

Número 3 | Març 2020

PELLE MAHA

La llar dels fonaments

L'estat del món i les tradicions espirituals

A poc a poc enfilem el camí

El mestre ens ensenyà el que no sabíem,
l'anhel ens va portar encara més lluny,
muntanya ens va fer forts, de nit, de dia;
en venir la tempesta el cel retruny.
Fills de la terra som, filles del cel,
a palpes caminem, perduts, de nit,
i si fortuna ho vol, dormim al llit,
i de vegades abrigats pels estels.
Quina història escriuran els nostres fills?
Quin món els deixaran ells als fills seus?
Què quedarà de tot aquest enyor?
Encara ens cantaran els rossinyols?
Demà, la terra ens alimentarà?
S'enfilaran pels pins els esquiroles?
Ens vetllaran, de nits, els vells mussols?
Vindran els nostres somnis del futur?
Ens tornarem a veure en algun lloc?
Recordarem contents el que hem viscut?
Hi haurà llenya al llenyer per fer un bon foc
quan arribi l'hivern i ens trobi nus?
A poc a poc enfilem el camí,
avui és quan podem, i no sabem
què ens pervindrà. Ahir era ahir.
No tornarà el passat.

Toni Planells
Enllà de tot miratge, 2019
Tintamotora

PELLE MAHA

“La llar dels fonaments”

L'estat del món i les tradicions espirituals

Número 3 | Març de 2019

Semestre III | Edició Catalunya

Director de publicació:

Rafael Crespo (Barcelona)

Directors adjunts:

Sylvie Payette (Montréal)

Mbombog Nguidjol Soho (Douala)

Consell Editorial:

Joan Gimeno, Núria Suárez, Jesús Artiola,
Jacqueline Ekollo Nkoth-Bisseck, Nina
Ferrer, Alain Roger Pegha, Rosa Cardús,
Isabel Osorio, Laia Martorell,
Quim Cervera, Pierre Oum Ndigi

Consell Tradicional:

Mbombog Somut Badjang,
Ferran Iniesta, Jean-Philippe Trottier

Disseny i maquetació:

Laia Sadurní Llongueres

Impressió:

Impremta Aubert
Pol. ind. Can Coromines s/n
17857 Sant Joan Les Fonts

Imprès amb paper i tintes ecològiques

Portada:

Brodats Tradicionals,
Àfrica

Edita:

Intercultura,
Centre pel Diàleg Intercultural de Catalunya
consellderedaccio@pellemaha.com
<http://pellemaha.com>

Pàgina Web:

Vanessa F. Polaino

Publicació subjecta a la
Llicència de Creative Commons:
Reconeixement - No Comercial - Sense Obra Derivada
<http://creativecommons.org/licenses/>

SUMARI

EDITORIAL – Un món desorientat, unes tradicions afeblides	4
---	---

DE BABEL A LA GLOBALITZACIÓ

<i>Introducció</i>	6
<i>Josep Maria Gràcia</i> – Art, visió i coneixement	8
<i>Pierre Oum Ndigi</i> – L'esgotament de l'antiga tradició egípcia. Una frase problemàtica.....	11
<i>Valentí Gómez</i> – L'illa sacra.....	16

L'HUMANISME i LES TRADICIONS

<i>Introducció</i>	18
<i>Jesús Artiola</i> – Humanisme o euroandrocentrisme? Una interpelació als nostres dies	20
<i>Quim Cervera</i> – El fonamentalisme religiós al segle XXI	24
<i>Alain Roger Pegha</i> – Colonialisme, modernitat i tradicions africanes	28
<i>Mbb. Ngutjol Soho</i> – Estats moderns i recuperació de les tradicions	32
<i>Josep Maria Gràcia</i> – Apunts sobre l'Humanisme	35

ELS IMPERIS i EL REGNE

<i>Introducció</i>	38
<i>Laia Martorell</i> – La fraternitat de les tradicions	40
<i>Isabel Osorio</i> – Representacions, pràctiques i espiritualitat sufí d'una <i>Yaye Fall</i>	43
<i>Bamut Baso</i> – Vers una necessària Aliança de l'Esperit	48
<i>Jean Philippe Trottier</i> – La força de la tradició en la confusió actual	52
<i>Jaqueline Ekollo</i> – Pensament i cultures creatives espirituals, tradicionals i religioses	57

PELLE MAHA, IDEES i ACCIONS

<i>Quim Cervera</i> – Resum de la trobada presentació Pelle Maha 3 d'Octubre 2019	61
---	----

ENTREVISTES

<i>Ababacar Thiakh</i> – La tariqa Mouridyia de Barcelona	66
<i>Sylvie Payette</i> – Lligams interculturals Quebec-Catalunya	70

UN MÓN DESORIENTAT, UNES TRADICIONS AFEBLIDES

Consell Editorial

Estem vivint unes dècades de transformacions tan frenètiques que tot el que succeeix sembla inevitable o massa poderós per frenar-ho o canviar-ho de sentit. En aquest context, la desesperança i l'individualisme són els millors suports dels poders imperants, siguin polítics, econòmics o tecnològics. La idea que el progrés, com un déu-ex-machina, és imparable té un bon terreny per arrelar, perquè el desànim reflexiu queda reemplaçat per la idolatria de l'artefacte. Poques vegades es veuen les tradicions espirituals com una guia re orientadora, degut segurament a les implicacions històriques de les institucions sagrades al costat de tota mena de poders injustos i tirànics.

No pensem que el sistema modern, hegemònic els darrers cinc-cents anys, sigui l'únic que ha seguit el camí de la puixança material. El mateix mite bíblic de la construcció de la Torre de Babel (Gn 11,1-9) per arribar al cel, ja indica que el somni de l'omnipotència humana és ben antic durant els darrers mil·lennis. Però com totes les aventures fora-senyades, la Torre va quedar inacabada i la gent es va dispersar perquè fracassada la prepotència humana ja ningú entenia els altres. Aquesta ha estat, en la història que ens és coneguda, les ascensions imperials arreu del món, una energia fundacional, un desplegament material i una dissolució final. En contrast, els

profetes jueus van parlar del Regne, de l'ordre just i harmoniós, mesurat, certs de la transcendència universal com a contrapunt a l'imperi. La modernitat no és molt diferent de Babel i els imperis, però és ben cert que està en fase d'exasperació, de confusió i amb risc de destrucció humana.

Podríem fer, sense gaire esforç, una lectura apocalíptica d'aquest segle XXI de l'era cristiana, però no ens cal perquè aquesta feina ja l'estan fent ecologistes de tota mena, moderns però espantats d'on va aquest imperi que tothom veu descontrolat. A nosaltres, de tradicions espirituals diverses, ens toca assumir que el model dominant fa malbé tot allò que toca i ens cal ajudar a trobar camins per sortir d'aquestes coordenades suïcides: ens cal senyalar, sense estridència i sense pausa, que sense retorn a la sacralitat de la terra i l'existència, sense sentit metafísic de la vida, la confusió destructiva, babeliana, del paradigma modern acabarà amb l'espècie, potser no físicament, però sí com fills conscients de la terra i de la divinitat. Com deia el cap amerindi Si'Ah (Seattle), nosaltres som una part de la terra.

Infortunadament, una espècie conscient de la sacralitat del món i d'ella mateixa, ha generat desordres naturals i morals durant mils anys. Hem d'admetre que el sentit de

transcendència ha aportat molt a l'estabilitat dels pobles, però mai ha pogut establir la perfecció, perquè l'ús fosc de la llibertat humana obre portes als trencaments ecològics, comunitaris i existencials. Des d'antic, l'individualisme ha afavorit la disgregació psíquica entre humans, manifestació còsmica i divinitat. La modernitat, als darrers segles, només és una acceleració paroxística d'aquesta tendència dissolvent, potser amb la particularitat de teoritzar com axiomes els suposats beneficis de la ruptura existencial de la gran triada sagrada humans-terra-Déu.

D'aquí l'estructura del número 3 que teniu entre mans. La proposta és una singladura, les etapes de la qual corresponen a qüestions fonamentals per al consell editorial de Pelle Maha. Ens tocarà parlar, ara i tot el que calgui, tant dels errors i col·lusions polítiques de les tradicions espirituals, incloses les religions abrahàmiques, com de la ideologia racionalista moderna que ens ha dut a una nova fase terminal de l'última Babel. Per al passat dels vells imperis i per al present de l'imperi modern ens haurem de plantejar com s'ha pogut errar tan escandalosament en la ruta humana. Quines poden ser les raons que han permès globalitzar la doble idea d'individualisme i progrés? En què estaven fallant les tradicions -sobretot la cristiana a Occident- perquè el nou paradigma modernitzador, colonial i democràtic s'imposés en només cinc segles? Quins aspectes de valor aporta l'humanisme i per què moltes persones tradicionals pensem que és ideologia moderna, dissolvent? Què han fet -bé i malament- arreu del planeta les antigues tradicions per variar el rumb del racionalisme i què aporten avui enmig del desgavell?

La voluntat de la revista és promoure la reflexió des de tots els camps tradicionals i

obrir el diàleg entre sectors i personalitats diverses, donant també a conèixer les activitats presencials que s'organitzen i les persones que l'hi donen vida. D'aquí, la crònica sobre la presentació de Pelle Maha a Barcelona el 3 d'octubre del 2019 dC. i les entrevistes a Sylvie Payette de Pelle Maha Quèbec i Mabye dels Mouride de Barcelona que tanquen aquest tercer número. La idea que vertebrava La Casa dels Fonaments o de Tothom és molt més que una publicació, però tant a la *web* com en paper, aquesta revista és una eina que fa de vehicle a idees i suggeriments.

Pelle Maha és una minúscula xarxa de tradicionals agermanats, pocs i allunyats en tres continents: sabem que la tasca és immensa i nosaltres insignificants, però sabem també que tenim tota la força de la justícia, de l'honestetat i de la urgència en què es troben avui els pobles de la terra. No volem enderrocar res ni inventar nous paradisos, no pretenem incomodar els poders moderns ni els seus moderns opositors, només de forma senzilla i autèntica recordar-los que per ajudar els humans van més despullats que el rei vanitós del conte, perquè no es basen en cap harmonia ni en cap veritat profunda i això anirà obrint-se pas, ho sabem. Busquem, amb moltes altres fraternitats de tradicionals inquiets un canvi de model, un retorn a valors de sempre, una revitalització de les tradicions, una ideologia basada en l'Esperit, un nou paradigma que preservi la terra, retorni la fe als humans i retrobi la identitat divina. No és un programa, és una forma tradicional d'existir, arrelada en cada antiga tradició i agermanada amb totes les altres. En qualsevol cas, fent el que estem començant a fer, ja estem afavorint l'obertura del temps nou.

Gener de 2020

La història que coneixem ens ofereix, arreu del món i en totes les èpoques documentades, períodes relativament llargs d'estabilitat política, amb certa pau social i amb realitzacions tecnològiques a vegades molt notables. Aquests períodes s'han donat a tots els continents, des de països com la Xina, Índia, Malí, Zimbabwe, el Tahuantinsyu incaic, els maies, fins a Roma o l'imperi carolingi, i això per no parlar de tants i tants pobles sense estats que, arreu del planeta, han viscut llargues etapes d'equilibri.

En aquests segles -sovint mil·lennis, com l'antic Egipte- hi ha hagut millores en l'àmbit tecno-instrumental, fins a arribar als segles de globalització moderna, però sovint aquests canvis no han estat acompanyats ni de pau ni d'acceptables articulacions socials: allò que conjunturalment ha donat benestar a classes dirigents o a pobles hegemònics ha fet la desgràcia de molta gent humil i de moltes nacions sotmeses o desestructurades. Com deia el guaianès Rodney, la riquesa d'Europa es va fer en bona part empobrint Àfrica amb la tracta d'esclaus. Avui podríem dir que l'hegemonia occidental -nord-americana en posició destacada- desestabilitza el món, alhora que aporta tecnologies altament desitjades arreu. En realitat, el progrés material poques vegades ha anat acompanyat per millores morals, i això ho sap tothom.

Més rellevant és, per a nosaltres, que les tradicions de l'Esperit sovint no hagin evitat aquests processos, limitant-se en el millor dels casos a pal·liar o limitar les fases més destructives de les diverses hegemònies. Moltes tradicions consideren aquests cicles com a inevitables i per tant només compta preservar la consciència de la realitat plena; d'altres han pensat que era millor una presència activa en tots els problemes del temps i del lloc. En ambdós casos, amb o sense intervenció deliberada, les fases emergents de moltes cultures han coincidit sovint amb l'aparició de noves tradicions revelades o amb recuperacions de què estaven esllanguides. En el fons, en la fundació d'una cultura humana hi ha una intuïció, un mite, un desvetllament, una forma particular d'anar cap a la veritat universal i d'entendre la relació amb el cosmos i la divinitat.

Per això, als inicis de qualsevol tradició hi ha senzillesa material i força prístina de la veritat assumida, però amb el pas del temps apareix la densificació material i la creixent opacitat del coneixement sagrat. Babel, simbòlicament, va ser en temps antics l'exemple de la desmesura i l'ambició tecno-material, amb resultat de dispersió i fragmentació. Probablement, final de cicle històric o no, l'hegemonia moderna actual es troba en un estadi avançat de desmesura babeliana. A les tradicions els correspon d'oferir llum i perspectives més enllà de l'aparença de col·lapse imminent que presenta avui la modernitat globalitzada: les tradicions han estat capitals per superar molts dels mals moments del passat i ja no hem de dubtar que avui també seran decisives per fer que la saviesa limiti la hybris o desmesura dels últims racionalistes, ara tristament enfollits.

El Consell Editorial

DE BABEL A LA
GLOBALITZACIÓ

ART, VISIÓ i CONEIXEMENT

Josep Maria Gràcia

Veure i Conèixer han estat des de sempre verbs agermanats: el més literal i el més sublim acte de visió provoca un esdeveniment cognitiu. Veiem el món tal qual se'ns presenta als ulls i afirmem que en tenim un cert coneixem, encara que reconeguem que és parcial, aparent, mediat per la circumstància o, tal vegada, amb esperit noucentista, admetem que el que veiem no és més que una interpretació del fet vist, el qual resta en el fons ignot; tanmateix, les grans tradicions espirituals afirmen que el coneixement últim i transcendent és una mena de visió, aquesta vegada immediata i intuïtiva més enllà de tota aparença, visió que s'ha descrit com la d'un "tercer ull", l'ull de la intel·ligència, situat simbòlicament al mig del front. De la visió més literal i mediata en fa referència Aristòtil al començament de la *Metafísica*, dient que és la primera i més important forma que tenim de conèixer la realitat (desgranada en categories), i de l'altre, en parla Plató en el *Symposion*, quan la iniciació de Sòcrates arriba al seu punt àlgid, i en la *República*, quan l'iniciat arriba al darrer estadi de l'ascens per la Caverna, i com no recordar el colpidor vers abastament citat de Corintis 13:12 a on la visió dels ulls, que és enganyosa i enigmàtica, es contraposa a la visió intel·lectual, que és immediata i lluminosa i es descriu gràficament com un veure "cara a cara", o aquella dita de Chuang-tzu menys coneguda que fa: "Veure-ho tot des de la unitat primordial encara no diferenciada o d'una distància tal que tot quedi refós en un: heus-ací la veritable intel·ligència; no ens ocupem en discernir, sinó que veiem-ho tot des de la unitat de la Norma".

Aquí interessa valorar breument, que en un context iniciàtic –que és el pròpiament tradicional- la visió no és o genera un punt de vista entre altres sinó que veure significa conèixer i que l'acte de conèixer és una gnosis on el subjecte de coneixement, que és l'intel·lecte i no només ni principalment la raó, o bé allò que fa la ment al pensar o l'intel·lecte al intel·ligir, l'objecte a conèixer, que són els transcendents o idees, per dir-ho en termes platònics, i el coneixement mateix, són u. Podem dir, doncs, que la visió espiritual de l'existència, de bon grat diríem també sagrada, no és una visió de món "alternativa", tal qual la ideologia materialista titlla tot allò que no es refereix a ella, sinó la forma més coherent amb l'essència humana de veure les coses.

Paral·lelament, i amb arguments similars, a la forma més coherent amb la nostra essència que tenim de fer les coses la tradició clàssica grega (quan Grècia ho era tot, abans que l'Europa política i social fos alguna cosa), fortament arrelada a l'oriental africana, l'anomenà *téchnè-poiesis*, que els llatins varen traduir per *ars*, i que ha arribat a nosaltres com art. Aquest, és un dels mots més ambigus i transformistes de la història del pensament occidental, però, també, el que amb més força aglutina tota la capacitat operativa de l'esperit humà. El mot té moltes derivades, de tal forma que art tenyeix tot l'àmbit l'acció existencial, però, en general, i aquesta idea la trobem en qualsevol tradició coneguda, la idea d'ofici (crafts, métier) és la que incorpora el sentit ple del mot i li pro-

porciona un àmbit operatori coherent amb allò que conforma el seu substrat teòric, la *scientia*.

Des d'una òptica iniciàtica, fer-art no és manipular el món constituït, sinó constituir originàriament el món; no es tracta d'un càlcul o *adequatio* (sigui aquesta una desadeqüació o desconstrucció) entre la idea i la cosa, sinó d'un descobriment de la naturalesa de la realitat oculta al darrera de la vestimenta formal: aquest acte de descobriment s'anomena *al-letheia*, literalment "treure el vel", "desvelar", és aquell veure "cara a cara". La naturalesa de la realitat vol dir la naturalesa del fet, perquè no hi ha realitat si no hi ha fet; cert, les idees, per exemple, també son ens i, per tant, tenen alguna classe de realitat, però aquí no estem en un estadi ontològic, ni molt menys metafísic, sinó en un cosmològic (les arts són iniciacions d'ofici) i del que es tracta és subratllar que són justament les idees las que es desvelen.

Tanmateix, en aquest context "idea" fa referència al ser de l'ens. I aquesta és la raó de ser de l'obra d'art, a saber: fer sensibles les idees i, per tant, fer sensible la naturalesa prístina de les coses. Aquest és un aspecte cabdal a considerar: en efecte, l'obra d'art, però també l'art com a motor de l'acció, o el que és el mateix, l'actualitat i l'acte primer en virtut del qual quelcom esdevé actualitat, no pretén idealitzar la realitat sensible, com es pretenia, per exemple, en el Romanticisme, sinó fer sensible les idees, perquè ja s'ha dit que quan la intel·ligència es fa còmplice de les formes esdevé raó discursiva i no és per la raó que l'artista fa sinó per l'intel·lecte, val a dir, per la inspiració. Un dels versos més citats de La Comèdia, aquell que fa: Jo sóc dels que, quan Amor m'inspira, composo, i tal qual em dicta, faig, (*Purgatori*, XXIV, 51-54), parla explícitament d'aquest fet, el qual es pot desplegar críticament dient que l'artista comprèn que no pot explicar exactament el contingut de la visió que té, només pot reproduir-lo tal qual l'ha vist, perquè n'ha tingut coneixement per revelació, és a dir, sense intervenció de la raó, i,

per tant, el seu pensament no pot argumentar una operació que no està feta per ell mateix.

A mitjans del segle XX es distingia entre art sagrat i art profà, que es feia coincidir, respectivament, a art tradicional i art modern; aquesta distinció és, per clara que sembli, molt ambigua i reflex d'una certa mentalitat dialèctica totalment forana a la metafísica tradicional. Profà no és una categoria que comparteix rang substantiu amb sagrat, sinó, simplement, quelcom que apareix per ocultació o absència del sagrat. Profà és l'oblit, elevat a categoria per la ignorància, d'una teúrgia permanent que uneix tots els ordres de realitat en un instant inefable d'unitat còsmica. L'art profà no és art pròpiament dit, sinó una activitat vulgar que justifica un innat anhel de transcendència que l'ésser humà, aquell que es descobreix sense atributs, limita a un esquàlid "passar a la història" sense entendre que l'artista amb visió espiritual passa de la història, doncs la seva transcendència és la unió amb l'absolut, l'inefable, l'indicible, amb allò sense forma ni dimensió. L'obra d'art que surt de les mans d'aquest artista inspirat no és res per ell, el profit que li treu és el fet mateix de fer-la, val a dir, el procés que ha transitat per fer-la. L'obra, convertida en una icona simbòlica, resta en mans de l'espectador, el que la pren com un instrument del seu propi coneixement, del seu propi camí iniciàtic. Degut a la seva essència qualitativa, l'obra d'art és en l'ordre sensible allò que la veritat és en l'ordre intel·lectual i, en conseqüència, hi ha una proporció, una analogia, entre l'obra i la idea que representa o desvela (en cert sentit, la mateixa analogia que hi ha entre matèria i esperit).

Tanmateix, la raó per la qual es parla d'art sagrat és bàsicament perquè l'acció de l'artista és una activitat ritual, raó per la qual l'obra d'art posseeix un valor simbòlic, un valor de transmissió del coneixement espiritual. De sobres conegut és l'argument etimològic

esgrimit per diferents autors, a saber, que de l'arrel indoeuropea *rt* (sànskrit *rta-m*) prové tant ritus com art, però el que cal retenir és que aquest radical, que dóna origen a infinitat de paraules amb sentit anàleg o derivat, fa referència a una divinitat absoluta (rita en vàdic, *arta* en avèstic) que ve a significar l'Ordre còsmic, un ordre ben travat, articulat, el que confereix a la manifestació sencera el caràcter de *kósmos* (feliç mot grec que incorpora la idea d'ordre, bellesa i pugna; bellesa que li confereix l'ordre intrínsec i pugna perquè el mateix ordre manté un equilibri dinàmic on es resolen permanentment els complementaris).

El ritus disposa un espai d'intel·ligibilitat a l'acte mateix de fer, és a dir, a l'acció de l'artista, en el sentit que si la cosmogonia és un esdeveniment "descendent", de la Unitat, Principi o Arjé a la multiplicitat o manifestació, l'acte ritual i el procés iniciàtic és un esdeveniment "ascendent", descrit sovint con una anamnésis, un "no-oblit" justament d'aquest "fet" cosmogònic. La gran obra artística té com finalitat el *gnothi sauton*, el conèixer-te a tu mateix, un veritable treball de descobriment del fet que, en veritat, mai hem estat separats *'Da quel punto del que depende il cielo e tutta la natura!* Tot el que s'ha dit, és ara com sempre, només que ara la idea ha desaparegut de la nostra memòria col·lectiva, al menys per una gran majoria. L'oblit és el profà.

Selva de Mar, Gener de 2020

Notes per ampliar el tema:

- El vers de Dant fa: "I mi son un che, quando Amor mi spira, noto, e a quel modo ch'e' ditta dentro vo significando"

- La traducció al català és meua, contrastada amb la versió castellana de Crespo (1990) i de Micó (2019). Aquest darrer, argumenta que noto té el sentit d'anotació (musical), i, veient les recurrents referències que Dant fa a l'art musical a La Comèdia, m'ha semblat que composito és una traducció adient, poc traïdora.

- El darrer vers de Dant el trobeu a Paradís XXVIII, 41-42. Per més referència al mot art i altres relacionats, vegeu Josep M. Gràcia Simbòlica arquitectònica, Cap. 2, III (disponible a internet en TDX).

L'ESGOTAMENT DE L'ANTIGA TRADICIÓ EGÍPCIA. UNA FRASE PROBLEMÀTICA

Pierre Oum Ndigi

Preliminars

En el marc de la temàtica «Estat del món i tradicions espirituals» i el doble interrogant: "Per què les tradicions no han canviat el curs de la història?" I "Com vam arribar a la modernitat globalitzada?", ens hem de plantejar l'esgotament de la tradició d'una civilització de l'Àfrica antiga, la de l'antic Egipte. Els fonaments i les referències de l'època faraònica, la més famosa, semblen remuntar a les èpoques immemorials que se situen fora del temps humà (el de l'Homo Sapiens). Les següents línies haurien de ser considerades com una primera reflexió metodològica, introductòria d'un tema complex i difícil.

Com acostar-se a la Tradició?

Per a un egiptòleg africà, agraït, per la seva formació clàssica universitària, al fundador de l'egiptologia científica, Jean-François Champollion, seguit per tot el llinatge dels egiptòlegs, i també al fundador de l'egiptologia africana, Cheikh Anta Diop -amb els seus treballs sobre el parentiu genètic i el continuum cultural i lingüístic entre l'antic Egipte i l'Àfrica subsahariana- és difícil parlar de l'esgotament, caiguda o decadència de l'antiga tradició egípcia. De fet, de quina tradició es tracta? Aquest és un tema punyent. I, la resposta a aquesta pregunta és encara més necessària, ja que molts especialistes no han deixat de constatar,

lamentant-ho, la diversitat d'interpretacions que generalment han acompanyat els intents de reconstruir l'antic Egipte i la seva civilització, des del segle XIX, a partir dels documents que són els seus monuments i altres testimonis.

Alguns, com Jean-Claude Goyon (1998), assenyalen que, davant la necessitat d'escriure la història o les històries que els documents traduïts des de la desxiframent dels jeroglífics, a cada pas, filòlegs i historiadors ensopegaven amb un pensament que la seva formació universitària, les seves conviccions personals i el context filosòfic o polític del seu temps els duia a evocar o a tractar en la seva perspectiva, la de la tendència del moment. "Egipte, observa, va ser així reconstruït en la" moda "positivista, kantiana o naturalista tan aviat com es va tractar de la seva religió i, sobretot, dels modes d'expressió figuratius utilitzats per transcriure els dogmes".

Es mostra així com, fins a temps recents, la imatge ha prevalgut sobre el text en la interpretació fins al punt que les teories sobre "panteons" (J.-F. Champollion donant el model), el "politeisme", el "totemisme", en definitiva, el "primitivisme" del pensament religiós de l'Egipte dels faraons es van teoritzar, repetir i multiplicar, abans que la molt rica tradició textual -treta de l'ombra per la tasca dels epigrafistes- i l'estudi de l'arquitectura sagrada que ha servit com a suport per a documents teològics en associació amb imatges, acabés destruint moltes de les idees rebudes.

En un fragment especialment revelador i iconoclasta de la seva obra, l'autor afirma:

«És molt més difícil, sobretot en investigacions centrades en l'home i la seva història, fer taula rasa de la" tradició "quan aquesta es fonamenta massa sovint en prejudicis. L'egiptologia no s'ha escapat d'aquest defecte. Durant un temps, el menyspreu sobirà va prevaler entre molts estudiosos sobre els textos teològics de la Baixa Època. Només aquesta designació històrica parla per si mateixa de la idea de la decadència, fins i tot de disgregació, que hi havia. La contradicció fou tanmateix enorme, degut a no entendre ni acceptar un fet capital, històricament fundat i verificable.» (pag. 6-7).

L'autor demostra amb arguments com la designació Baixa Època en la cronologia de la història egípcia és inexacta, cosa que el va portar a proposar una cronologia de referència al final de la seva obra en què les terminologies ja no apareguin paraules com "clàssics " o "tradicionals" de *Baixa Època i Període Intermediari*, sent substituïts per *Desmembrament de l'Estat*.

I, com que reflexionem sobre la tradició espiritual, és sens dubte important aclarir què hauríem d'entendre pel terme tradició. És un terme sobre utilitzat i polisèmic. De fet, aprenem amb Ferran Iniesta (2014) que "la tradició ha esdevingut amb el temps sinònim de passat, immobilisme, obsolet ..."

Tanmateix, el diccionari francès Le Robert, després d'haver-lo derivat del llatí *traditio*, pres del verb *tradere* "lliurar, transmetre", li dona tres significats:

- 1.- doctrina, pràctica religiosa o moral, transmesa de segle a segle, originalment per la paraula o l'exemple;
- 2.- informació, més o menys llegendària, relacionada amb el passat, transmesa per primera vegada oralment de generació en generació; conjunt d'informacions d'aquest tipus.
- 3.- forma de pensar, fer o actuar, que és un patrimoni heretat del passat.

Evidentment, els dos primers significats són massa generals i imprecisos, a la vista de la definició més rellevant que Ferran Iniesta ens ofereix en els seus arguments destinats a distingir la tradició i la religió en el pensament africà: "La tradició és el coneixement fonamental, bàsic, a propòsit de què és l'existència, l'univers i les regles centrals de la política i l'ètica ". Partint del llatí *tradere*, que significa "transmetre", creu que "la tradició és la transmissió d'allò que és realment important" i que és "un conjunt de conceptes bàsics que la societat transmet als seus descendents". Certament, no ignorarem aquí la profunda reflexió que va dur a terme aquest reconegut historiador d'Àfrica, bon coneixedor de l'esperit de la civilització egípcia, quan parla de «la Tradició de Kèmit, El País Negre» (sic) que va presentar a la seva obra *Thot. Pensée et pouvoir en Égypte pharaonique* (2015) que, segons ell, va ser "la primera gran tradició cultural negroafricana" (sic). Hi tornarem més endavant.

Tanmateix, hem de observar que la transmissió és una operació que pressuposa un objecte, i si aquest objecte és un coneixement anomenat "coneixement fonamental" o "conjunt de conceptes bàsics", hem d'interrogar sobre l'origen o la font d'aquest coneixement. Els significats del diccionari citat anteriorment fan referència a un patrimoni del passat originalment transmès per la *paraula*. Ara bé, sembla que aquesta només juga en aquest cas el paper de canal de transmissió. Per a nosaltres, el concepte de tradició es refereix necessàriament a un ésser o alguna cosa que pot ser o no objecte d'una transmissió.

D'aquí es desprèn la necessitat d'una reflexió més profunda que consisteixi a comprendre la tradició com a *signifiant*, és a dir, un terme pertanyent a una llengua, el francès, i la tradició com a *significat*, o sigui, un concepte expressable amb altres significants que poden variar en funció de l'idioma.

Per als antics egipcis, en aquest cas, la tradició es designa amb una expressió característica: *mdt hr-h3t* (pronunciat convencionalment *medet kher-hat*) que significa literalment "Paraula d'abans, Paraula del passat" o "Paraula d'antany" (Màximes de Ptahhotep).

Quan vam fer un merescut homenatge a Jean-François Champollion, fa vint-i-set anys, per haver descobert les claus essencials que ens permeten penetrar en la intimitat del passat faraònic (Oum Ndigi, 1993), no havíem oblidat un dels seus successors, François Chabas, que, escrivint el 15 de setembre de 1864 a Châlon-sur Saône (a França), va haver de recordar oportunament la tradició dels antics egipcis i, precisament, la manera com es mostraven reconeguts i agraïts amb els seus avantpassats per l'herència rebuda. Aquí teniu el preuat text degut a aquest egipcióleg:

"Fa 4000 anys, els egipcis sabien que la terra es mou en l'espai i no tenien por d'atribuir aquest fet astronòmic a les generacions que els havien precedit durant molts segles i la saviesa dels quals els hi havia fet arribar aquestes tradicions que recomanen el *Tractat Moral del vell Ptah-Hotep* amb el nom de *mdt hr h3t* "paraula d'abans, paraula del passat".

Aquesta denominació de la tradició com a *Paraula del passat*, feta pels antics egipcis, és comparable a la d'altres pobles africans, com el basaa (Camerun) que parlen de *Mbok Koba* "el món d'abans, el món del passat". El terme *Mbok*, polisèmic, designa l'Ú i el Múltiple, derivant del numeral independent *Pok* "l'Ú", i particularment del pensament i paraula primordials que poden superposar-se a la numerologia dels bambara (Mali), que considera el número Ú com la representació del pensament primordial, aquell que va crear el món, i el dos com a símbol de la duplicació del primer principi (Solange de Ganay, 1950). Pel que fa a *Koba*, que designa els ancestres primordials entre els basaa, hem demostrat en un altre lloc (*Les Basaa du Cameroun et*

l'antiquité pharaonique égypto-nubienne, Lille 1998) que és el mateix terme que el de Geb, de vegades reduplicat a *Gebgeb* o *Kobakoba*, nom del déu de la Terra i del mític ocell creador, que significa "Temps", entre els antics egipcis i una sèrie de pobles bantú (basaa, ewondo, duala).

La paraula i les paraules

Un enfocament lingüístic pot ser un senzill canal de transmissió. Aquesta distinció està ben documentada a més a l'antic egipci: la paraula *djed* (coptic, *djo*) és l'expressió audible de la paraula com a *Paraula-Idea*, mentre que la fixació es fa amb signes o caràcters que la donen, en l'escriptura jero-glífica, una forma representativa de la Idea. I cadascun dels caràcters o signes jeroglífics apareix com una paraula concreta anomenada *medou* (terme nominal del verb; significat del plural de les paraules "plural" i del verb que significa "parlar"). D'altra banda, el terme *mdt* (llegit *medet*), singular, sembla referir-se a la paraula primordial, que pertany a l'àmbit diví.

Les implicacions de la designació simbòlica de *Geb / Koba* tenen una importància heurística inestimable. De fet, si *Geb / Koba* és la Terra, d'una banda, i el Temps, d'altra banda, les expressions basaa: *ndee koba* o *ngéda koba*, literalment "en el temps de koba", en *ewondo okoba* i en duala *koba* o *kwan* "el temps d'abans" es pot entendre i s'ha d'entendre millor com "el temps o l'era de la Terra".

L'expressió basaa que significa "des dels temps de Koba i Kwan" prové d'una cosmovisió en la qual els ancestres mítics, "sortits per la porta del temps" (W. Liking i M.-J. Hourantier) havien viscut en l'època de la Terra -l'edat de la qual es calcula en 4.500 milions d'anys- ens remet a temps immemorials, molt abans de l'aparició de l'Homo Sapiens, fa entre 150.000 i 200.000 anys abans de la nostra era. No és,

doncs, una paradoxa reveladora de la importància de la llengua en la transmissió de la tradició?

Un antropòleg d'Oceania (Babadzan, 1985) sembla que ens pot ajudar en aquest sentit, quan escriu per concloure el seu estudi sobre la tradició i la història: «Ens adonem així que el vehicle privilegiat de l'aprenentatge i la transmissió de la tradició és la llengua, portadora de les 'categories de pensament' en què es basa la tradició i que li permeten donar sentit al món*"i*, a més, que "no és una coincidència si la llengua -portadora de les categories de pensament que fonamenten la tradició i que li permeten donar sentit al món- és aquella que en qualsevol societat perdura, tot evolucionant, recorre la història, sense deixar d'integrar aportacions externes, i tot això ho fa amb molta més consistència i més duració que la majoria de les institucions humanes».

Yaoundé, Febrer de 2020

Referències bibliogràfiques selectives

Babadzan, Alain, *"Tradició i història: alguns problemes metodològics"*, ORSTOM Notebooks Human Sciences Series, vol. XXI, N°1 Antropologia i història, 1985, pp. 115-123.

Chabas, François, *Diverses obres, volum III*, 1903

Ganay, Solange de, *"Graphie bambara des nombre"*, a Journal de la Société des Africanistes, tome XX, Musee de l'Homme, Paris, 1950.

Goyon, Jean-Claude, *Ré, Maât i el faraó o el destí de l'Antic Egipte*, Edicions A. C.V., Lió, 1998.

Iniesta, Ferran, *Història del pensament africà*, permetHarmattan, París, 2014.
Thot. Pensament i poder a l'Egipte faraònic, permetHarmattan, París, 2015

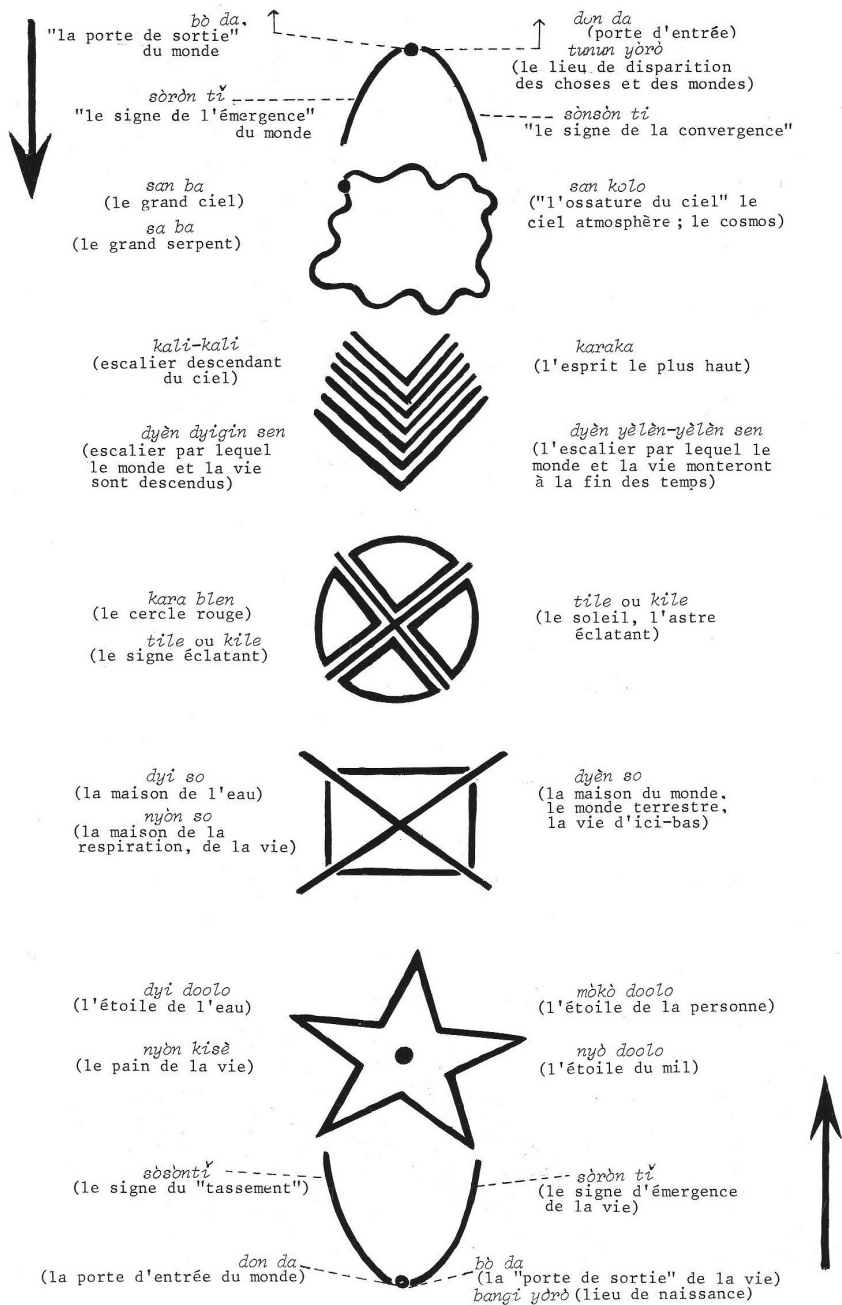
Liking, Werewere et Hourantier, Marie-Josée *Liboy li Nkundung. Conte initiatique Bassa*, Editions Saint-Paul, Les Classiques africains, Paris, 1980.

Oum Ndigi, *«Le basaa, l'égyptien pharaonique et le copte. Premiers jalons révélateurs d'une parenté insoupçonnée»*, in Ankh-*Revue d'égyptologie et des civilisations africaines* N° 2, Khepera, Gif-sur-Yvette, France, 1993, pp. 85-123.

Oum Ndigi, *«Gb/Gbgb/Koba/Kobakoba ou le nom du dieu de la Terre et de l'oiseau créateur mythologique chez les Egyptiens anciens et les Basaa du Cameroun»*, in Bulletin de la Société d'Égyptologie de Genève, 1996.

«L'égyptologie, une source majeure controversée de la nouvelle historiographie africaine», Anna-les de la Faculté des Arts, Lettres et Sciences Humaines N°7, Nouvelle Série /Université de Yaoundé 1, Vol. 1, 2007, pp.67-93.

Zbynek Zaba, *Les Maximes de Ptahhotep*, Editions de l'Académie Tchecoslovaque des Sciences, Prague, 1956.

ma dyigin ni ma yelen — Descens de l'esperit de Déu i ascensió de l'esperit de Déu:

Aquesta gràfica es llegeix de dalt a baix i de baix a dalt. Se suposa que mostra com van néixer el món i la vida i com desapareixeran al final dels temps. Tingueu en compte que l'expressió massa dyigin ("descendència del Mestre del cel") designa entre els Malinke tots els relats de creació, relats mítics, llegendaris i religiosos, a més d'alguns grans històrics.

L'ILLA SACRA

Valentí Gómez

“Y fueron las artes de los metales y de la piedra las primeras en definir el arquetipo de su belleza porque son realizadas sobre sustancias duras, formes, casi eternas, que a través de los siglos perduren en una gracia matinal llena de evocaciones y de luz”

Ramón del Valle-Inclán,
La lámpara maravillosa

I. Inter duos pontes

Les illes eren considerades antigament una mena de paratges de “beatitud inassolible” i des d'un punt de vista simbòlic aconseguen el paper d'una categoria del paradís del més enllà. A nivell mític hi havia molt d'interès en poder-les localitzar: ho trobem en nombrosos textos clàssics de diverses cultures antigues. Les ganes de poder gaudir de les seves influències benèfiques per part dels humans van fer que, a nivell geogràfic, algunes d'elles fossin contemplades com a indrets de la fortuna, com llocs propicis per als sacrificis als déus, com paratges idonis per a la il·luminació.

A Roma, al bell mig del riu Tíber i al cor del barri Ripa (precisament dins del centro storico), hi ha l'illa Tiberina. Tal com diu la llegenda, l'illa va ésser formada l'any 510 a.C. amb les gavelles de blat —barrejades amb pedram— que els romans havien llançat al riu a causa de l'odi que manifestaven contra els Tarquins, propietaris del blat, família de la qual havien fet fora el darrer rei de Roma, Tarquini el Superb. Encara no presentava l'illa la forma d'una embarcació, forma que prengué posteriorment. Fou, en efecte, l'any

293 a. C. quan Roma fou colpida per una gran pestilència, contra la qual la medicina local no podia fer-hi res. Es va decidir recórrer al déu grec Asclepi, el qual feia tot tipus de miracles al seu santuari d'Epidaure.

L'embarcació romana va tornar a casa, tot portant la serp, símbol d'Esculapi, l'Asclepi romà, que va descendir a terra precisament on hi havia les gavelles de blat. Això va fer pensar que aquell era el lloc adequat com a seu del nou déu. Es va aixecar un temple i des d'aleshores l'illa va agafar la forma d'un trirrem per no oblidar-se mai més de l'embarcació que havia aconseguit la salvació de l'epidèmia. La serp encara es pot albirar, avui en dia, en un baix relleu a una banda de l'illa. L'obelisc que els romans van col·locar al centre de la mateixa per recordar l'arbre mestre de la nau, que havia introduït a la urbs el déu Esculapi i el seu culte, ja no hi és...

II. Festina...

Roma, complaguda, va veure com naixia un proverbi que va ésser inspirador, al llarg dels segles, de monedes, d'emblemes, d'empreses fins al període barroc. Macrobi, en els seus *Saturnaliorum convivia* (VI, 8-9) i també Suetoni en la seva *De vita Caesarum* (II, 25-4) ens diuen que l'emperador Octavi August sempre anava repetint en grec (després va ésser traduït en llatí *festina lente*), que el que calia fer era “donar-se pressa lentament”. Oxímoron que en les llengües romàniques ha tingut una vida fructuosa, com per exemple en la versió castellana: “vísteme despacio que

estoy de prisa” (Cf. *Refranero General Ideológico Español*, compilado por Luis Martínez Kleiser, editorial Hernando, Madrid, MCMLXXVIII; n.52.419; pág.597; voz “prisa”).

A nivell emblemàtic l'oxímoron fou representat en una moneda de l'època d'Octavi August amb un cranc, que tenia entre les seves pinces obertes una papallona amb les ales desplegadas. Resultà, però, que fou un emblema aparegut en una moneda de Titus Vespasià el que va tenir més sort al Renaixement. Es tractava d'un dofí enllaçat a una àncora. Fou al final del Cinquecento i després d'haver vist com d'altres personatges famosos representaven els dos temes de l'oxímoron de manera prou singular: qui amb camaleons i dofins, qui amb una tortuga i una vela al damunt, quan aquest proverbi fou traduït per “diligència”. A banda del que escriurà a meitat del segle XVI Andrea Alciato, al seu extraordinari *Il libro degli Emblemi*, cal considerar el que va escriure Cesare Ripa, a la seva Iconologia de l'any 1669, (Venezia): “così, sapientissimo, sarà riportato colui che unirà la prestezza con la tardanza, tra le quali consiste la Diligenza”.

Molt diligent va ésser el dofí que el mes de maig de 1991, tot remuntant el riu Tíber, es va endinsar per les tèrboles aigües romanes fins arribar davant de l'illa Tiberina. El seu viatge, millor periple, fou una sorpresa per als atents estudiosos de la Roma eterna. Va prosseguir cap a la mar Mediterrània després d'haver donat uns quants saltirons al voltant de l'antic casal del déu Esculapi. Cal recordar, també, que en l'art etrusc —els etruscs vivien a la riba dreta del Tíber— els dofins eren representats com els Caronts de les ànimes dels morts, que caminaven vers les illes dels Beats. Es tracta d'un ritual, d'un sacrifici, d'una tradició que per a uns quants no és pas morta i que ha tornat a Roma, tal vegada, de la mà d'un dofí juganer, inquiet i que és un gran saberut...

III. ...lente

Durant tres setmanes, cinc monjos del col·legi tântric del monestir Namgial de Dharamsala, Índia, van realitzar a l'aquàrium romà el mandala de Kalachakra (“la roda del temps”), amb sorres de colors, obtingudes polvoritzant pedres calcàries de l'Himalaia. El mandala, dedicat a la pau del món, tenia un diàmetre d'un parell de metres. Tot això esdevenia a l'estiu de l'any 1993.

El mandala, que en sànscrit es tradueix en primer lloc com a cercle, en un sentit més ampli vol ésser un ajut per a la meditació i la contemplació. Es construeix a partir de cercles i d'altres formes derivades —dibuixades i pintades— i són, segons les definicions més habituals, models espirituals de l'ordenació del món (una mena de psico-cosmogrames). Pot ser representat mitjançant una pintura, una escultura, una flor, arròs, pedres o sorres de color, la sorra és considerada un dels materials més eficaços. En el cas del mandala de Kalachakra, el final del ritual va preveure la descomposició de les sorres —els monjos havien “pintat” amb els subtils grans de sorra de colors 722 divinitats budistes en miniatura i milers de símbols sacres a l'interior del mandala— i la seva posterior dispersió enmig de les aigües del riu Tíber.

Gairebé ningú no sap que mentre els monjos, envoltats per salmòdies i rituals molt antics, dipositaven la sorra al fons de les aigües turbulentes, un invisible dofí, al capdavant d'una legió de dofins, havia retornat a l'illa sacra. Molt enfeïnada, la munió de dofins van recollir els milers de grans de sorra i se'ls van emportar vers altres illes de la fortuna per reproduir, tal vegada, un altre mandala. Això és el que diu una antiga llegenda, segons la qual Apol·lo va prendre l'aparença d'un dofí per conduir els cretencs a Delfos, on agraïts van bastir un magnífic temple en el seu honor. I ho van fer, diuen els cronistes de l'època, amb lleugera, funcional i veritable diligència.

© Roma, illa Tiberina, 1994-2019

Estem acostumats, en les converses diàries, que termes com racionalisme o humanisme portin una significativa càrrega positiva. Per això s'ha dit que el racionalisme permet desplegar la ciència i les lleis acceptables o que hi ha un humanisme general i fins i tot un de particular asiàtic, africà o amerindi. Oblidem, en contrast, que el pensament humanista s'ha anat convertint en la base o fonament ideològic del sistema modern, d'un individualisme i un materialisme cada cop més accentuats. Per això -fins i tot entre els col·laboradors d'aquesta publicació- es pot fer servir el terme humanista amb diferents connotacions, i això forma part d'una indispensable reflexió.

Fa uns cinc-cents anys que la idea d'un cristianisme més sensible al món i a la centralitat humana va obrir-se pas a l'Occident europeu. Autors cristians ben coneguts com Ficino o Cusa van recuperar el platonisme i el pensament hermètic antic, mentre en paral·lel altres pensadors, com Bacon de Verulam o Descartes, van afirmar el caràcter motriu del pensament i el seu dret a decidir sobre el món. S'estava sortint de segles de rebuig eclesial catòlic a tot allò que fos corporal i mundà, de negació de pensar en llibertat i de rebuig d'una creació pervertida o maligna. Aquest va ser el marc en què la tradició catòlica -en deriva cap al dualisme entre bé i mal, entre cel i terra- va veure's qüestionada per l'individualisme amb la seva idea de progrés il·limitat de l'ésser humà.

Convindria no oblidar tampoc que allò que l'Oest europeu ha anomenat «El Segle de les Llums» va ser temps de tenebra per a Àfrica i els altres continents. El mateix racionalisme humanista -autoproclamat cristià- ha actuat a Amèrica i a una Afroàsia colonitzades, ha forjat equips dirigents neocolonials i ha estès arreu el seu discurs global. Ha estat el neomite racionalista de l'humanisme modern -individualista i progressista- qui ha negativitzat paraules com religió, comunitat, esperit, tradició, divinitat, iniciació o mística: justament les úniques idees que poden tornar a vertebrar les societats humanes, alliberades d'aquesta globalització que sols ofereix com horitzó materialisme, productivisme, ecocidi i buidor existencial. És hora d'anar revisant el nostre vocabulari benintencionat.

Ens convé anar enllà de la crítica a l'humanisme i els seus derivats. Si no analitzem a fons per què les tradicions espirituals es rovellen, perden frescor, col·lisionen amb els poders polítics o econòmics i arriben a desvirtuar el seu missatge fundacional, l'esforç per oferir nous valors i camins quedarà coix. Què han fet les tradicions espirituals, en el passat i ara mateix, per evitar les degradacions socials que afecten la majoria de pobles i persones? Per què les veus de l'esperit semblen minúscules davant l'acceleració disgregadora de la modernitat terminal? Pelle Maha vol obrir la porta a totes les reflexions que els tradicionals es fan per tot arreu, en aquests temps de desmesura.

El Consell Editorial

L'HUMANISME i LES TRADICIONS

HUMANISME O EUROANDROCENTRISME?

Una interpel·lació als nostres dies.

Jesús Artiola i Ruhí

“Lo que yo miro con la gente blanca es que ven las cosas como separadas, como ellos y el árbol, la casa... es como que no hay relación, entonces es como que no... como que no saben que son parte del otro. Para el mundo indígena no hay nada separado, para el mundo indígena todo tiene relación.”

El primer en el que penso quan em trobo amb el terme "humanisme" és en l'existència dels "falsos amics" que, quan estudiava francès, em varen explicar que són mots que semblen voler dir una cosa però que en diuen una altra. L'humanisme (entès com a ubicació de l'ésser humà i de la seva dignitat en el centre de la realitat) és un dels termes centrals de l'imaginari de la modernitat occidental i semblaria que no podem qüestionar-lo sense entrar nosaltres mateixos en greus contradiccions; especialment si ens atenem a la seva defensa de la dignitat humana. Com deia l'amic Agustí Nicolau parlant de qüestions similars, de forma crítica: "Qui pot qüestionar la virtut? La virtut és inatacable!". L'humanisme efectivament s'ha situat en el lloc de la virtut. Però, al meu entendre, com un fals amic, una falsa virtut, doncs. Reflexionar sobre aquest fet és l'objectiu d'aquest article.

Com la majoria de termes, no podem entendre pròpiament la significació real de "l'humanisme" sinó el situem en el procés de construcció social d'una realitat en la que

pren sentit. I la construcció d'aquesta realitat és el procés històric i filosòfic en el que la cristiandat llatino-germànica (medieval) entra en crisi i esdevé progressivament Europa com a centre de gestió d'un poder mundialitzat (procés que s'inicia al segle XIII, que s'estructura en el XVI i XVII i que arriba a la seva plenitud històrica als segles XVIII i XIX). És el procés de gestació, consolidació i ecllosió de la modernitat occidental. Vegem-ho.

1. La crisi del marc filosòfic medieval.

Com assenyala en Jordi Pigem a "Àngels i robots", cal situar en la crisi de l'escolàstica, al s. XIII, els primers passos cap a la modernitat. Si fins aleshores, amb més o menys encert, el pensament cristià intenta expressar la unitat de la realitat en base a una matriu platònica, a partir del s. XIII tant la nova hegemonia de l'aristotelisme com les reaccions condemnatòries de les universitats en contra seva, aniran creant un marc on aquesta unitat es trenca. Els debats entorn la primacia de la fe o de la raó, de l'autonomia del món o bé de la seva naturalesa teofànica, de la naturalesa del llenguatge... aniran esquerdant un mite englobant-unitari de la trama antro-po-cosmo-divina per donar lloc a un món autònom, una divinitat tan transcendent com entotsolada i un humà tan enorgullit de la seva potència racional com aïllat de la trama unitària del Real. Es va esborrant progressivament, ens recorda Pigem, la vivència i la comprensió de

l'humà com a participant de l'esdevenir unitari de la realitat. Som a les portes de l'humanisme i de la nova comprensió de la naturalesa i de la ciència: "Discurs de la dignitat de l'home" (1486, Pico della Mirandola): *"Adam( ) tindràs la forma i la funció que desitgis ( ) Tu no tindràs límits. Tu definiràs les teves pròpies limitacions d'acord al teu lliure albir. Et col·locaré en el centre de l'univers, de manera que et sigui més fàcil dominar el teu entorn ( ) podràs transformar-te a tu mateix en el que desitgis"* i Francis Bacon, famós pel "Novum organum" (1620), explicitarà la voluntat de domini i violació dels secrets que ha de fer l'home respecte la naturalesa. No en va, alguns anys abans, el mateix Bacon havia escrit "El part masculí del temps o la gran instauració de l'imperi de l'home a l'univers". No en va, tampoc, tot escolant-se el s. XIII (1298) i a les portes de la Universitat de París, Ramon Llull escrivia en la introducció a "Arbre de Filosofia d'Amor": *"Ramon veié a la dona, a la qual humilment saludà, i la dona amablement li rendí les seves salutacions. Demanà Ramon a la dona com es deia i perquè estava en planys i plors. Ramon, digué la dona, jo sóc anomenada Filosofia d'Amor, i em planyo i ploro perquè tinc tant pocs amants, i la meua germana, Filosofia de Saber, en té molts més que jo"*. Llull percep, amb claredat, la crisi. I, com escrivia Miguel Cruz, "de la resolució d'aquesta crisi en naixerà l'humanisme, la reforma i l'estat".

2. La cristiandat esdevé Europa i Europa esdevé "el món".

El 1637, als Països Baixos (que ja són aleshores el centre del Sistema-Món modern) René Descartes escriu el "Discurs del Mètode". Filosòficament, la modernitat hi queda fonamentada i conceptualitzada: "Jo penso, doncs jo sóc". Una individualitat pensant que s'afirma com a "Jo" és autoposada com a centre de

la realitat i, tot madurant la lògica ja descrita per Bacon pocs anys abans, es contraposa a la naturalesa que esdevé escenari inhere i extern al jo pensant. Tanmateix, habitualment, la filosofia no s'avança al seu temps sinó que conceptualitza un món que ja s'està donant. I, d'acord amb l'anàlisi d'Enrique Dussel, creiem que si bé la modernitat queda formalitzada entorn de "l'Ego Cogito" cartesià, no es crea entorn d'aquest. Allò que Descartes formalitza s'ha experimentat i anunciat cent anys abans a Mèxic i és "l'Ego Conquiro" d'Hernán Cortés. Un jo autònom, autoposat, aventurer, sense límits en el desig, afamat de poder, "lliure", s'afirma i es construeix com a centre d'un nou món en base a la lògica del domini, incapaç de veure en l'alteritat (sigui aquesta alteritat naturalesa o humans) res més que matèria inhere a conquerir, a dominar, a explotar. Així neix i es crea Amèrica. I en el mateix moviment (que s'havia iniciat a l'Àndalus ibèric) neix i es crea Europa, tot trencant els límits de la cristiandat medieval. A través del llarg segle XVI l'antiga cristiandat esdevé Europa com a centre gestor del primer poder pròpiament mundial. Neix amb elles la modernitat i neix amb elles l'humanisme: s'obre pas una nova experiència de l'estar en el temps i en l'espai, s'obre pas el lloc d'un ésser (l'humà) definit com a centre de la realitat -contraposat al Cosmos i aïllat del Diví- i definit des del centre de la realitat -contraposat a l'alteritat-. L'humà que es pensa en l'humanisme (és a dir: com l'humanisme mesura i defineix l'experiència de ser humà) no és separable ni de la crisi d'un determinat pensament tradicional cristià-platònic (que maldava per pensar la unitat del Real) ni de l'experiència moderna d'un mascler-europeu-cristià-burgès/clergue/militar que crea el marc de validesa del que és ser humà.

3. "Jo penso, doncs jo sóc" és la causa del crim contra "Jo danso, doncs jo visc". (Eboussi Boulanga).

La perspectiva de l'humanisme, doncs, no és una perspectiva que expressi un universal acultural, una invariant humana (utilitzant la perspectiva oberta per en Raimon Pànikkar). És, tota ella, una construcció social-històrica en els termes que hem descrit. Una perspectiva antropocèntrica sobre l'experiència de ser humà, però no d'un "anthropos" genèric sinó d'un determinat "andros" (mascle) europeu.

Per això, entenc que allò al que anomenem humanisme és, sobretot, un euroandrocentrisme. Una construcció sobre què és ser humà que fonamenta la perspectiva de la dignitat entorn del "jo" (l'individu humà com a centre i finalitat de la realitat), la racionalitat (el pensament logocèntric com a equivalent a l'ésser de la realitat) i la universalitat (aquesta perspectiva defineix universalment què és ser humà i qui no ho comparteixi és sub-humà).

Al llarg dels segles XX i XXI de l'era cristiana, però, algun esdeveniment no previst en "la marxa universal de la raó en la història" (tal i com pensa el temps l'euroandrocentrisme) ha trastocat ja definitivament la validesa d'aquest humanisme. Em sembla que n'hi ha dos de fonamentals: l'un és la represa de la paraula i la presència de la pluralitat de tradicions de la humanitat que no són ni occidentals ni modernes. Les paraules apuntades en aquest escrit del filòsof africà Eboussi Boulanga o de la intel·lectual maia Floridalma Pérez, en són un petit reflex. L'altre esdeveniment fonamental és la crisi ecològica dels nostres dies: la naturalesa pren també la paraula i ens recorda que ella és també actora -de primer ordre- en l'esdevenir de la humanitat. I un esdeveniment ens remet a l'altre: no hi ha futur per a la humanitat

sense sortir de l'orgull humanista modern i escoltar amb sinceritat la pluralitat de tradicions de saviesa de la humanitat. Sortir del jo pensant entotsolat, escoltar el ritme de l'ésser, saber-nos part de l'altre, dansar... Pérez, Boulanga i Panikkar es donen la mà i ens conviden.

4. En forma de conclusions (obertes)

Jordi Pigem, a "Àngels o robots", considera que no és possible estar a l'alçada dels reptes dels nostres dies sense abordar la concepció que tenim de la condició humana, tot situant-la en la perspectiva de la participació en l'esdevenir conjunt de la Realitat. Ho comparteixo plenament: em sembla que el problema de l'humanisme i la modernitat no és pas el d'haver sobrevalorat la condició humana sinó precisament el contrari: el d'haver-la empetitit, el d'haver-la empobrit.

Em sembla necessari doncs, dialogant amb els temps que vivim, recuperar perspectives de l'altíssima dignitat a la que és cridat l'humà en l'esdevenir del Real. En aquesta tasca el nucli de saviesa de les tradicions hi pot jugar un paper fonamental (a condició de superar tot dogmatisme i a condició de recuperar la capacitat per al pensament i la vivència simbòliques).

Apunto humilment dues perspectives que em són properes i que visc -amb diferents intensitats- com a pròpies:

- l'una és la crida del "Califat" en l'Islam. L'humà és cridat pel diví a exercir el govern en l'espai-temps, és co-responsable del seu esdevenir, se li encomana un poder i una responsabilitat. L'humà és, doncs, participant d'un digníssim encàrreg.

- l'altra és la crida cristiana a tot batejat: pel bateig (és a dir, per la immersió en la plenitud de la Realitat) hom és cridat, d'acord amb els seus dons, a esdevenir Sacerdot (celebrador i cuidador), Profeta (consciència i paraula) i Rei (responsable d'actuar).

Som convidats, doncs, a molt més -no pas menys- que a un "Jo" pensant.

Breda, Països Catalans, Gener del 2020

Per aprofundir:

- Jordi Pigem, "Àngels i robots. La interioritat humana en la societat hipertecnològica.", Viena Edicions i Fundació Joan Maragall, Barcelona, 2017.

- Ramon Llull, "Arbre de filosofia d'amor", Ed. Barcino, Barcelona, 1980

- Enrique Dussel "1492. El encubrimiento del Otro. Hacia el origen del mito de la Modernidad", Plural editores, La Paz, 1994.

Home microcòsmic, delimitat per les esferes dels quatre elements i planetes. Miscel·lània medico-astrologicala. s.XV

EL FONAMENTALISME RELIGIÓS

La utilització política de la religió

Quim Cervera

La religió, ¿comporta violència, agressió i guerra?. ¿Quin tipus de religió va relacionada amb la violència?. Totes les religions, de fet, han justificat, legitimat guerres, inquisicions, censures, repressions, terrorisme, destrucció d'aquells que pensen diferent. ¿D'on ve el fet que ens matem, que ens agredim, i a vegades en nom dels "déus"?

A les arrels de la violència

La condició humana conté violència, agressivitat, ira, odi, gelosies.... Tendim a procurar que l'altre no tingui el que jo no puc tenir. Tots necessitem i cerquem seguretat perquè ens sentim insegurs, i si l'ambient el sentim hostil, o ens trobem en circumstàncies crítiques, en canvis o conflictes difícils d'afrontar, llavors podem desenvolupar actituds i comportaments agressius. Podem percebre els canvis com a caos, que cal evitar. No reconeixem les nostres inseguretats i projectem les culpes, les responsabilitats, cap enfora, envers altres persones, organismes o institucions, i a vegades amb violència.

Molts dels factors que intervenen en accions socials violentes on la religió hi juga un paper, no són tan lluny d'aquells que incideixen en la violència domèstica (mantenir el poder, voler dominar l'altre, enveja...), però a nivell mundial.

Els elements procedents de l'economia com el desig de conquerir territoris per a tenir més recursos, o per acumular més riquesa, també són un factor important. Mentre la pobresa i

la injustícia no es resolguin i creixi la desigualtat entre rics i pobres en la societat, hi ha condicions perquè algunes "banderes" - nacionals o /i religioses es col·loquin com a "salvadores" de tals situacions injustes per evitar possibles transformacions que es veuen i es senten com incertes, catastròfiques.

Els elements polítics com el desig de domini sobre altres pobles també hi juguen: la ràbia acumulada, la venjança enfront de les humiliacions i discriminacions rebudes per molts pobles de l'Àfrica, Àsia, i Amèrica per part dels països colonitzadors (Europa, EEUU). Les polítiques d'encaix dels immigrants, en part han fracassat. Molts joves no es senten acollits i volen destruir aquest sistema. Potser a Catalunya sense una política massa explícita, de moment sembla que ens en sortim millor, ja estem més acostumats a ser país de pas, construït per molta gent nouvinguda, d'emigració contínua, i això ens ha habituat a anar coneixent gent nova, de cultures diferents i a caminar junts, a barrejar-se, a valorar la riquesa cultural que ofereixen...

Els elements culturals que hi juguen són la recerca d'una identitat pròpia i forta. S'intenta recuperar la identitat a través de la confrontació amb altres identitats i afirmant-se violentament contra enemics "fabricats", que es necessiten per saber qui som i per diferenciar-se. L'oferir un sentit de vida, una acció, un projecte... a joves desarrelats, sense futur, amb una vida incerta, sense treball, els pot ser una causa que els dona una orientació, una utilitat, ser algú i vida.

Quan la religió beneeix la violència (els elements directament religiosos que hi intervenen)

- La identitat religiosa aporta afirmació de la pròpia existència i personalitat. Així es passa d'una vida anònima, plena de ressentiments, buida, marginal, empobrida..., a una vida d'alta intensitat.

- Hi ha fanatisme religiós, producte d'una visió de la religió manipulada per altres interessos, que oprimeix, que justifica i legitima qualsevol barbaritat, assassinat, guerra... El fanatisme es desenvolupa a partir de psicologies que necessiten seguretats simplistes, primitives i a través d'omplir buits morals, de valors, i de cultura... El fanatisme religiós o l'integrisme (que tot ho vol resoldre amb la religió) o el fonamentalisme, són contraris a la visió d'una religió alliberada i alliberadora que es basa en l'amor, la veritat, l'atenció als més necessitats i el respecte envers els altres.

- Les reaccions davant les provocacions, insults, ofenses, crítiques i burles a una religió, esquematitzant-la, o ridiculitzant-la, poden ser agressives.

Totes les religions, espiritualitats, i les conviccions profundament humanistes, tenen una dimensió veritable, alliberadora de les pors, prejudicis, i s'obren a la comprensió i al respecte de l'altre diferent. Són propostes de pau en tots els àmbits, des del més interior-personal, fins el camp social. Totes elles difonen i eduquen en valors de llibertat, fraternitat, justícia, solidaritat, amor i humilitat i en aquest sentit tenen propostes per transformar les estructures socials injustes, en favor de les persones de la seva dignitat, llibertat i felicitat.

Tots sabem, també, que al llarg de la història, les religions s'han pervertit en formes fanàtiques i fonamentalistes. Les religions poden desenvolupar una dimensió alienant, destructiva, fanàtica i totes tenen episodis violents en la seva història. Podríem dir que llavors deixen de ser autènticament religions. Sovint

han estat manipulades pels poders econòmics i polítics, i han contribuït a la guerra i a la intolerància. Fins i tot, en diferents èpoques les religions instituïdes han exercit poder, sometent a les poblacions, amb maridatge amb altres poders, i no han alliberat a les persones, sinó que han emmalaltit les seves psicologies, dominant la seva consciència.

La crispació religiosa: integrisme i fonamentalisme

L'integrisme és una conducta oposada al liberalisme, a la modernitat, a les ciències en l'àmbit catòlic. Té por a que desapareguin els valors religiosos. Té una voluntat d'un ordre social suposadament "catòlic". Aplica el catolicisme a totes les necessitats de la societat contemporània (com si la fe catòlica solucionés de forma segura, completa, definitiva, amb un sòlid i autèntic pensament, tots els problemes socials). Recerca la seguretat intel·lectual, moral i espiritual davant la crisi religiosa i refusa els canvis, defensant la tradició. Fuig del món o combat el món vist com hostil, com condemnable, com lloc de l'error i del pecat. Confon la integritat de la doctrina amb les seves formes passatgeres. És social, intransigent, exclusiu, maximalista. S'adhereix a un passat mític, a un principi percebut com a bo. Els "integrismes" creuen que tenen la veritat i la defensen.

L'integrisme sorgeix del conflicte entre una església i una burgesia (esporuguida per l'avenç del socialisme però interessada en el progrés científic, i va considerar a l'Església com una arca de salvació però aquesta no podia acceptar les tesis socials de la burgesia liberal, nascudes de la revolució francesa).

El fonamentalisme, per altra banda, és un moviment o actitud que consisteix a interpretar literalment els textos sagrats considerats com els fonaments d'una religió i que ataca les desviacions o interpretacions no literals i crítiques d'aquesta doctrina.

La denominació fonamentalisme es va aplicar per primer cop, a principis del segle XX, a un moviment ultraconservador sorgit al segle XIX entre els evangèlics dels Estats Units d'Amèrica, que s'oposaven al modernisme i a l'evolucionisme del protestantisme liberal perquè "soscavaven els fonaments de la fe bíblica". Aquest moviment es limitava a una lectura literal de la Bíblia (resurrecció física, creació del món en set dies, etc.).

Posteriorment, el concepte de fonamentalisme es va aplicar a actituds i moviments semblants dins l'islam, que fan una lectura literal de l'Alcorà i rebutgen qualsevol interpretació adaptada a la societat moderna.

El fonamentalisme actual, a les religions abrahàmiques

Si observem cada religió en particular, podem afirmar que el catolicisme en la seva història té episodis violents: Croades, la Inquisició, expulsions de jueus i moriscos... La tendència integrista segueix actual en el catolicisme.

Dins de les esglésies protestants hi trobem el fonamentalisme. El neo-conservadurisme protestant sobre tot als EEUU és molt present actualment.

En el judaisme hi trobem el sionisme ex-cloent, acompanyat d'una consciència de "poble escollit" que en alguns sectors els justifica per oprimir el poble palestí.

Cal afirmar positivament i clara que l'Islam, com les altres religions, és una religió pacífica, que té un missatge d'amor i de pau com el cristianisme. Hi ha diferents interpretacions d'Islam, i algunes s'acullen a textos que presenten un Déu enfadat, justicier, fins i tot violent. La gran majoria de musulmans denuncien i condemnen els atacs del terrorisme mal anomenat "Islàmic" i l'estat mal anomenat islàmic (pseudo-islàmic) i la violència i molts d'ells també són víctimes de tals atacs terroristes i d'una falsa visió de la

seva religió. D'altra banda hi ha poders polítics àrabs que volen una conquesta de l'Occident i la promouen i la recolzen donant diners... (Emirats Àrabs amb una visió fanàtica de la seva religió...). Tot plegat produeix por, inseguretat, més racisme, provocacions, visceralitat, tot allò que els mateixos terroristes cerquen. El fonamentalisme islàmic es recolza en una educació rebuda seguint una literatura medieval que s'admet com a bona. El Salafisme integrista es va estenent a Catalunya entre el món islàmic, té algunes tendències violentes, però no cal confondre'l amb el tradicionalisme islàmic que és pacífic.

La comunitat negada

Solament una interpretació adulterada dels llibres i tradicions religioses i espirituals, poden portar a l'odi i al terror. Sempre és important el retorn a l'essència espiritual profunda, a la qualitat humana, de les religions i de les motivacions i conviccions, on arrelen les aportacions a la pau.

El nacionalisme i la religió són dimensions molt profundes, internes, arrelades, que donen identitat, que viuen en el nucli més profund dels éssers humans i dels pobles i intenten donar sentit a la seva vida. Per tant si un poder polític o econòmic, els manipulen i utilitzen al seu servei, distorsionant la seva veritable essència, adquireixen una força potent que ha portat i porta a la guerra en nom de Déu i de la pàtria, contra altres "déus" i "pàtries".

El buit moral i de valors, que es percep avui a Europa, en ple desprestigi de les religions i de l'ètica, i en un context dominant d'indiferència religiosa, en una societat cada vegada més materialista, individualista, consumista, que sobrevalora l'èxit i la competitivitat, és omplert pels integrismes o fonamentalismes religiosos, o per excentricitats religioses, filosò-

fiques, o per esoterismes, supersticions, credulitats varies..., que no són alliberadores, ni ajuden a la salut mental.

Hi ha interessos polítics i econòmics del món a qui certament interessa que hi hagi tensions, conflictes bèl·lics (les empreses d'armes, l'imperialisme dels EEUU que sempre necessita d'un enemic per afirmar el seu poder imperial en el món, les aliances entre països, el poder dels països àrabs productors de petroli...)...En els partits d'extrema dreta espanyols i europeus hi observem aquesta manipulació política del cristianisme catòlic, protestant o ortodox.

La visió polaritzada i simplista de la realitat és més fàcil de comprendre que una visió de tons grisos variats, més complexa. El punt de vista simplista afavoreix la confrontació amb un altre punt de vista simplista de signe contrari. Els mitjans de comunicació poden afavorir aquestes visions simplistes i polaritzades.

Recuperant el sentit de transcendència

El que és indispensable és el diàleg. Els fonamentalismes o integrismes violents cal afrontar-los, no amb violència, ja que això és precisament el que cerca l'estratègia de la barbàrie: que sentim ràbia, impotència, emotivitat, visceralitat, por... Cal combatre'l amb cultura, valors, educació, formació, presa de consciència, tolerància i amb més justícia per als sectors més necessitats de la població. És molt important, doncs, estar sempre alerta per no sucumbir a les provocacions i caure en la por, en l'ocupació de les nostres ments, perquè això és el que cerquen els actes violents destruint la llibertat d'opinió, d'expressió, en definitiva la democràcia... Seria molt convenient fer crítica profunda, racional, de la visió de la religió com una realitat fanàtica, poc saludable, malaltissa,

obsessiva, culpabilitzadora, repressora i opressora... i fugir de les imatges d'un Déu (s) castigador... per encaminar-nos de manera dinàmica i constant vers la recerca de la veritat, la bondat, bellesa, del Misteri de Vida i Amor que tot ho omple.

Es tractaria de fer callar el propi jo i obrir-se als altres i veure el món amb tota la seva complexitat i connectar amb les persones i les cultures i religions diferents, conèixer-los i estar al seu costat. Així reafirmaríem els valors de la tolerància, del diàleg, del pluralisme, de la democràcia, de les llibertats, acompanyats de més justícia social.

La proposta no violenta de Jesús: estimeu els vostres enemics (a aquells que percebem com a enemic, o "fabriquem" com enemics, o necessitem com a enemics...) és molt sàvia com ho és el testimoni dels antics mestres espirituals, i fundadors de totes les religions i espiritualitats (Moisés, Buda, Confuci, Mahoma, ...) i la de testimonis més recents com són: Gandhi, Luter King, Oscar Romero, Pere Casaldàliga, i tants d'altres...

Barcelona, Desembre del 2019

Bibliografia

- Estruch, J. (2015) *Entendre les religions. Una perspectiva sociològica*. Barcelona, Mediterrània.
- Flaquer, Jaume . *FONAMENTALISME entre la perplexitat, la condemna, i l'intent de comprendre* . Núm. 77 de @ Cristianisme i Justícia, Roger de Llúria 13, 08010 Barcelona
- Botey, Jaume. *Els fonamentalismes. Increment i amenaces*. Publicat : 8/Mai/2017 a Associació Cristianisme segle XXI.

COLONIALISME, MODERNITAT i TRADICIONS AFRICANES

Alain Roger Pegha

El colonialisme neix a l'Europa del segle XIX com una ideologia que justifica la colonització, entesa aquesta com l'extensió de la sobirania d'un Estat en territoris situats més enllà de les seves fronteres nacionals. La noció intel·lectual del colonialisme sovint es confon amb la pròpia pràctica de la colonització ja que l'extensió de la sobirania d'un Estat implica, en ambdós casos, la dominació política i l'explotació econòmica d'un territori annex. És un procés oposat al de l'autodeterminació dels pobles, que consisteix en el dret dels pobles a disposar de sí mateixos reconegut a la Carta de Nacions Unides des de 1945. Des de finals de la segona guerra mundial, el terme colonialisme ha servit tant als intel·lectuals d'origen africà com a d'altres pensadors del Sud Global per denunciar les violacions del dret dels pobles colonitzats a la pròpia autodeterminació, exigint la seva sobirania i la fi dels imperis colonials; és l'inici de la descolonització.

Per desentrellar l'especificitat del colonialisme a l'època moderna, hem de tenir en compte tres aspectes majors:

- Primer, el colonialisme no es una relació entre amos i esclaus sinó una relació en la que una societat sencera és desposseïda del seu desenvolupament històric al ser dirigida per estrangers, sempre en funció de les necessitats i els interessos d'aquests amos colonials. El colonialisme modern reposa en la voluntat de posar les societats "perifèriques" al servei de les metròpolis.

- Segon, la manera en la que els colonitzadors i els colonitzats es mantenen estrangers els uns dels altres és molt significativa. És una característica del colonialisme modern que els nous amos rebutgin voluntàriament l'encontre amb la cultura de les societats que han sotmès, i la història universal ens en mostra diversos exemples: en cap territori l'expansió europea va donar lloc a una síntesi cultural del tipus hel·lenístic, sinó que s'esperava una aculturació dels colonitzats que els fes adoptar elements de les civilitzacions dominants.

- Tercer, el colonialisme modern no és només una relació de dominació entre estructures socials, sinó que implica una interpretació determinada d'aquesta relació de dominació en base a una mentalitat específica. Aquesta constatació ens porta a afirmar que estem parlant d'una ideologia.

Pel que fa a la modernitat, cal entendre-la com un període de la civilització occidental caracteritzat per una revolució intel·lectual molt rellevant que posa en qüestió les formes de pensament anteriors, entre elles la tradició. En aquest context, les creences religioses i les tradicions agafen una nova dimensió i passen a atènyer només l'esfera privada de la vida dels individus. En conseqüència, ni la cultura ni les tradicions tindran un paper en el marc del desenvolupament del pensament. Aquesta revolució és fruit d'un llarg procés històric que s'inicia a l'Edat Mitjana i es concreta durant

el Renaixement, i implica que alguns pensadors moderns s'oposin a aquells que volen restar fidels als ideals del passat.

Ambdós fenòmens, colonialisme i modernitat, es troben en la mesura en què la modernitat, que tenia un objectiu emancipador en el marc europeu, es converteix en el fonament ideològic de l'esclavitud, el colonialisme, la submissió dels pobles perifèrics i, en última instància, el domini euro-semític sobre bona part de la resta del món. Una concepció dominant, heretada de Kant i Hegel, fa que l'origen de la modernitat correspongui al desplegament de la raó crítica, segons la qual els éssers humans s'emancipen del seu estat d'immaduresa, de minoria, i accedeixen a l'autonomia. La modernitat, des d'aquesta perspectiva, seria el resultat històric de diversos processos convergents: el Renaixement italià, la Reforma protestant, la Il·lustració i la Revolució Francesa. Es tracta d'un procés propi del pensament semític tant en la seva gènesi com en el seu desplegament.

L'Europa moderna s'afirma així com el centre del món, considerant la resta de cultures i pobles com a no conformes a la seva concepció humanista, burgesa i antropocèntrica, marcant la introducció de l'universalisme en la modernitat europea.

La modernitat es converteix en un instrument de dominació, explotació i destrucció de gran part del món: imposant-se com a universal, exclou territoris que passen a ser considerats com a primitius i bàrbars quan, ben al contrari, tenen tot el dret d'existir i d'emancipar-se fora de la colonització cultural, política i econòmica. Aquesta obra "civilitzadora" justifica conquestes, guerres, exterminis i, avui en dia, està suposant el retorn amb força de les autèntiques tradicions africanes. Des del moment en què els africans prenen consciència de l'existència d'un pensament africà endogen, poderós i fecund, des del moment en què les bases del pensament dominant ja no li permeten descartar a priori cap proposició heterogènia,

els hi correspon, per retrobar el seu lloc en el concert mundial de pensadors, fer un inventari dels problemes que aquest pensament planteja i, amb molta agudesia, considerar quina resposta la seva cultura, el seu propi geni, suggereix.

La crisi de les religions empitjora: els dogmes són qüestionats, la "New Age" condueix a una expansió violenta de sectes de totes les tendències i a l'integrisme més radical. Les certeses sobre les quals descansava el món s'esvaeixen. El conflicte està servit i la sortida no està assegurada. L'aparició de paradoxes en els sistemes lògics i el reconeixement d'aquests com a incomplets, la integració de la vaguetat i del caos al determinisme, fan explotar els marcs establerts de la lògica d'Aristòtil.

L'Àfrica ofereix un camp immens d'hipòtesis i de conclusions teòriques que no han estat tingudes en compte, o no han estat preses seriosament degut a la l'auto-suficiència del pensament dominant, els seus criteris i els seus interessos. Les seves cosmologies i les seves tradicions, tan escrites com orals, constitueixen actualment un conjunt de coneixements i d'experiències tècniques confirmades i transmises metòdicament, i es demostren rellevants en l'abordatge de les preguntes que la humanitat es planteja. Els principis que des de sempre han definit el seu raonament s'apliquen avui en l'explicació de la realitat. Ahir, en canvi, la seva raó va ser qualificada de pre-lògica, la seva visió del temps de primitiva, i la concepció de l'espai, la matèria i les relacions entre els elements de l'univers de visió màgica del món.

Cal tenir en compte, però, que l'aportació de les tradicions africanes al desenvolupament del continent no podrà desplegar tota la seva fertilitat si aquestes no retroben i proposen al món el mitjà d'accedir a l'abast fonamental del pensament autèntic africà. Es tracta, de

fet, de desenvolupar una veritable hermenèutica de les primeres formes d'aquest pensament que s'expressa generalment en cosmogonies, ritus, tradicions, mites i proverbis.

Els pensadors moderns de l'escola occidental no han reconegut tot el valor d'aquest pensament ja que, al presentar-se sovint en forma d'aforismes i no de sil·logismes, no semblava tenir una estructura coherent ni un mètode d'exposició sistemàtica: semblava consistir en afirmacions més que en demostracions. Estem d'acord en què l'aforisme ofereix concisió; comunicació directa dels resultats d'una recerca; respecte per la representació naturalment emanada dels fenòmens de la vida que convida el lector a reflexionar i a continuar amb la recerca iniciada; i comparació entre els resultats analítics i aquells sorgits de l'experiència. Tenint en compte aquesta dinàmica, l'aforisme necessita tant de la raó com de la pertinència, i manté la inquietud heurística. Contràriament, el mètode escolàstic és rígid en l'autoritat de l'objecte i la il·lusió de seguretat sinòptica, i precisament d'aquí se'n deriva sovint l'esterilitat de les seves conclusions al ser transportades a l'àmbit de la realitat. Una esterilitat que, no obstant, acabarà essent reivindicada com a criteri de validació d'aquest coneixement, entenent que la ciència té com a finalitat última el coneixement en sí mateix.

De fet, el que trobem darrere d'aquesta oposició de mètodes de reflexió i d'exposició del pensament, més enllà de les qüestions purament formals, és un conflicte ontològic i epistemològic. Pel negre-africà, la realitat d'un ésser o d'una cosa és sempre complexa ja que és el nucli d'una malla de relacions amb les realitats d'altres éssers i d'altres coses. Dit d'una altra manera, un discurs cartesià seria adequat per a l'anàlisi o descripció d'una realitat formada per objectes simples. Contràriament, tan aviat com aquesta realitat es demostra

complexa (tal i com la ciència sembla cada cop confirmar més), s'imposa la necessitat de reexaminar la forma del discurs que s'utilitza i, com a mínim, tenir en compte la proposta africana.

El pensador africà disposa doncs dels mitjans per implementar aquesta hermenèutica, entesa com el conjunt de coneixements i tècniques que permeten que els signes parlin i descobreixin el seu significat. El pensador africà és, doncs, capaç de concebre tota activitat humana com a conjunt de discursos i significats.

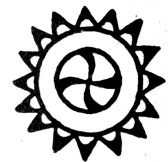
Parlem d'una hermenèutica que permetria fer emergir els conceptes, els operadors i els sistemes de pensament subjacents a la seva primera expressió per tal d'avaluar la seva competència tant lògica com pràctica, i posar-la a disposició del món actual. Al fer-ho, el pensador africà està segur de participar amb la resta de la humanitat en la creació dels fonaments d'un nou paradigma que, més enllà de les veritats sectorials abordades per les ciències, té vocació de contribuir a la recerca renaixent dels Principis generals, complexes, reals, universals i objectivables. En altres paraules, participar en la recerca d'allò que és bo, bell, i que ha de ser cercat en totes les circumstàncies. Els intel·lectuals africans són conscients de les dimensions d'un tal projecte, ja que cal superar una crisi que no és només una crisi de racionalitat, sinó un replantejament complet dels fonaments de la nostra vida i de les condicions del nostre ésser al món.

Totes les civilitzacions que han conegut períodes de glòria han passat pel moment inevitable d'identificació del principi d'excel·lència i la seva posada en acció. És el cas de l'Egipte faraònic i la seva Maat, dels Grecs i el seu Logos, de l'Edat Mitjana europea i la seva recerca del Sant Grial, de la Xina i el Tao. El

domini d'aquests valors funciona com una pedra filosofal que garanteix la qualitat de tot pensament i de tota acció en el món, una pedra filosofal que esdevé la condició de tota obra apreciable i durable, sense la qual no hi ha ni grans homes ni grans civilitzacions.

Estem convençuts que aquest enfocament conduït metòdicament ha de ser capaç d'oferir al món nous raonaments per a la comprensió de l'home, de la societat, de les lleis ocultes de l'univers i de les possibilitats d'aprofitar la seva dinàmica per al benefici de tots.

Douala, Gener de 2020

Bibliografia

- Aymard A. et Auboyer J. *L'Orient i la Grècia antiga*, Paris, P.U.F., 1984
- Bacon F., *Introducció a la recusació de les doctrines filosòfiques i altres opuscles*, Paris, P.U.F., 1987.
- Diop Cheikh Anta, *Civilització o Barbàrie*, Paris, Présence africaine, 1982
- Foucault M. *Les paraules i les coses*, Paris, Gallimard, 1966
- Jacq C. *El missatge dels constructors de catedrals*, Paris, édition du Rocher, 1980.
- Obenga T. *La filosofia africana del període faraònic. 2780-330 A.C.*, Paris, Présence africaine, 1990.
- Towa M. *Assaig sobre la problemàtica filosòfica a l'Àfrica actual*, Yaoundé, Clé, 1970

ESTATS MODERNS i RECUPERACIÓ DE LES TRADICIONS

Mbb. Ngutjol Soho

*El [Mbog iyé ma kwo ma nyé,
Mbog i kwog, Mbog i n'yodag]*

*"El Mbog es compara amb el moviment
del goril·la, el Mbog cau, el Mbog s'aixeca".*

*L'elit d'una civilització acompanya
al poble del seu temps a l'abisme,
una altra elit de la mateixa civilització
retornarà el poble al cim, en un cicle perpetu.*

Proverbi basaa

D'aquesta àmplia temàtica, ens limitarem a l'observació dels Estats africans originats per la conferència de Berlín de 1884, formats per la barreja dels antics Estats esclafats, dels grups ètnics fragmentats i de personalitats nacionals renegades que parlaven les llengües estrangeres que se'ls va imposar dins d'un espai delimitat.

En altres èpoques, ben fonamentats en un sistema estable i competent de regulació social, l'extrema i sorprenent barbàrie de la colonització ha completat la desarticulació del teixit de les societats africanes que ja s'havia iniciat durant la llarga nit de l'esclavatge transsaharià, transatlàntic o de tracta negrera, tots ells perpetrats per una elit depredadora. Aquesta barbàrie va deixar darrere seu una població de víctimes traumatitzades, acomplexades, que va arribar a dubtar de la naturalesa de la seva

pròpia humanitat, però també uns beneficiaris contaminats, que van acabar creient en la desigualtat de races humanes, marcades per la diferència dels nivells de melanines que duïen.

Els Estats moderns d'Àfrica, al sud del Sàhara, són aquells que naixeran del context que hem esmentat i dels quals volem avaluar el seu nivell de recuperació de les tradicions ancestrals, aquelles que antigament van ser la referència eficaç per a la bona conducta i enquadrament de les seves poblacions.

No retornarem a les teories de les desigualtats de les races d'ideòlegs famosos com Georg Wilhelm Friedrich HEGEL, Joseph Arthur de GOBINEAU i d'altres que van acompanyar i justificar la butlla papal "Romanus Pontifex" del papa Nicolas V, Tommaso Parentucelli, que, el 8 de gener de 1454, va autoritzar el tràfic d'esclaus. Però potser ens cal recordar i deplorar que l'esclavatge i la colonització són projectes que es desenvolupen i es mantenen en tres eixos, l'econòmic, l'intel·lectual i el religiós. Durant més de cinc segles, l'Àfrica negra s'ha trobat presonera d'aquesta trampa sense cap escletxa per sortir-ne. Si bé aquesta empresa ha canviat de vegades la seva forma, el fons s'ha mantingut pràcticament sense canvis.

A nivell polític i econòmic, la gestió de les estructures de dominació i explotació dels temps colonials no ha sofert cap modificació amb la proclamació de la independència. Tant

si s'ha tractat de la política assimilacionista dels francesos com de l' "Indirect rule" dels britànics, de vegades aquestes estructures fins i tot han estat reforçades i segellades en el marc dels tractats desiguals que s'han establert entre l'antiga metròpoli colonial i els equips de govern instal·lats al poder i protegits per aquella durant la independència. Els països africans situats al sud del Sàhara van obtenir una independència concedida sense accés als instruments de sobirania política i econòmica com són la moneda, el dret a vendre com vulguin, el dret a explotar les seves matèries primeres, el dret d'orientar l'economia cap a la direcció que els convé... el dret a escollir els seus polítics, el dret d'orientar l'economia cap a la direcció que els convé... el dret a escollir els seus polítics, el dret a dirigir la seva educació.

En l'àmbit intel·lectual, les colònies d'ahir es mantenen profundament lligades al paradigma intel·lectual del seu colon, a qui no li importa ensenyar-los que, tot i que la ciència és universal, l'elecció de les seves direccions continua sent local i ha de respondre als coneixements i necessitats inventariades al seu entorn. Per a això, una ciència externa al seu entorn concret no pot ser ni competent ni eficient. Les tecnologies creades per intel·ligències occidentals no poden preparar de manera eficaç el futur d'Àfrica (2). D'altra banda, els programes d'educació escolar oficial es mantenen determinats per la metròpoli, inadequats i fins i tot tòxics per a aquests moderns estats africans.

La descolonització religiosa, per la seva banda, encara no ha començat, no sols l'índex de misioners estrangers segueix sent molt dominant al capdamunt de les institucions religioses a Àfrica, sinó que, a més, les religions colonials continuen ocupant tot l'espai públic, mentre segueixen el treball de demonització de les espiritualitats tradicionals. Les pràctiques ancestrals, a tots els nivells, només s'accepten si estan folkloritzades i preparades per divertir la el pati de butaques. Els llocs i objectes sagrats són saquejats, confiscats o destruïts sistemàticament, sense cap concessió. Pràcticament d'amagat es practiquen encara fragments destacats dels rituals tradicionals i per mitjança dels quals es transmeten les flames ancestrals de generació en generació, de manera que el resplendor continua existint, per tal que el seu resplendor segueixi existint.

En el difícil context social descrit anteriorment, només uns quants fills d'aquesta Àfrica, conscients de la validesa del sistema de regulació social desenvolupat pels seus ancestres, s'esforcen a recuperar el seu patrimoni cultural, necessari abans que qualsevol obra de descolonització real. Un altre bon segment de la població, atès al complex context social circumdant, es limita a prendre consciència del fet que el terreny cultural constitueix l'espai estratègic de la lluita per la descolonització i el desenvolupament real d'Àfrica. Això sí, un desenvolupament vist com el desplegament d'allò que hi ha d'estable en si i que encaixa amb tot el seu entorn en totes les seves dimensions per evolucionar amb ell formant un tot harmoniós.

La recuperació de les tradicions, o més ben dit, la reconstitució dels fonaments tradicionals passarà, entre altres coses, per la revolució d'assumir les nostres pròpies llengües, la reconstrucció dels Estats culturals que no tenen res a veure amb les fronteres colonials, la reconstrucció del patrimoni cultural, el retorn d'alguns dels objectes tradicionals saquejats als seus propietaris: aquests objectes que adornen inútilment museus de tot arreu, sense oblidar la unitat cultural d'Àfrica al sud del Sahara... i sobretot, destacar que la independència i la democràcia dels pobles africans són només distraccions.

Edéa, Febrer de 2020

*Regalia,
objectes que simbolitzen la reialesa divina del Mbog.*

1 i 2 CCA, *La descolonització d'Àfrica vista pels africans.*, P. 7

APUNTS SOBRE L'HUMANISME

Josep Maria Gràcia

Un assolellat, però infaust, matí del 17 de febrer de 1600, tal dia com avui fa 420 anys, Giordano Bruno era executat a la *Piazza Campo de' Fiori* de Roma. El jesuïta Bellarmino, Cardenal implacable contra les heretgies paganes i protestants, va dictaminar la pena capital “sense vessament de sang”, és a dir, cremat a la foguera, contra aquell dominic que no havia mostrat cap penediment de les seves tesis màgico-teúrgiques sobre l'*anamnesis* (l'Art de la memòria) i altres qüestions menors, com la teoria heliocèntrica i la idea d'un univers infinit. Trenta set anys més tard, el mateix Bellarmino va actuar contra Galileu, encara que aquesta vegada, l'inquisidor, més vell i feble, es va deixat convèncer –potser, seduir– per la retractació del científic pisà, i li va perdonar la vida. Però, des de la mort de Bruno, el signe dels temps corria en contra de l'ortodòxia dogmàtica catòlica i, alhora, de la degeneració institucional del clergat, un fet que era ben evident per tots els àmbits intel·lectuals, artístics i científics de l'època i que li va permetre a Bruno dictar aquella famosíssima resposta a la condemna vaticana: “temeu més vosaltres en pronunciar la sentència que jo en escoltar-la”. Dos anys després del judici a Galileu, a 1500 km de distància, als Països Baixos, llavors una unió de pobles saxons, una freda tarda d'octubre apareixia un llibre anònim, un Tractat d'òptica el pròleg del qual, intitulat *Discurs del mètode*, estava cridat a canviar per sempre el món occidental. Va ser un moment d'eufòria fundacional, l'església catòlica, el tomisme

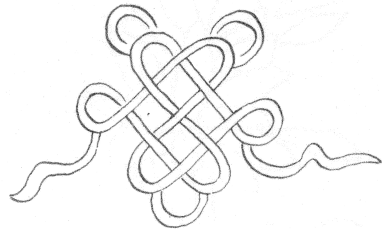
aristotèlic, la tradició revelada i misteriosa i Déu mateix desapareixen del centre d'interès filosòfic per sem-pre: la revolució cartesiana posa el “jo” individual, el *subjecte*, l'*home*, en el centre del món i fia la seva existència a la seva *ratio*. Va néixer l'apel·latiu modern que no vol contraposar-se a arcaic o fer referència a un moment actual, sigui l'època que sigui, sinó que vol denominar amb una paraula temporal una determinada cosmovisió, la característica de la qual és la independència que per a sí reclama respecte la Teologia, l'espiritualitat i la metafísica; és, com diu Panikkar, l'oblit de la Fe i el separatisme de la raó i, com diu Guénon, la pèrdua de qualsevol sentit d'un principi superior.

L'atac cartesià a l'ortodòxia de l'Església no va tenir cap represàlia per varies raons; primera, perquè Leiden, ciutat on en va publicar el Tractat, juntament amb Amsterdam, eren les més liberals d'una ombrívola Europa i allà, la Inquisició era dèbil o inexistent; segon, perquè només quan el text es va traduir al llatí, que era la llengua filosòfica de l'època, es va saber el nom de l'autor, i aquest tenia bons amics protectors i, tercer, perquè Descartes va tenir la sensatesa –i alhora la debilitat– de fer notar que en el seu plantejament, malgrat contravenia radicalment el dogma catòlic, es demostrava sense cap mena de dubte l'existència de Déu, i aquest gest de bona voluntat va calmar l'ànim dels inquisidors, tan maldestres com el mateix autor en això de la demostració de l'existència de l'Altíssim.

El *subjecte* cartesià no és una entelèquia teòrica sense incidència en la pràctica; en veritat, el paradigma cartesià materialitza i col·loca sociològicament l'*home* (blanc, burgès, mascle, productiu...) com a protagonista de la història, descobridor de nous mons i cridat a manipular el món constituït sota criteris econòmicament especulatiu i materialment productius. Hi ha una línia entre Colom i Descartes inequívoca que passa per Copèrnic, Bruno, Kepler i Galileu i que desemboca en la gran revolució burgesa de 1789, que Hanna Arendt (*On Revolution*, 1963) va considerar una revolució fallida, tant infausta en aquell moment com nefasta per la posteritat; el *subjectum* cartesià és la base teòrica que justifica l'agosarada acció capitalista que veu en el continent americà la font de recursos il·limitats; les burgesies industrials espanyoles es van constituir com a nuclis de poder fàctic, igual que les angleses, en part enriquides per la manca de perícia i d'intel·ligència pràctica dels espanyols, que s'ho gastaven tot en meretrius, valgui la paràbola bíblica, o bé per pura desídia patien sovint abordatges i furts dels astuts anglesos que els deixaven ben pelats.

Posant l'*home* en la centralitat del món, apareix l'*humanisme*, que es diu així perquè la subjectivitat es posa en el centre de l'experiència vital, del desplegament científic, tecnològic i filosòfic; l'*humanisme*, fa de l'*home* l'únic subjecte epistemològic. En altres paraules, l'*humanisme* és una ideologia basada en el fet, cartesianament evident, que a partir de la *facultat subjectiva racional*, individual o col·lectiva, és possible conèixer tot el que hi ha, tot el que es dona, tota la realitat lògica i ontològica. Des de llavors, certament, el *subjectum* cartesià ha sofert rèpliques i contrarèpliques, variacions substantives i crítiques implacables, però el que és segur és que continua estant en el centre de la disquisició filosòfica, i l'*humanisme* en el centre de

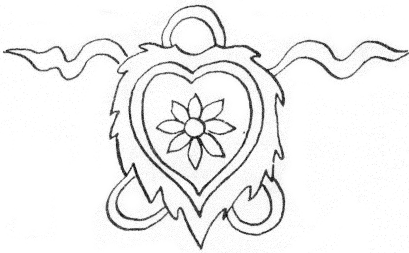
l'acció social. Des de la fenomenologia de Husserl que, a diferència del sistema cartesià, fa de la *consciència* del *subjectum* un acte de pura intencionalitat, de tal forma que el món no és més que la consciència que el subjecte té del món, a les grans propostes del segle XX, sobre tot la que sens dubte ha estat la més influent, la de Heidegger, i l'estimulant formulació d'un *dasein* (l'*ésser-hi*, el ser existencial) que, malgrat tot, en la seva formulació més elevada no depassa l'àmbit ontològic, fins la darrera proposta més provocadora i alhora més lúcida de Foucault, que reconeix que l'*home* que va néixer amb Descartes ja ha mort en tant que figura central que construeix sentit a l'existent, i que aquest *subjectum* està ara *subjectat* a una realitat normativa, lingüística i mental, a unes ciències socials, a un humanisme, que el defineix com a individu construït, és a dir, com un producte i productor alhora del sistema capitalista.

Cal fer, això no obstant, una necessària distinció entre l'*humanisme* i les *humanitats*. De fet, si volguéssim unir tot el coneixement tradicional occidental, de caire religiós, però sobre tot místic, iniciàtic i gnòstic (rescatant l'accepció més radical del mot, no la de l'època d'Ireneu) podríem perfectament parlar de les *humanitats* com les ciències que abasten totes les disciplines que remetent a l'essència intrínseca de l'ésser humà. Les *humanitats* no són existencialistes, sinó essencialistes, parteixen d'una essència prèvia

i postulen una transcendència pòstuma per entendre la total magnitud de l'existència humana. Les *humanitats* ens recorden que quan es posa en acció la intel·ligència (perquè, no n'hi ha prou en ser intel·ligent), el propòsit de la vida és quelcom més majestuós que el mer desig de prolongar-la i des d'aquest propòsit essencial, el temps que es viu i el lloc que s'habita, l'existència i realitat del propi subjecte, es veuen com un ensomni, alguns diuen una il·lusió, un miratge o una ombra que ens indica un camí de transcendència, un coneixement més enllà de les formes, fins i tot més enllà dels símbols. Es tracta d'una transcendència tranquil·la, sense afeccions, normalitzada, com a formant part de l'essència humana. Em sembla que ja ho vaig dir en un altre lloc però la *visió espiritual* de l'existència no és una visió alternativa, com si fos una medicina, sinó la forma més coherent amb l'essència humana de veure les coses.

En canvi, des de la pura racionalitat, el mateix somieig –que tots tenim alguna vegada– es revesteix de tal perfecció que provoca la il·lusòria convicció que la perfecció és real. Però, la trampa no està en l'ensomni ut sic, que és com l'expressió onírica inherent a la naturalesa humana, sinó en pensar que és la seva perfecció allò que és real. Un exemple sense abandonar el marc teòric en el que ens movem ara: la “prova ontològica” cartesiana, és a dir, la demostració de l'existència de Déu, s'argumenta

dient que donat que la imatge de Déu està dins del meu enteniment (és l'ensomni de la raó que il·lusòriament pretén imaginar, posar límits, allò que per naturalesa és il·limitat) i aquesta imatge és la imatge d'un ser perfecte (és la perfecció atribuïda al subjecte de l'ensomni), existeix en mi la idea de la perfecció (és creure que la perfecció és real), i d'això es dedueix que si aquesta imatge de perfecció existeix en mi, que sóc un ser imperfecte, vol dir que algú l'ha posat dins meu i aquest només pot ser un ser perfecte: Déu.

Aquesta demostració de l'existència de Déu a partir de la subjectivitat, de la raó pura, es tan elemental i insòlita que, en el marc d'una tradició espiritual de gran profunditat intel·lectual com és i era l'occidental continental, l'acceptació social, hauria de dir acadèmica?, resulta increïble, inexplicable. És aquest somieig de la raó el que ha produït monstres?

Selva de Mar, Gener de 2020

Als segles XVIII i XIX, el racionalisme estava al seu zènit, convençut que amb l'eina de la raó governant el planeta seria suficient per acabar amb injustícies i mals. El passat segle XX va ser una demostració que l'increment de potència tècnic-instrumental no estalviava despropòsits ni guerres, mentre el segle actual ja ha acabat amb qualsevol il·lusió sobre el progrés i la suposada raó que el fonamenta. Els poders polítics i econòmics aporten escassos beneficis en pau social interna i en la relació entre estats. El somni de la raó, pintat per Goya, ha acabat produint els pitjors monstres.

Al llarg de la història, les societats han buscat un ordre suportable on l'existència tingués sentit, però sempre hi havia consciència de la distància quotidiana entre l'anhel de perfecció i les insuficiències quotidianes. En el fons, els pobles amb les seves tradicions han sabut sempre que la perfecció somiada només la posseïa la divinitat, o com diu l'islam, que aquesta perfecció és tan sols d'Al·là. Per això, les revelacions amb què neixen les tradicions són formes històriques que aporten llum i sentit d'eternitat a les nostres breus vides, però no poden resoldre totes les deficiències. Quan en nom d'alguna tradició s'ha pretès la justícia absoluta a la terra, el resultat ha estat penós.

En contrast, la ideologia humanista i el seu racionalisme ha volgut resoldre amb una mena de Paradís terrenal totes les mancances. L'ésser humà, finalment entronitzat com la mesura única de tot, crearà una sola llei, una sola justícia, una sola cultura i expulsarà qualsevol error o infracció: així s'han estès els gulags, els Reichs de mil anys o les solucions tipus Hiroshima, sempre en nom de la justícia i del bé raonable. Com comentava irònic John Gray (Contra el progreso y otras ilusiones, 2006), només els poders moderns actuals han pogut ser tan ignorants i arrogants de creure que ells finalment aixecarien en aquest món la Jerusalem Celest, una desmesura que ni tan sols els cristians medievals havien pretès. Però els Estats moderns, com el Leviatà de Hobbes, anuncien la imminent era del benestar definitiu, en ple desgavell polític i ecològic: un horitzó buit, quantitatiu, mecànic i fins i tot inhumà (transhumanisme).

Per tot això cal parlar de les tradicions, de l'Esperit que tot ho impregna, del sentit transcendent de l'espècie i del qual tot això ofereix a una majoria de persones i de pobles, avui immersos en la confusió globalitzada. Les tradicions espirituals sempre han ofert horitzons amplis, sense confondre l'esforç dels poders fàctics -imperis- amb el sentit de veritat i justícia que tots portem dins -el Regne- perquè només la dimensió transcendent de la vida humana limita la injustícia i la disharmonia. El temps de les teocràcies, de la identificació penosa entre poder i veritat, és lluny: aquesta és època de reconstrucció, de reflexió, de reorientació i per això cal teixir una nova aliança entre tradicionals, la de l'Esperit, aquella dóna pau íntima i horitzons comunitaris.

El Consell Editorial

EL PAROXISME MODERN

LA FRATERNITAT DE LES TRADICIONS

Laia Martorell i Camps

L'any 2008 sentia cansament i un impuls profund de deixar la feina. Aquell estiu, per agafar-me un respir, amb el meu company vàrem enfilem les carreteres serpentejants del Marroc. Feia molta calor, però a mesura que ens anàvem endinsant al bosc de cedres la temperatura s'anava tornant més suau. El nostre destí es trobava a Midelt al "*Monastère Notre Dame des Atles*" de l'ordre Cistercenc de l'Estricta Observança o de la Trapa; allà ens esperava en Jose Luis, un monjo que pertany al "*Monasterio de Santa Maria de la Huerta*" de Sòria, però la seva admiració pels poetes i místics sufís el va portar a l'altre cantó del Mediterrani i quan el vaig conèixer ja feia uns quants anys que vivia al Marroc. Vam estar uns dies acollits en les cel·les de façanes ocre on hi vivia una comunitat de 5 monjos; les oracions i pregàries a l'església del monestir eren obertes a tots els hostatjats i nosaltres hi participàvem a diari. Seguir l'ordre de les litúrgies m'aportava serenitat i, mentre era en aquell lloc, percebia al meu cantó una llum que apareix quan la divinitat m'indica que hi ha alguna cosa molt important a viure. Al llarg dels dies, l'impuls de deixar la feina es va convertir en una certesa: viure al Marroc.

Al cap d'uns mesos, després de tancar el cicle laboral, vam carregar la furgoneta per tornar a Midelt; els monjos ens havien trobat una caseta al barri de Taakit, l'indret preciós de *kashbes* de fang on hi ha el monestir. Vam arribar un mes de març i la calor de l'estiu havia donat pas al fred i l'*azrou* -el vent de la

zona- que bufava amb força i constància. Ens arrupíem dins els anoracs mentre l'aire xiulava entre els pins allargassats de copa ovalada. En arribar al carrer de la nova llar, vaig tenir una emoció molt intensa: en un horitzó proper, un temple natural de 4000 metres d'alçada i de gran bellesa s'alçava davant nostre: les imponents muntanyes dels Atles cobertes de neu.

A partir d'aquell dia, vam reprendre la nostra participació en les rutines monàstiques i també vam posar en marxa una recerca per tal de portar a terme un projecte que havia sorgit un cop havíem decidit residir al Marroc. El projecte havia emergit fruit de la darrera experiència laboral, en la qual havíem guiat el col·lectiu d'un casal d'avis perquè autoproduïssin un documental on gent gran entrevistava i filmava altres persones grans tractant temes com l'envelliment, les pors, l'amor, la parella, la sexualitat, els orígens, la mort o l'espiritualitat. En saber que anàvem a viure al Marroc havia emergit la idea d'aprofitar la nostra estada i preparar el terreny perquè l'equip de gent gran amb qui havíem treballat vinguessin a conèixer, entrevistar i filmar als Atles i realitzessin un nou documental on s'aprofundís en l'espiritualitat.

Vam iniciar la recerca per tal de preparar les filmacions i ens varen indicar que pugéssim a Tattiouine, un poblet situat al peu dels Atles, per tal de conèixer una comunitat de Monges Franciscanes que convivien amb els *amazighs* del poble i que tenien un contacte molt

proper amb els nòmades de les muntanyes. Vam pujar 12 km a peu entre vastes extensions àrides, horts i plantacions de pomeres. Passat l'últim poble, la mirada se'ns allargava cap a l'horitzó infinit i els camins pedregosos ens varen portar cap a la població minúscula. Recordo el somriure dolç de soeur Marie quan ens va rebre, vestida amb una faldilla de colors, un mocador virolat al cap i unes bambes de trekking amb les quals vam saber que als seus 70 anys encara enfilava 3000 metres d'alçada.

Una primera ullada al seu dia a dia ens va fer comprendre que la vida d'aquelles monges estava absolutament entrelaçada amb les persones de la regió: la germana Montse de Navarra compartia la coordinació d'una cooperativa de llana amb la Mimouna, una dona del poble mare de 9 fills; aquesta organització s'havia creat perquè les dones teixissin tapissos i estores per tal de tenir els seus ingressos. Per un altre cantó, *soeur Marie*, francesa, treballava conjuntament amb l'Asna -una dona *amazigh*- en una petita llar d'infants creada amb l'objectiu d'acollir els nens i nenes més petits perquè les mares poguessin anar a pasturar els ramats o a treballar als cultius. Per últim, soeur Barbara, infermera d'origen polac, compartia amb en Mulay Ali la feina al dispensari i l'atenció mèdica ambulat a les tendes dels nòmades; aquest noi havia nascut al poble i les monges l'havien encoratjat perquè estudiés infermeria i ara, la seva presència, era essencial pels seus orígens culturals i pel coneixement de l'àrab, el *tamazigh* i el francès.

Vam començar a entendre que el fet que al Marroc no estigués permès el proselitisme havia facilitat que els objectius essencials fossin la presència amorosa, el servei, la convivència i el comprendre i respectar la diferència. Precisament per això, aquestes vides entrelaçades anaven molt més enllà de compartir les tasques del dia a dia: els monjos i les

monges de Midelt participaven de moltes festes i celebracions musulmanes com casaments, enterraments, *sadakes*, circumcisions, bateigs o la festa del xai. A més a més, realitzaven cada any el Ramadan gaudint dels beneficis físics, mentals i espirituals d'aquesta pràctica. D'altra banda, l'estimació dels *amazighs* per les monges i els monjos feia que els musulmans assistissin a algunes celebracions cristianes; un dels dies més esperats era la nit de Nadal quan anaven a veure el pessebre de les monges tot compartint una estona d'adoració, silenci i una xocolata calenta. Aquesta participació mútua no era banal, sinó valorada per cada col·lectiu participant només d'allò que era coherent a la seva tradició religiosa.

El profund respecte dels uns pels altres i, per l'espai i temps de pregària, va portar-los a implicar-se conjuntament en un altre projecte i objectiu que va fer córrer rius de tinta en les revistes religioses: la mesquita de Tattiouine s'havia ensorrat en unes pluges i calia fer gestions amb les autoritats locals i provincials per mirar de fer-ne una altra. En un poblet on molt poques persones sabien escriure i llegir, aquesta era una gran difi-cultat i les monges varen agafar el compromís d'ajudar-los per tal d'aconseguir que els seus germans musulmans recuperessin un espai de pregària. El ressò d'aquest projecte havia arribat fins a València on la Universitat havia decidit col·laborar-hi, finançar-ne una part i ajudar en el plànol d'arquitectura. Vam tenir la sort de viure aquest procés i ens vam emocionar quan vàrem veure que, tot el poble i les monges, es preparaven per una gran reunió conjunta on també hi participarien els diferents caps tribals que baixarien de les muntanyes. La reunió va durar hores i varen sorgir dificultats, diferències i desavinences perquè, com expressaven les monges, la vida de frater-nitat i comunitat, tot i basar-se en l'Amor, no és un camí de roses.

Aquest procés ens va portar a filmar les monges de Tattiouine, cinc monges més de la comunitat que residien a Midelt i algunes persones *amazighs* del poble; a vegades el temps s'aturava en l'aire escoltant la saviesa d'aquestes persones grans. Recordo que a soeur Jeanne li queien les llàgrimes quan explicava que va pregar conjuntament amb un *Equi* per un nen que estava molt malalt. Era de nit, i a l'habitació en penombra tots dos el vetllaven; a les pregàries l'imam deia Alá i jo deia Dieu explicava la Jeanne. Al cap d'unes hores el nen va començar a millorar i, alleugerits, ens vàrem mirar; l'home em va dir rient:

- Qui l'ha curat, el teu Déu o el meu?
- Segur que ha estat el teu- vaig contestar rient- deia la Jeanne.

Va ser una experiència meravellosa pregar amb un musulmà- expressava aquesta monja deliciosament tendra- perquè la vida de missió no és un camí de roses: hi ha moments de desert, moments àrids. També hi ha moments de dubte, però una força profunda ho impregna tot i et fa perseverar. Llavors, s'esdevenen moments de tanta certesa, com aquest viscut amb l'imam, que són com roques sòlides a les quals et pots agafar amb fermesa. Moments que sostenen els altres i que són com tresors.

Realitzant la nostra tasca vam sentir una gran acollida i es va tornar habitual per nosaltres la convivència amb aquestes comunitats: aturàvem les filmacions a cada cant del *muetzi* i meditàvem una estona mentre resaven els musulmans o acabàvem les filmacions i anàvem a la petita saleta d'estores de les monges i participàvem en la seva "pregària nocturna de demanda" on es confiaven a la divinitat les dificultats del dia a dia, les divergències, les situacions més complicades i se n'esperava la seva inspiració. Com deien elles, quan es fa pregària a diari hi ha una Llum que s'entreveu en el dia a dia; és quelcom de no palpable ni visible als ulls però que es percep.

Tot el que estava vivint al Marroc em va transportar als 19 anys recordant una experiència personal que m'havia conduït de l'ateïsmo a l'obertura cap al gran misteri quan, després de lesionar-me en una cursa de muntanya, vaig estar tres anys amb molts dolors i sense poder caminar. La desesperació va fer que, tot i ser atea, en un viatge per les terres del nord de la península entrés en una església i posés una espelma. Vaig pregar i vaig demanar curar-me. Al cap de pocs dies es van anar esdevenint tot de situacions que em varen portar a sanar. Una de les solucions va venir del Seitai, una pràctica japonesa que es basa en el cultiu de la percepció del *ki* o energia vital. Practicar Seitai em va portar a tenir moltes vivències transcendents; per mi l'energia divina era una consciència-energia que ho impregnava tot. Però tot això havien sigut experiències bastant individuals i, en canvi, tot el que estava vivint al Marroc em feia fer un salt gegantí cap a una espiritualitat que es basava en la comunitat i la germanor. Es va esdevenir dins meu una transformació interna on l'espiritualitat ja ha quedat per sempre impregnada en el dia a dia.

Falten paraules per expressar el que hi vaig viure: una unitat i fraternitat molt íntima entre tradicions. El dia a dia estava ple d'actes d'amor d'uns cap als altres. Una veritable voluntat d'acostar-se, compartir, comunicar, entendre i respectar la diferència i trobar-hi allò que és essencialment comú en tots.

La vivència de tot a vegades es concentra en el record d'una imatge: una saleta del monestir amb icones cristianes i el nom d'Alá a la paret. Un espai de silenci, meditació i pregària amb coixins i estores; un petit racó que al tard s'omple amb la llum càlida del sol i una sensació d'acolliment. Es una saleta preparada perquè tan els monjos que busquen intimitat per fer oració com els treballadors musulmans, els hostatjats o amics dels monjos hi puguem pregar conjuntament.

Montserrat, Febrer del 2020

REPRESENTACIONS, PRÀCTIQUES I ESPIRITUALITAT SUFÍ D'UNA YAYE FALL A LA DIÀSPORA

Isabel Osorio

Presentació

L'espiritualitat africana està profundament arrelada a la societat i a la cultura, integrada a la vida quotidiana i a tots els àmbits de la societat. Això fa que, essent les societats africanes comunitàries, impregni de particularitats cosmogòniques les maneres de viure i pensar l'àmplia diversitat d'orientacions espirituals.

Un dels paradigmes d'aquesta diversitat espiritual és l'islam sufí. La introducció de l'Islam al continent africà s'ha produït a través de relacions politicomilitars, de relacions economicocomercials, d'intercanvis socioculturals i espirituals. Un dels factors que han facilitat la seva expansió és el concepte de comunitat, la *Ummah* és la comunitat musulmana; això fa que sigui un islam més místic, iniciàtic, i més proper a les persones, característiques del sufisme (*taṣawwuf*), que alhora fa que s'integri a les tradicions espirituals africanes també d'arrel comunitària i iniciàtica.

L'Islam sufí s'organitza en forma de *tariqa*, significa Via i Camí en àrab. Una *tariqa* és una ordre religiosa de caire místic, un *Cheikh* és un mestre iniciat que està autoritzat a ser guia espiritual i que s'ha format en una confraria (*tariqa*, plural *туруq*).

En el cas de Senegal, amb una gran pluralitat ètnica i lingüística, les espiritualitats més

representatives són quatre *туруq* sufís: la *Tidjaniya*, la *Mouridiya*, la *Qadiriya* i la *Ilahiya* (*layennes* de Yoff, Dakar); existeixen alguns moviments musulmans reformistes, com ara el moviment *Ibadou*, a més de religions cristianes minoritàries i una pluralitat d'antigues tradicions espirituals (*animisme* segons l'antropologia occidental).

Cada confraria ha desenvolupat les seves pròpies estratègies com forma de resistència davant del poder colonial, i d'aquesta manera preservar la identitat espiritual, cultural, política i econòmica.

La comunitat mouride ocupa el segon lloc quant a nombre de fidels, després de la comunitat tidjan; encara que és la més destacada per la seva capacitat d'organització basada en el compromís comunitari des d'una dimensió tant espiritual com financera.

El fundador del mouridisme va ser Cheikh Ahmadou Bamba, creant una nova forma de resistència inspirada en la sacralització del treball, per tal que espiritualitat i treball es complementin i així assegurar l'autonomia religiosa i l'autonomia econòmica.

La *tariqa* mouride, com la resta de confraries senegaleses, està liderada per un *Khalifa* general, màxima autoritat religiosa i moral; a més d'haver altres *khalifas* (*Serigne* en wolof) segons territoris i comunitats. El *khalifa* general mouride resideix a Touba, la ciutat sagrada per excel·lència, fundada per Ahmadou Bamba, a inicis del segle XX.

Totes les confraries s'organitzen en *Dahiras*. Una *dahira* és un espai d'agrupament per organitzar trobades religioses i per cantar els *zikrs* (invocació del nom de Déu); les dones i homes *talibés* (deixebles) segueixen les orientacions d'un mestre-guia espiritual (*marabout*).

Ibrahima Fall, de llinatge noble, renuncià a la seva posició i als seus béns per seguir les ensenyances del seu mestre Ahmadou Bamba, esdevenint un dels seus millors deixebles i amic. La seva innovació al mouridisme és “el treball via sagrada d'accés a Déu”, l'acció i la meditació, l'acció i la pregària són la base de la seva doctrina; amb valors com la integritat, l'estoïcisme, la solidaritat, la no-violència, la clemència, entre altres. Les persones seguidores d'aquesta branca mouride són *Baye Fall* (en wolof “papa Fall”), les dones són anomenades *Yaye Fall* (“mama Fall”); encara que hi ha veus crítiques dintre de la comunitat *Baye Fall* que defensen aquest mateix terme tant per a dones com per a homes, ja que es considera una “feminització” del nom. Ser *Baye Fall* és una filosofia, és una manera de viure, d'acció i de pensament. A Senegal funcionàries, homes i dones de negocis, intel·lectuals, artistes, etc., són *Baye Fall*.

És característica la cerimònia *Baye Fall* de **Sam Fall**, consisteix en caminar grupalment en cercle glorificant el nom d'Allah (*zikh*) en forma de cant. *Zikh* és una paraula àrab, significa record de Déu, meditació, invocació; a les confraries sufis també està instituït com una cerimònia col·lectiva, especialment a les *tariqas* senegaleses.

Referent a la diàspora mouride i de la comunitat *Baye Fall*, l'espiritualitat i el fet de pertànyer a una comunitat és una via de vincle social i d'arrelament, és expressió i essència d'una tradició espiritual dinàmica que es complementa amb la plasticitat de les societats africanes, la qual cosa permet una millor adaptació social, cultural i econòmica de les

persones que es troben a la diàspora a la societat de destí; sense perdre el llaç de pertinença i d'origen. El fet de pertànyer a una daara *mouride* i *Baye Fall* implica vincle a nivell de xarxa local, nacional i internacional en contínua transformació, amb unes relacions comunitàries estructurades que funcionen a nivell econòmic i de solidaritat, així com a nivell de circulació de subjectes i objectes, de sabers i pràctiques, tant localment, com en els àmbits nacional i internacional.

Un exemple és l'entrevista realitzada a *Yaye Fall* de Barcelona, si bé per qüestions de privacitat conservarem el seu anonim.

Yaye Fall és nascuda en una família wolof, ètnia majoritària de Senegal. Va néixer a Dakar, on vivia amb la seva família. *Yaye Fall* va viatjar directament de Dakar a Madrid, on va establir-se durant dotze anys; posteriorment es va desplaçar a Barcelona, on hi viu des de fa set anys. *Yaye Fall* relata que és nascuda *mouride*, de pare i mare *mourides*. El seu pare porta el nom del fill d'*Amadou Bamba*, el segon *Cheikh* (mouride) *Serigne Fallou*.

Isabel Osorio(IO)- Des de quan ets *Yaye Fall*?
Yaye Fall.- Del costat espiritual, sóc *Yaye Fall* des dels set mesos que vaig néixer. Significa que els meus avis del costat matern ells són *Baye Fall*. Representava molt a la casa del fill benjamí, el més petit, l'últim fill: Mame Saliou Fall. Als set mesos la meua mare em va portar al *Magal* de Touba, el fill Mame Saliou Fall, el segon dia que jo estava a Touba, em va asseure sobre els seus genolls per fer-me la *benedicció*; llavors des d'aquell moment puc dir que jo sóc *Yaye Fall*. És un camí espiritual molt ampli el que he viscut.

He crescut per ser *mouride*, fins als deu anys que vaig tenir un somni, dormint, de sobte he somiat un home ajagut al meu costat amb les seves rastas. Jo vaig preguntar a aquell home: *Qui ets?* Ell em va respondre: *Sóc Mame Cheikh Ibrahima Fall*. Només ho he revelat a una persona i a tu.

IO.- *Potser significa que és el moment de compartir la teva experiència. Em sento privilegiada.*

Yaye Fall.- Jo pensava que era el somni d'un nen. Ho vaig explicar al meu pare, ell em va contestar com una forma de fer broma: *Potser tindràs un marit Yaye Fall*. I ja està.

En aquell temps encara no era una *Yaye Fall*.

Aquest somni era al 1984. I m'he convertit en *Yaye Fall* el 2010: He de ser *Yaye Fall*. El dia que vaig decidir ser una *Yaye Fall* va venir a visitar-nos el fill de Mame Saliou, el qui em va assegurar als seus genolls de petita; va venir a la *tariqa* per visitar els talibés. Era a casa nostra, som com una família. Llavors, ell em va demanar una cosa i quan jo estava fent l'acció, en aquell moment vaig prendre la decisió de ser una *Yaye Fall*. Jo estava a Madrid.

IO.- En aquest moment que tu vas sentir que volies ser *Yaye Fall*, ho vas expressar?

Yaye Fall.- Jo ho vaig sentir i jo ho vaig expressar en aquell moment. Era com les vint-i-tres hores de la nit quan he pres aquesta decisió.

IO.- *Estava present el fill de Mame Saliou Fall quan tu has expressat que volies ser Yaye Fall?*

Yaye Fall.- Sí. Serigne Cheikh NGounda Fall.

IO.- Quina va ser la seva resposta al teu desig?

Yaye Fall.- Un somriure d'ell. A partir d'aquí intentar fer el que fa una *Yaye Fall*, o *Baye Fall*, són iguals. Sobretot el que fa una *Yaye Fall*, el que dona una mare. És el paper de la mare a la societat, que té un paper molt important: cuidar, educar, donar, ensenyar, crear, escoltar. Com fem les mares, és com el que fa una mare: *mare universal*.

IO.- Això significa ser mare amb totes les persones?

Yaye Fall.- Som mare per a tothom, no només

amb els infants que vénen de la nostra sang. Vull ser una verdadera *Yaye Fall*.

IO.- *Per arribar a ser una verdadera Yaye Fall, quin és el camí?*

Yaye Fall.- El camí és la purificació total del cor.

IO.- *Durant tota a vida?*

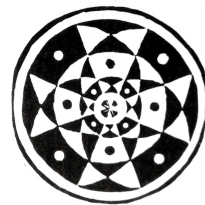
Yaye Fall.- Sí. I esforçant-se. Intentar fer totes les recomanacions. És molt difícil, perquè som humans.

IO.- *Quines són aquestes recomanacions?*

Yaye Fall.- Primer, tolerància, estimar, donar amor.

IO.- *Quan parles d'amor, et refereixes donar amor a les persones?*

Yaye Fall.- Primer, donar l'amor a Déu; la Misericòrdia sobre totes les persones, saber perdonar, la tolerància, compartir, ajudar. Tot allò que és sociable, com si fos treballant en allò social, com aquí les ONG que demanen per ajudar, com els treballadors socials però ells guanyen un salari. Però tot el que fas és per la Gràcia de Déu, sense esperar res a canvi. Amor és Fe.

IO.- *Hi ha hagut alguna cerimònia per a la teva acceptació com Yaye Fall?*

Yaye Fall.- No s'ha fet cap cerimònia, només jo amb el Cheikh. És com una declaració d'intencions.

IO.- *El Cheikh és Baye Fall?*

Yaye Fall.- Sí.

IO.- *La vivència com Yaye Fall és diferent aquí de Senegal?*

Yaye Fall.- No hi ha diferència, el que fas al teu país ho fas aquí. Segueixo fent-ho aquí i a Senegal.

IO.- *Aquí a Barcelona hi ha més Yaye Fall?*

Yaye Fall.- Crec que sóc l'única Yaye Fall aquí a Barcelona.

IO.- *A Senegal i a Barcelona veig la cerimònia Baye Fall que consisteix en recitar el nom d'Allah reiteradament caminant en cercle; pot durar hores. Què significa?*

Yaye Fall.- És el *Zikr*, és pronunciar el nom d'Allah, en forma de cant, és glorificar el nom d'Allah. Els homes *Baye Fall* acostumen a fer-ho. Jo personalment no faig el *Sam Fall*.

IO.- *Jo l'he vist fer només a homes, a Senegal i Barcelona. Des de la meua experiència jo mai he presenciat a Senegal Yaye Fall que entrin al cercle per fer el cant.*

Yaye Fall.- Jo no he vist mai Yaye Fall que ho facin; sí canto a capella; Yaye Fall que canten a capella. La meua germana gran també és Baye Fall, a Madrid.

IO.- *Hi ha alguna cerimònia que diferenciï entre Baye Fall i Yaye Fall?*

Yaye Fall.- L'única diferència és home i dona. La força física és més en un home que en una dona. També fan per estar junts, un Baye Fall no pot anar sense una Yaye Fall; i a l'inrevés també. Ningú ho pot explicar, no es toca, se sent, és interior. Un home no pot anar sense una dona, sempre l'home ha d'acompanyar-se d'una dona.

IO.- *Això significa complementarietat?*

Yaye Fall.- I energia. Les dones sempre som més detallistes. Les dones a la societat tenen un paper més important que els homes. I Mame Cheikh també pensa el mateix, el fundador de Baye Fall. Ell és molt feminista.

IO.- *Jo diria que es tracta d'una recuperació del valor tradicional africà de complementarietat.*

Yaye Fall.- Mame Cheikh ha estat als dos costats, com home i com dona, el pare i la mare; Mame Cheikh és pare i mare. Ha ensenyat com els homes han de ser verdader pare i a les dones com ser verdadera mare. Perquè un pare vol el millor per als seus fills.

IO.- *Pots explicar algun valor important en Baye Fall i Yaye Fall?*

Yaye Fall.- Sí, sobre les dones. Mame Cheikh destaca el valor de la dona. Sempre a la cerimònia al costat d'una dona hi ha un home. Respecte a les dones, el verdader Baye Fall respecta molt a les dones, són molt feministes. Una manera d'anomenar una dona Yaye Fall per un home Baye Fall és Yaye Boye, que vol dir "la meua mare", pel respecte que tenen a les dones. A l' Islam existeix la igualtat entre homes i dones, és molt important. Un verdader Baye Fall ha de tenir la Misericòrdia amb tot i amb les dones.

IO.- *Quan parles de Misericòrdia a què et refereixes?*

Yaye Fall.- Un verdader Baye Fall ha de ser Rahman (misericordiós), Comprensiu, i tenir Pietat. Mai ha de pegar a una dona, ha d'escoltar-la, donar; és un tresor. El Baye Fall és un mouride.

IO.- *Això també forma part del procés, el camí del que parlàvem per ser una verdadera Yaye Fall; en aquest cas per ser un verdader Baye Fall. En aquest procés de guia hi ha dones mestres?*

Yaye Fall.- Sí, però no es visibilitzen. És com si fos una escola professional.

IO.- *Guien i eduquen només a dones o també a homes talibé?*

Yaye Fall.- Se les anomena Sokhna, que vol dir dona amb respecte. És per a tothom, sobretot a les nenes. Sempre tot és social, gratis. El títol d'aquestes dones, l'educació que reben, es casarà i tindrà fills i seran educats segons l'educació que (elles) han rebut. És una funció de transmissió. Per crear una societat sana.

(L'educació) És per a tothom, sempre hi ha (dones) mestres a Senegal, en els mourides, els tidjans... Fan un treball espectacular. També és el treball de Baye Fall, social, voluntari.

IO.- *Per finalitzar l'entrevista, vols afegir alguna cosa més?*

Yaye Fall.- Al final jo sóc una verdadera Yaye Fall perquè m'ha elegit la meua àvia, va morir fa set anys, que era una verdadera Yaye Fall. Jo porto el seu nom, ella ha fet bastant un

treball especial, molt especial, a la casa del meu mestre Cheikh NGounda Fall. Tenia molt poder allí, tot ho feia amb voluntat. Potser ella vol que jo segueixi el seu treball, és espiritual; ella vol que jo segueixi el seu treball. Ara tothom a casa de Cheikh NGounda Fall, a Touba, em diuen Mame Yaye Fall. Era una verdadera Yaye Fall.

IO.- *És una manera de retre homenatge a la teva àvia, voler compartir amb els altres.*

Yaye Fall.- Sí, Era una verdadera Yaye Fall. I tot el que tenim en aquesta casa és gràcies a ella. Que descansi en Pau. He estat Yaye Fall per ella.

Dakar-Barcelona, gener del 2020

Bibliografia

- FALL, Serigne Assane; JUILLET, Alain. *Fier d'être Baye Fall*. Les Editions Alain Juillet. Dakar 2010.

- GONZALEZ BARAHONA, Juan A. *El Islam en África Occidental*. Universidad Compluten-se de Madrid. Madrid 2010.

- INIESTA VERNET, F. *El pensamiento tradicional africano. Regreso al planeta negro*. Los libros de la Catarata. 2010.

- THIAM, El Hadji Ibrahima Sakho. *Les aspects du mouridisme au Sénégal*. Thèse de Doctorat de 3e Cycle en Sciences Politiques. Université de Siegen. Allemagne 2010.

<https://es.m.wikipedia.org/wiki/Dhikr>
L'historique du Zikr "Sam Fall":
<https://www.toubmajalis.com>

Collaret Balle Fall símbol saviesa i treball. (fotografia Isabel Osorio)

VERS UNA NECESSÀRIA ALIANÇA DE L'ESPERIT

Bamut Baso

La gran i eterna pregunta, des de l'alba del temps i probablement fins al final del temps: qui sóc, d'on vinc? Aquesta és la complexa qüestió que omple i pressiona l'esperit de l'ésser que s'interroga davant l'univers insondable i incommensurable que l'envolta.

Una resposta adequada a aquesta doble qüestió pot obrir amb serenitat el camí de la construcció de l'existència, és a dir del present i el futur units en una parella indisociable: el "present-futur".

Les dues expressions "existeixo" i "cap a on vaig?" ens semblen tan imbricades com el "qui sóc?" i "d'on vinc?"

"Qui sóc?" i "D'on vinc?" ressonen en nosaltres com "visc i no he de perdre de vista la Meva font". "Existeixo" i "cap a on vaig?" es refereix a "Jo actuo aquí i ara d'acord amb un futur desitjable i esperat".

Aquestes poques paraules donen un resum del teatre on es desenvolupa el viatge dels éssers que som.

Ens criden l'atenció quatre punts destacats: Font, Vida, Existència, Futur.

Se'ns proposen dues classificacions amb enfocaments diferents:

- Primer de tot:

Font + Vida i Existència + Futur

- En segon lloc:

Vida + Existència i Font + Futur

La primera classificació fa referència a un cronograma dels aspectes esmentats anteriorment. La segon ofereix una lectura que ens interpel·larà més endavant.

L'enllaç vivificant i protector que necessàriament uneix **Vida + Existència i Font + Futur** s'enfronta avui a la prova combinada d'una desnaturalització i d'una degradació profundes amb un resultat potencialment fatal.

Segons la comprensió habitual, quan s'evoca la "Font", les consciències es dirigeixen de bon grat cap a la religió i l'espiritualitat.

Quan s'aborda el "Futur", sens dubte es sol·licitaran amb raó tecnologia i ecologia, entre d'altres.

Participem de la idea que senyala l'angle de l'Espiritualitat com un denominador comú per a les diferents parts.

D'aquesta afirmació es desprèn que l'Espiritualitat, **utilitzada assenyadament**, podria desplegar una dinàmica favorable a evitar un destí fatal de la humanitat, una possibilitat que ja es perfila a l'horitzó. L'Espiritualitat transcendeix el destí de l'espècie humana. A través d'ella, la humanitat optimitza l'ús del potencial que la natura ha posat a la seva disposició per a la realització del somni-esperança d'un destí harmoniosament complet en un marc adient.

Retrospectiva i perspectiva

Com hem arribat a aquesta situació i quina via de sortida podem esbossar ara?

1. Retrospectiva:

En el moment del balanç, ens trobem amb un regust més aviat difús, ni carn ni peix. Tres línies revelen els principals trets observables en la situació actual.

- 1./ Una victòria total del nivell temporal (hegemonia, expansió)
- 2./ Un fracàs amarg a nivell espiritual (desorientació espiritual, deserció, rebuig)
- 3./ Un resultat global més que dubtós en termes de rendiment (civilització en fase terminal davant el doble perill espiritual i ecològic)

Des de l'alba del primer mil·lenni de l'era actual, un impuls depredador hegemònic s'ha trobat amb universos pacífics, harmoniosament regulats i que evolucionaven en una atmosfera d'espiritualitat autèntica i omnipresent.

Després de moltes i llargues "coaccions doloroses", les societats acorralades acaben sucumbint l'una darrere l'altra a la poderosa i ineludible seducció exercida pel dur impacte d'una espiritualitat "marcial" amb vocació planetària.

Es podria presentar així, doncs, el context en què es va produir una profunda mutació de l'Espiritualitat. Hi ha hagut un trànsit des d'una dinàmica reguladora social harmònica a una nova dinàmica marcial, hegemònica i depredadora.

A l'Espiritualitat autèntica que arreula, ennobleix, eleva i sacralitza l'Ésser, la succeirà una Espiritualitat convencional que desarreula, sotmet, deshonora i dessacralitza l'Ésser.

2. Perspectives:

La gran aliança de l'esperit: una possibilitat o una necessitat?

En un context ordinari, les intencions manifestades es limitarien a una obligació d'àmbit essencialment espiritual.

En el marc dels imperatius d'avui, l'àmbit de l'obligació s'amplia dramàticament i acaba agafant un abast totalment temporal (imperatius econòmics, ecològics, etc.).

El gran dilema sobre l'ús i el futur de la sacralitat se situa entre "l'opi del poble" i "la font vivificant de l'ésser". Hem d'esmentar aquí el que anomenem la gran paradoxa: l'ofrena d'Espiritualitat per a un destí meravellós. "El regal més meravellós donat a la humanitat per la mare naturalesa es transforma, en mans màgiques que s'han tornat boges i inconscients, en el pitjor malson per a la humanitat" (màxima de Mbombog Somut Badjang ba Badjang).

La gran aliança de l'esperit es fonamenta en una triple observació. El destí temporal de la humanitat s'encreua amb el destí espiritual de la humanitat. Una temporalitat a les acaballes i sense sortida, caracteritzada per la fallida de l'elit política i econòmica. Una espiritualitat distorsionada, maltractada i desviada, caracteritzada pel fracàs de la 'intelligentsia' espiritual i filosòfica.

La traducció social d'aquesta realitat la podem constatar per la fallida de tot el que és convencional (sacralitat convencional), per l'esgotament de tot el que és legal i pel triomf de tot el que és harmoniós i autèntic (de forma pòstuma, cert, però en el camí d'una esperada resurrecció tan esperada i urgent de la sacralitat autèntica).

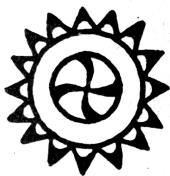
Els esforços combinats d'una sacralitat convencional i d'una legalitat comunitària han conduït a la decepció present (espiritual, econòmica, ambiental).

Seria, però, probable que l'associació entre Comunitat legal i l'autèntic sagrat generés un impuls salvador.

Mitjançant l'espiritualitat, entre convenció i autenticitat, el que està en joc és el destí de la humanitat. Aquests són els dos pols antagònics del camí, amb conseqüències oposades. El dret comunitari pot i ha de seguir sent el marc privilegiat per a l'arbitratge de l'activitat social, en un espai humà divers i múltiple.

Una autèntica espiritualitat (alliberada del pes d'hegemonia i alienació) donarà lloc a un nou ésser que porta una profunda noblesa d'ànima i esperit, en perfecta adequació als principals reptes del destí humà (perill ambiental, angoixa econòmica, etc.).

Del nivell de serenitat i llum que l'espiritualitat de l'ésser assoleix emergirà la naturalesa de la responsabilitat que es manifestarà en els diferents camps d'actuació en què intervé la persona (economia, política, ecologia, religió, etc.).

L'itinerari de Pelle Maha

L'objectiu de la gran aliança exigeix un recorregut amb diverses etapes: observació, anàlisi, avaluació de perspectives. Caldran grans qualitats: generositat, coratge, abnegació, saviesa.

"Cal retrobar el sentit de la vida per saber quin significat donar a la pròpia existència. No hi ha opció per determinar l'elecció" (màxima de Mbombog Somut Badjang ba Badjang).

Una espiritualitat harmoniosa, serena i tranquil·la i de la humanitat serà el requisit previ i la millor garantia d'una acció humana justa i adequada.

Més enllà de Pelle Maha: l'Aliança Total.

Aquest és un marc virtual de sinergia espiritual, que unifica les energies convergents de totes les dinàmiques pròximes i llunyanes relacionades amb la de Pelle Maha.

L'objectiu continua sent un esforç comú permanent, orientat cap a una meta idèntica, compatible amb una realització harmoniosa d'un destí humà compartit amb responsabilitat i humilitat.

Un somni amable o un bell missatge:

La contribució de Pelle Maha (amb d'altres) com:

- Catalitzador pacífic per desvetllar una consciència humana paralitzada
- Esperança de veure néixer una nova consciència
- Membre actiu d'una nova orquestra
- Marc d'eclosió i establiment d'una nova energia creativa
- Una nova estètica del pensament humà

- Un renaixement paradigmàtic adient: filosofia,estètica,economia,cultura, somni
- El somni d'un possible benestar per a tothom: pau, harmonia, felicitat
- Un ideal d'un possible viure plegats,ben real.

Pelle Maha es projecta com una aliança de l'esperit per a una sinergia de desvetllament, per a un impuls salutífer comú. Per a això, Pelle Maha voldria oferir un espai que permeti:

- Reunir les qualitats respectives de cadascú
- Caminar junts cap a un noble objectiu comú
- Intercanviar i enriquir-se mentre et quedés sempre.

Un credo possible per a Pelle Maha

Verticalitat, respecte, mesura.

La verticalitat es basa en el respecte. El respecte troba la seva consistència i la seva constància en la mesura i l'honestedat.

"De la puresa i honestedat de l'esperit de molts podrà néixer l'acció justa i verídica que salva a tothom"

(màxima de Mbombog Somut Badjang ba Badjang).

Douala, 30 de desembre del 2019

Unitat i diversitat del teixit còsmic: cel i terra, home i dona. Teler ioruba, 75x45 cms (Nigèria)

LA FORÇA DE LA TRADICIÓ ENMIG DE LA CONFUSIÓ ACTUAL

Jean-Philippe Trottier

*El que s'agenolla davant Déu està
preparant-se per a inclinar-se davant d'un rei.
Joseph Joubert (1754-1824)*

A - Característiques de la confusió actual

El joc d'escacs ens permet copsar la confusió civilitzada que ha regnat durant diversos segles en diferents graus. Aquí, cada peça té un paper específic i no pot triar el seu moviment com si fos sola o autònoma. La torre es mou cap endavant o cap enrere en línia recta o lateralment, l'alfil en diagonal, la reina combina les possibilitats de la torre i l'alfil boig, etc. Tanmateix, la coreografia flexible segueix unes regles fixes. El rei, per la seva banda, es veu obstaculitzat i només pot moure un espai alhora. Immediatament es planteja la pregunta: per què s'atura el joc d'escacs de sobte quan es pren el rei, una peça extremadament inútil? Què representa aquest rei en l'arquitectònica i l'economia global del joc (del grec *oikos* i *nomos*, casa i llei, per tant la llei de la casa)? Un principi d'unitat i jerarquia, un catalitzador general, el suprem inútil que, curiosament, també és la característica de Crist, per a un cristià, i que s'ha de defensar a tota costa?

Tornem a la nostra confusió actual, però tenint en compte l'anterior. Preguntem-nos la qüestió de la unitat de les nostres societats modernes. Ens costaria identificar d'una banda la font i, d'altra banda, la manifestació, en la mesura que l'home, de ser un receptor

heterònom d'unificació de la sol·licitud divina s'ha tornat consciència autònoma, per tant externa al món, lliure però exiliat de l'U. L'home és la mesura de tot, però la seva humanitat ja no es refereix a una alteritat fundacional. Fem un recordatori: l'autonomia es refereix a la capacitat de donar-se a si mateix sa pròpia llei, en contraposició a l'heteronomia que és rebre-la d'un altre.

Cap unitat, cap jerarquia dels ordres de la realitat o, encara millor, una jerarquia aixafada. Poc a poc, les nostres conquestes materials, innegables i en més d'un aspecte beneficioses, van acabar per fer-nos creure que en lloc de progressar al mateix nivell de la realitat, canviem completament el nivell ontològic. A partir d'un augment dels potencials situats en l'eix horitzontal de la història i el progrés, creiem que hem conduït a una nova humanitat, capaç de controlar i dirigir no només els que ens envolten, sinó també el seu destí, és a dir el temps i espai, ni més ni menys. El salt ja no és quantitatiu, és inconscientment qualitatiu. La nova humanitat ha aplanat l'escala vertical per escalar-la millor i ara té afirmacions divines. La *hybris -desmesura-* aquest excés que era l'antic pecat grec per excel·lència, ens va fer canviar cap a un altre encara més greu, aquest cop judeocristià, que no és altre que el pecat original, el de prendre's per Déu i substituir-lo. Santa Teresa d'Àvila va dir que la humilitat descendent consistia a ascendir a la veritat: vam fer el contrari.

Aquest progrés horitzontal que, a nivell vertical, és una caiguda, també s'expressa de manera eloqüent en l'àmbit social, on tothom reivindica no només una identitat personal basada en la seva pròpia voluntat, sinó també l'obligació d'aquells altres que avalen aquest requeriment. L'exemple més aconseguit d'això és la teoria de gènere segons la qual el sexe, biològic i sense canvis, està separat del gènere, cultural i canviable. La particularitat d'aquesta enèsima disputa entre natura i cultura és radicalment nova, ja que l'home té els mitjans per desvincular-se no sols de la cultura, sinó també de la naturalesa, almenys per incloure-la a la seva voluntat. Així, si abans podia adoptar les aparences temporals del sexe oposat, disfressant-se per exemple, ara en pot tenir els atributs físics.

El que diem per a l'individu enfollidament autònom també és aplicable als grups socials, on les afiliacions al clan es forgen al voltant d'un denominador comú (hàbits alimentaris, preferències sexuals o de roba, etc.) que acaben prevalent sobre els vincles més fonamentals, simbolitzats per la família, religió, institucions, grans mites unificadors, història o l'idea de poble. És doncs, simptomàtic, a Montreal, on visc, observar que les desfildades anuals del Gay Pride atrauen més persones que les de la festa nacional. Un altre exemple ve de Califòrnia on vaig assistir a una conferència: al formulari d'inscripció, se'm va preguntar amb quin grup em vaig identificar, si cristià, budista, vegetarià, crudívor, heterònom, pansexual, homosexual, anglòfon, nadiu o altres. Tot és igual ja que les pertinences només tenen valor com a opcions purament individuals, per tant no ordenades segons dades transcendents, per tant heterogènies. Si tots els homes són iguals, el cristianisme tràgic d'un Unamuno té el mateix valor que la barba i la roba de Conchita Wurst. Simple qüestió de preferència purament individual, el nou fundador absolut multiplicatad *infinitem*.

És possible llavors articular de nou la qüestió de la jerarquia d'aquesta infinitat d'afiliacions i, més enllà, la del principi unificador de totes aquestes? Per exemple, la apassionada lectora de Maria Zambrano, com pot connectar amb el seu veí, que s'està arruïnant en maquillatge, si tothom només expressa una preferència en funció dels seus gustos personals i de la seva autonomia? Què ens uneix? Per seguir la metàfora dels escacs, quin estat i quina mobilitat ha de tenir el rei per donar un sentit orgànic i coherència a la complexa coreografia que utilitzen les diferents peces?

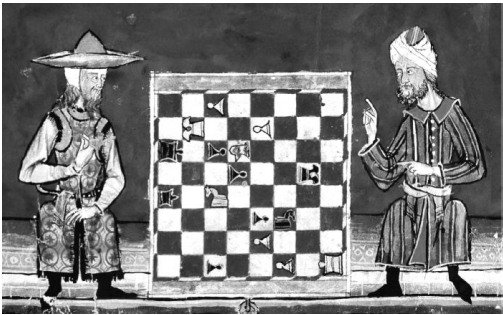
Aquí és clar que la modernitat fa que cada peça del joc vulgui ser rei, almenys sobirana de la seva petita casella individual. Sorgeixen llavors dues possibilitats. Ningú no es mou del seu lloc i el joc és equilibrat, però mort: ens trobem en un pseudodiàleg i en una pseudotolerància -qui tolera ...- tal com es promou oficialment al Canadà per la multiculturalitat, amb una virtuosa arrogància, per exemple. I la segona possibilitat, cadascú es mou sobre la superfície del tauler i xoca amb el seu veí; el joc està viu, però és un alegre merder. A continuació, vigileu si arriba l'anòmia (absència de llei, sempre la llei ...) o guerra civil. Per evitar una o altra de les conseqüències, multipliquem les lleis, que ocupen el lloc dels decrets divins. Aquí, els jutges es refereixen a cartes de drets i llibertats per declarar o no aquestes lleis constitucionals i per validar o invalidar el joc polític, social i moral. El jutge és alhora el rei de la partida d'escacs i el sacerdot. El dret humà s'ha hissat sobre la llei divina.

La màxima que proclamava "un rei, una fe, una llei" (roi, foi, loi) va donar pas a una infinitat de reis, fes i lleis. El factor unificador, aquest punt de suport que genera una unitat debilitada, serà la igualtat entre els homes. L'espantall que justifica aquest noble

disseny és, en desordre: el patriarcat, l'home cristià heterosexual blanc, el capitalisme, l'Església, el colonialisme, l'heteronormativitat burgesa, etc. La igualtat humana sense descansar en cap transcendent real, retorna sobre si mateixa i condueix a una infinitat de reivindicacions que fragmenten la realitat. Com més progressa la fragmentació, més les lleis es multipliquen i viceversa. És un *perpetuum mobile*.

B - Com es va produir aquest alliberament cacofònic i què es va perdre pel camí?

Tornem als escacs. Sembla que els jugadors moderns volen desfer-se del rei i, per tant, de les limitacions del joc. Només si ho volen, perquè tampoc ho volen massa.

L'alliberament, per a ells, té un gust molt millor si el rei es reanima constantment, cosa que permet continuar jugant a l'alliberament sense suposar realment la pèrdua del rei. En termes religiosos, matem Déu, però la temible solitud que es produeix significa que ràpidament construïm ídols que recolzaran i emmarcaran la nostra autonomia. Perquè, bàsicament, pocs homes són fets per a la llibertat radical. *Humanum paucis vivit genus*, digué el poeta Lucà, al segle 1er . El gènere

humà viu per (o per a) alguns homes. Per tant, la majoria es fa substitutius que constitueixen un compromís entre una realització estructuradora, per tant jeràrquica i alliberadora, i una anomia total. Si aquests homes i dones no estan fets per a la llibertat, estan fets per a l'alliberament, mai acabats, sempre reivindicats. Així mata el rei o el patriarcat, però el ressuscita en cada ocasió per enderrocar-lo i així successivament. Les nostres societats modernes s'han convertit en un disc rallat, en una màquina de la qual els adolescents han perdut l'ús.

Hannah Arendt solia repetir aquesta línia de René Char, a *Les Feuillettes d'Hypnos*: "La nostra herència no està precedida per cap testament". Ningú no ens va dir en què consistia el rei dels escacs. Perquè els que ho sabien van renunciar gradualment a la tasca de transmissió. La funció sacerdotal dels que tenien el mandat de mantenir el dipòsit de la fe, de desplegar i actualitzar el misteriós ritual en el Sant dels Santes, aquesta funció ja no hi és i la gent ja no entén res de la litúrgia. Ens trobem, doncs, amb un joc antic i no modern, les regles i els seus estatuts, incomprendibles, ja no tenen un valor arquetípic reconegut. L'eucaristia és un exemple sorprenent: el sacerdot fa veure que fa la missa i els fidels es persignen i responen mecànicament.

En el millor dels casos, l'antic misteri s'ha convertit en fet incomprendible modern. Aquesta evaporació del significat vol dir que les restriccions estructuradores ja no defineixen un ideal, sinó que constitueixen limitacions arbitràries al servei d'una classe dominant que caldrà desmantellar constantment. Som com els protestants del segle XVI davant d'un clergat catòlic premodern que ha degenerat. Per canviar el món, només cal canviar les lleis. No canviem el nivell ontològic, corregim el que rebutgem. De fet,

ho multipliquem.

El cuc estava certament ja a la poma abans del 1517: un clergat catòlic inflat, sovint inculte, una jerarquia clerical corrupta, implicada en els afers del món i jugant al mateix nivell que els sants imperis, una barreja de cobdícia i mercadeig espiritual, una burgesia amb avarícia de poder, una noblesa que cobejava els béns materials de l'Església i per a qui la conversió era un mitjà convenient per satisfer els seus apetits. La llista de causes és llarga i coneguda.

L'essencial que podem lamentar en aquest procés, completament comprensible, és la degradació de la transcendència en immanència i, en conseqüència, la pèrdua de la idea mateixa de funció, abans indexada en aquesta mateixa transcendència. En absència de competència o probitat, s'era el rei per dret diví i es representava Déu a la terra, fet que tenia l'avantatge d'estabilitat i una certa durabilitat dinàstica. Tota la jerarquia que sortia de la delegació d'aquest estat reial estava orientada al mateix objectiu d'encarnar la ciutat de Déu a la terra, el millor possible. El rei no ho era per al seu avenç personal (en principi perquè la història, massa humana, desborda d'exemples perversos: l'assassinat, per exemple, d'uns quinze reis visigòtics d'Espanya, sobre un total de 35, ho demostra bé). Va ser rei per subcontracte, per així dir-ho, pel bé comú. Noblesa obligava, pagesia necessària, segons l'adagi evangèlic, dient que a qui rep molt, se li demana molt.

El rei era rei en funció de Déu. El conjunt de la societat que es troba sota els seus peus (o per sobre del seu cap, si s'entén la brillant inversió cristiana de la piràmide d'autoritat) va rebre d'ell la seva raó de ser, per subsidiarietat, per així dir-ho. El rei ideal es va moure el mínim possible. N'hi havia prou, com els antics reis taoistes, que havien d'intervenir el mínim possible per deixar al

poble complir la seva naturalesa. El rei assegurava l'ordre social, l'homeòstasi diríem. O el dels escacs, un sol quadrat cada vegada. Va ser tothom: captaire, governant, clergue, soldat, camperol, productor, van rebre la seva funció de mans de l'ambaixador dels decrets divins, és a dir, una legitimitat del més enllà, que va catalitzar la *katholon*, el conjunt de la societat i, més enllà, el món.

Aquesta intel·ligència del món ja no hi és, però la seva confusa nostàlgia és tenaç.

C - Com reaccionar davant d'aquesta constant, quan se n'és dolorosament conscient?

Per tant, podem entendre la temptació de tornar a l'època daurada, als mil·lenaris Reichs, als valents cavallers d'abans o als dies anteriors a l'electricitat de l'Amish de Pennsilvània. El nostre buit és el nostre ideal, va dir Nietzsche amb raó, i busquem una plenitud que correspongui al nostre buit. Ara bé, això és mal comprendre l'esperit tradicional.

Es creu erròniament que serà suficient enganxar una imatge antiga damunt del món modern per redreçar-lo. Tanmateix, la tradició no és la restauració, ans al contrari. No es posa vi nou en bótes velles, va afirmar Jesucrist a Mateu 9, 17. Perquè el vi, que és el verb immemorial, el missatge ocult de la tradició, demana bótes noves i no els envasos usats que han fet la seva funció històrica i cultural. Que els morts enterrin els seus morts, diu el Fill de Déu. I no miris enrere.

I no tornarem a la unitat unificant la realitat des de fora, sinó *unint-la* des de dins.

Com abandonar definitivament la idea dels "bons vells temps", deixar morir el que està en l'ordre de la manifestació lligat a un cert temps i a un lloc determinat, i deixar brollar el que és fresc, nou i, tot i això, sempre

arquetípic? Potser escoltant els idiotes que són els qui, sense saber-ho, millor entenen la tradició, els sants idiotes ortodoxos russos i bizantins, els sense-sostre celestes de Jack Kerouac, els *beneïts* de la tradició catalana? Aquells qui no són prou educats per raonar malament, segons els mots de Montesquieu?

Farem un gran pas quan intuirem que la tradició és aquest Tao que només podem entendre si no ho entenem i que no ho entenem si ho entenem.

Així, el món tal com el coneixem ja no tornarà a la seva forma anterior. Per tant, és inútil proclamar l'anticolonialisme, l'antipatriarcat, el socialisme, el moralisme o qualsevol cosa, perquè aquests "remeis" o reivindicacions es troben més sovint al nivell d'allò que rebutgem i només tornem a introduir, encara que siguin d'una forma diferent, desequilibris semblants i injustícies anàlogues. Només cal tornar a la funció del rei. Torna al nou vi, al Tao. Deixem emergir noves manifestacions culturals -sempre incòmodes, sempre peribles-, d'aquesta crida que ens fuig tan aviat com l'anomenem i que ens crida tan aviat com l'abandonem.

Aquesta qüestió de les manifestacions es pot plantejar de mil i una maneres, polítiques, artístiques, religioses, sexuals, estètiques, morals, fins i tot caritatives. L'objectiu aquí no és trobar solucions concretes unívokes. Com a màxim, podem intentar establir vincles en profunditat, des de baix, amb allò que ens ha precedit en la manifestació -històrica o cultural- de la tradició.

No busquem, doncs, una resposta a la tradició, la qual només fa que murmurar, imperceptiblement, a les nostres intel·ligències duals. N'hi ha prou amb trobar la pregunta correcta, de la qual dependrà el procés posterior, que requereix no ser ofès per les

manifestacions que hem après a rebutjar, sinó examinar-les *sub specie aeternitatis*, és a dir, de forma no temporal o dual, no vinculada a la història i la cultura, com suggereix el famós principi hermenèutic jueu: "no hi ha ni abans ni després a la Torà, hi ha la Torà". Busqueu Torà, Tao, Crist en les manifestacions, fins i tot en les més contradictòries o escandaloses. Perquè la tradició és, sobretot, una pregunta que ens posa en marxa, no una resposta.

És el xiuxiueig de les benaurances, gràcies a la lleialtat al rei. Al meu rei i, més enllà, al meu Senyor i al meu Déu.

Montreal, Gener del 2020

El Rei. Peça del conjunt d'escacs de l'illa escocesa de Lewis, formada per 78 peces realitzades amb marfil i ossos de balena. s.XII (1150-1170)

PENSAMENT I CULTURES CREATIVES ESPIRITUALS, TRADICIONALS I RELIGIOSES

Jaqueline Ekollo-Nkoth-Bisseck

Presentació

Les cultures espirituals, tradicionals i religioses sempre han estat interessades en el poder del pensament conscient. Quins són els fonaments d'aquest interès? Com pot tenir el coneixement de les lleis de l'univers aplicació a les nostres societats modernes i a les nostres vides, com pot contribuir a la pau mundial i a la prosperitat del planeta?

L'etimologia de la paraula Pensar prové del llatí "pensare" (en llatí clàssic: pesar, jutjar) Segons Didier Luccan, "la nostra realitat és el mirall del nostre pensament". Per tant, el vostre pensament és creador de la vostra realitat; té el poder de crear de forma física i concreta allò que s'ha organitzat a nivell cerebral mental. Per sota d'una mida de partícula, es troba matèria informativa, una matèria formada per ones de pensament o matèria mental que té el poder de crear de forma física i concreta allò que s'ha organitzat a nivell mental del cervell i supra mental quàntic.

En les cultures judeocristianes, la idea del pensament creatiu es troba en diversos passatges de la Bíblia.

"Al principi va ser la paraula (logos) i la paraula era amb Déu, i la paraula era Déu". Les primeres paraules de l'evangeli de Joan recorden així les paraules del Gènesi per analogia amb la creació de l'univers, que

atribueix a la paraula les característiques de l'essència creativa divina.

"Totes les coses es van fer des d'ella i no es va fer res del que es va fer sense ella." És per això que existeixen totes les coses; "En ella va ser la vida, aquesta vida que és la llum dels homes"; però la humanitat rebel rebutja aquesta llum (1-5). "Va donar als qui el van rebre, i als qui, per fe, van néixer de Déu, el poder per convertir-se en fills de Déu".

La paraula va ser rebutjada per la incredulitat i rebuda per la fe. Però la vida, de la qual la paraula és la font, es converteix en llum per a les criatures intel·ligents i morals. Aquí, la Paraula ha estat caracteritzada per la seva relació amb Déu, amb el món i amb la nostra humanitat (Joan 1,14). «I la paraula es va fer carn. I va habitar entre nosaltres, I hem contemplat la seva glòria» (1, 14). Els nostres pensaments creen el nostre món mental i és ell mateix, creat per les nostres paraules i accions, qui crea la nostra realitat immediata.

En diversos passatges, es personifica la paraula del Senyor: és amb ell que es van fer els cels (Salm 33,6); és ella a qui Déu envia als angoixats i "els cura; "(Salms 107,20); ella és qui Déu envia a la terra i "corre ràpidament" (Salms 147,15); És creativa (Salms, 33: 6, en la traducció d'Augustin Crampon: "Per la paraula de Yahwé es van fer els cels i tot el seu exèrcit per l'alè de la seva boca").

Diversos passatges bíblics ens aclareixen la manera de pensar, de la paraula com la creadora d'energia vital per a la humanitat.

1 Pere 3 i el vers 8, ens revela en conclusió com la paraula pot arribar a ser llum dels homes. 1 Pere 3: 8: «Finalment, tingueu tots els mateixos pensaments i sentiments».

Proverbis 18:21: "La mort i la vida estan en poder de la llengua; qui l'estima en menjarà els fruits. "

Filipencs 2:14: "Feu totes les coses sense murmurar ni vacil·lar".

Filipencs 4: 8: "A més, germans, tot allò que és veritat, tot allò que és honorable, tot allò just, tot allò pur, tot allò encantador, tot el que mereix l'aprovació, allò que és virtuós i digne d'elogis, sigui objecte dels vostres pensaments."

Salms 118: 24: "Aquest és el dia que el Senyor ha fet: Que sigui per a nosaltres d'alegria i de joia ! Ple d'amor fraternal, compassió i humilitat ".

Per als esotèrics musulmans -els marabuts, els sufí- les paraules dites o escrites es manifesten en acte de creació. Els treballs d'al-Bûnî proposen tècniques on l'ús de noms i en particular versos corànics fan possible influir en els àngels, els genis o les forces de la natura. Tot creient pot tenir accés a ella i gaudir dels avantatges del poder secret de la paraula sagrada, practicant-la.

Segons Ibn Arabi, el món de l'espiritualitat és una font d'imaginació creativa. Segons les seves meditacions, la Creació és una materialització de la paraula divina. Abdelkrim Al Jili explica el pensament creatiu: "Sàpigues que quan la Imaginació activa projecta una forma en el pensament, es crea aquesta projecció i aquesta imaginació".

Alliberar el pensament creatiu implica fer

que la religió recuperi el seu paper d'experiència espiritual lluny de qualsevol ideologia. Quan passa que una creença (sigui quina sigui) es converteix en un dret civil, es converteix en un obstacle per a la llibertat de consciència,

Des de ben antic, els xamans de l'Àsia central practiquen des de fa temps la visualització per a l'adivinació i per curar els malalts. Avui, és una tècnica de pensament per curar-se a si mateix i canviar la vida. La visualització és crear imatges mentals per aconseguir allò que volem.

«Els quatre acords tolteques ofereixen un poderós codi de conducta capaç de transformar ràpidament la nostra vida en una experiència de llibertat, d'autèntica felicitat i d'amor. El fascinant món del Coneixement veritable i encarnat està finalment a l'abast de tothom». (Don Miguel Ruiz Els Toltecs). Per tant, és important entendre el terme acord com acceptació. Creure que pot succeir crea la possibilitat que pugui succeir. El pensament és creatiu i el discurs també, de fet, tot conflueix.

Gairebé totes les cosmologies africanes conflueixen en el fet que les paraules, pronunciades d'una manera adequada, tenen el poder d'influir en els esdeveniments o processos que representen: En les cultures ancestrals,ensem que quan visualitzem un pensament, és imprimint el poder de l'emoció quan donem alè al sentiment. La unió de pensament i emoció generarà amor o por.

Els models cosmogònics africans donen una gran importància als avantpassats que fan de mitjancers entre els homes i el cel; distingeixen tres parts: el món dels homes està al mig entre el cel, pertanyent a Déu, i la Terra, que inclou el món subterrani, on resideixen els avantpassats i els esperits. Els

límits entre els mons són porosos i les activitats en un reflecteixen en l'altre. La cosmologia africana dibuixa l'univers com a fluid i en moviment i utilitza la distinció entre el que és «visible», relacionat amb les activitats dels homes i allò que és «invisible», propi de les forces que actuen en el nostre món humà; és el «sistema de relacions » descrit per Griaule (Dieu d'eau, 1948).

Entrem en contacte voluntari amb els ancestres mitjançant oracions (paraules intencionades), ofrenes i sacrificis, que es practiquen en particular en el moment del ritu de pas, matrimoni i mort. En reciprocitat, si es poden invocar els avantpassats, aquests últims també es poden manifestar en el món viu, en general en forma d'esdeveniments naturals o en encarnant-se en els vius. El món dels esperits evoluciona en interacció amb el dels vius; Les pràctiques rituals i culturals tenen com a objectiu «guanyar la bona voluntat dels esperits» mitjançant ritus específics que garanteixin a tots una relació essencial amb els ancestres i els esperits. Aquests ritus utilitzen la dansa i el ritme (màscara, estats de trànsit, possessions), actes rituals que s'expressen mitjançant l'oració, l'ofrena o el sacrifici.

Certs ritus d'iniciació de les societats tradicionals africanes tenen com a objectiu, entre altres coses, educar la ment perquè progressi en l'autoconeixement, la confiança en si mateix i l'autocontrol.

Perquè un acte tingui èxit, ha d'anar acompanyat d'una encanteri verbal que augura ja el resultat. En la majoria de cosmologies tradicionals, conèixer el nom d'un ésser o cosa és tenir algun control sobre elles. Una de les raons que demostra que les tradicions africanes, per parlar de malalties i bèsties perilloses, utilitzen eufemismes, és perquè es creu que pronunciant els seus noms

reals s'hi aporta presència. De fet, a l'Àfrica tradicional, podem notar totes les manifestacions de la creença en el pensament creatiu, de l' "actitud màgica" envers les paraules. Tanmateix, en gran part del que s'anomena "màgia" africana, no només s'utilitzen paraules, sinó també objectes materials. Aquests, però, es poden considerar, al seu torn, com a paraules. S'introdueixen gairebé sempre l'operació màgica mitjançant una salmòdia o lletania verbal que els proporciona un valor simbòlic segons el resultat desitjat. Per tant, l'home només pot entrar en contacte amb la realitat a través de la pantalla de paraules i, per tant, no pot escapar de la tendència de veure un vincle íntim entre paraules i coses.

Segons determinats sistemes de creences africanes, com el MBOG (unitat, el conjunt, l'umúltiple, la globalitat, l'especificitat), el microcosmos humà fa del discurs una potència creativa, una força transformadora positivament i negativament. Segons algunes cultures bantu de Sud-àfrica, creiem en UBUNTU (jo sóc el que sóc a causa de qui som tots). Per tant, les cultures africanes no només creuen en el poder creatiu del pensament i la parla, sinó també en la seva influència externa en un món interconnectat. D'aquí la necessitat de buscar aquesta unitat de consciència, el MBOG o l'esperit UBUNTU.

Per beneficiar-vos d'aquest poder mental i del pensament creatiu heu de tenir pensaments d'amor, compassió i confiança en lloc dels vostres pensaments d'odi, violència i por. Es tracta de visualitzar, de crear, segons els vostres pensaments, imatges equivalents del que voleu tenir. Heu d'acompanyar els vostres bons pensaments amb imatges mentals. És una manera poderosa de manifestar els vostres desitjos. Com creieu que fan els mags i els *vudús* per llançar un atac contra la seva víctima? No només practiquen receptes de

màgia negra, sinó que les acompanyen amb pensaments i imatges del patiment de la seva víctima. Saben utilitzar el poder del pensament creatiu.

Una de les aplicacions modernes del pensament creatiu és el desenvolupament personal. Es tracta de desenvolupar en vosaltres les condicions de transformació de la vostra existència. En particular, la millora, l'autoconeixement i la qualitat de vida, el desenvolupament de talents i potencials, l'assoliment de les vostres aspiracions i somnis. Es basa en la inversió dels pensaments negatius en pensaments positius i, alhora, en el voluntarisme. Es tracta d'intenció i atenció, per a una realització ontològica del jo i de la nostra humanitat. Es tracta de tenir en compte l'estat humà físic i espiritual. El cos físic també està format per un cos d'energia conscient, vinculat al circuit quàntic dels camps d'informació, per tant, interconnectats. Tot i que aquest altre pla és parcialment inexplicable i invisible, no s'ha d'excloure la seva existència i negar la singularitat de l'univers.

Amb l'objectiu d'evitar que aquest mal sigui induït pels vostres pensaments negatius, i per assolir tot el vostre potencial, heu de cultivar al vostre cor una actitud de desprendiment, tolerància i bondat. Per solidaritat amb la condició humana, per contribuir a la vostra pau interna i a la de la humanitat, heu de generar en vosaltres una alta energia positiva. Aquesta actitud positiva crearà una energia que millorarà la confiança en un mateix i es propagarà entre els éssers estimats. Envia un pensament d'amor a la persona amb qui estàs en oposició, visualitzes la seva cara i simplement li dius: t'estimo, t'ofereixo pau i benevolència.

Per concloure, de la mateixa manera que les societats tradicionals -tradicionals i religioses- tu ets conscient que ets la força vital de

l'univers i que tens la voluntat lliure d'escollir entre la pau interior de l'hemisferi dret -la consciència, que inculca la pau al món- i l'odi, que engendrarà catàstrofes.

És primordial l'acte d'observació que crea la realitat de la partícula, la consciència que transforma el potencial en possibilitat: invertir l'energia dels vostres pensaments, infondre'ls poderosament amb amor en lloc d'odi, i ressorgirà immediatament en els teus éssers estimats i en el conjunt de la comunitat humana a través de xarxes fractals a nivell quàntic!

Atreviu-vos a pujar un altre graó cap a conèixer-se i ampliar la pròpia percepció conscient, per tal d'acceptar plenament aquest canvi fonamental de paradigma, en la manera de funcionar dels humans: les economies, els sistemes socials i les religions.

Bibliografia

- Abdelkrim Al Jili: *De l'homme Universel. Extraits du livre Al-Insân Al-Kâmil* (Français) Cartoné – 1953
- Al-Bûnî: *Talismans. Le soleil des connaissances*. Orients, 17 janv. 2018
- Don Miguel Ruiz: *Les quatre accords des Toltèques* (Edition Jouvence 8 janvier 2016)
- Griaule Marcel: *Dieu d'eau, 1948*, librairie Arthène Fayard 1966
- Horton, Robin : *La pensée traditionnelle africaine et la science occidentale*, OpenEdition Books Genève 22 juin 2016
- Ibn Arabi: *Le Traité de l'Unité* (Français) Broché – Grands caractères, 13 juin 2016
- Louis Segond: *Évangile selon Jean – Prologue*, (traduction de 1910)
- Luccan Didier: *"Vers la sagesse quantique"* juin 2017 Essai (broché)

París, Gener de 2020

PELLE MAHA. Jornada 3 d'Octubre del 2019

SÍNTESE DE LES INTERVECIIONS I DEL DIÀLEG

Quim Cervera

Vam assistir a la Trobada unes 22 persones: 11 dones i 11 homes. I aproximadament: 7 menors de 45 anys, 9 entre 45 i 65, i 6 majors de 65 anys. L'ambient va ser afable, familiar, cordial, obert, escoltador, una delícia...

La conversa amb Francesc Xavier Marin, Xavier Melloni, Salwa El Gharbi, i amb totes i tots les assistents a la trobada, es pot ordenar en tres parts, seguint el qüestionari enviat als de la Taula.

1- Anàlisi –Diagnòstic

La pregunta era: Donada la situació que estem vivint: ¿Quin seria l'anàlisi/diagnòstic de l'Estat del món actual que feu vosaltres?. Podríeu destacar 3 o 4 punts claus.

Podríem començar la síntesi en aquest apartat fent referència a les paraules de la dona maia, citada en el diàleg: “Nosaltres-a Ameríndia-, lo dolent, ja ho hem passat, i ens estem reconstituïnt i això alimenta l'esperança”. Aquesta profunda observació ens fa pensar, des d'Europa, que qualsevol diagnòstic que fem des de la perspectiva europea, està condicionat per la nostra (bé, més que nostra dels poders econòmic, polítics, culturals europeus) pèrdua de poder.

Ens toca acceptar la derrota europea, i reconèixer la responsabilitat que van tenir els poders econòmics, polítics i culturals de fa segles (i la que encara continuen tenint) en la colonització dels altres continents. Per això parlem des de l'eurocentrisme amb el

discurs i llenguatge de la “crisis”. Tant de bo iniciem el dol d'haver perdut el lideratge al món!! . Tant de bo reconeguem el privilegi que vivim a Europa a costa de tants anys d'exploració d'altres continents!!!, i en això sí que tots en tenim la nostra responsabilitat en graus diferents.

Fer el dol és recuperar la sensatesa, i això es pot fer més humanament a través de l'espiritualitat i no a través de la guerra, no amb el tancament als refugiats i immigrants, percebent-los com “hostils”: per defensar una seguretat, que mostra en el fons inseguretats personals i col·lectives, pròpies.

D'aquesta forma ja indiquem la “música de fons” per on apuntava la conversa, per tirar endavant en la vida.

L'anàlisi de l'estat del món que van fer els participants, abundant, matisant i complementant o destacant alguns elements donats en la introducció, es pot significar amb aquestes següents nocions:

- Estem en la Globalització que és una realitat molt complexa.
- El fet que la humanitat creixi en població és un do de la vida.
- La interculturalitat és positiva per l'enriquiment, per l'obertura que origina, i perquè ens ajuda a transcendir fronteres.

Són molts importants els efectes de la globalització, i la presa de consciència dels efectes que en diferent grau i mode, ens afecten a totes i a tots:

- Destrucció dels ecosistemes
- Efectes en les persones i pobles: exclusió de persones, pobles i continents, discriminacions, individualisme, problemes d'identitat, menyspreus a les identitats...
- Rèmores de les colonitzacions: pobresa, misèria, contaminació, explotació de recursos i de la mà d'obra, accés a l'aigua potable...
- Grans desigualtats socials, cognitives i axiològiques...
- Mobilitat de les persones: persones que cerquen refugi, que emigren...
- Fallida de l'estat del benestar, esgotament de tot model, i presa de consciència que són models dèbils.... El ple mercat domina...
- Un gran dolor, de moltes víctimes que necessiten guariment i salvació.

La Declaració dels Drets Humans és una quota alta d'humanitat, encara que en alguns llocs no s'apliquin, o es faci deficientment, i darrerament fins i tot estan fent fallida.

Ens trobem, en l'estat del món, davant de dues possibilitats, que segons diferents autors, moviments i grups, es posicionen:

- ¿Cal passar per una hecatombe global, planetària i començar de zero? ¿estem a punt de concloure com a espècie humana? ¿es pot evitar tal dolor o és inevitable?
- ¿Tenim la possibilitat de tenir les eines per frenar tot això? Hem agafat molta velocitat.

2-Aportacions de les tradicions religioses i espirituals

La pregunta era: Quines han estat les respostes que ha donat i donen les Tradicions espirituals a la situació actual?. I més concretament. ¿la vostra Tradició?

En el diàleg es van oferir uns breus elements analítics sobre les religions:

- Els països musulmans que han estat colonitzats, com a resposta de tancament a tal colonització, la religió musulmana, s'ha

agafat, en part, a una radicalitat negativa i la religió llavors s'endureix i fa anar enrere, i pot generar violència. De fet el Marroc, per exemple, fou un país jueu-cristià, que va esdevenir musulmà, després fou colonitzat per Occident amb una cosmovisió procedent del cristianisme, i més endavant amb una concepció dels Drets Humans (que no es de la tradició musulmana, tot i que hi ha tres declaracions musulmanes de drets), i darrerament molt dominat per la globalització de l'Occident liberal-capitalista (imbuït de la tradició juevo-cristiana). Això produeix molta confusió, i es fa difícil trobar el paper de la religió musulmana. S'apuntava que podria ser una bona via el monoteisme (com un tronc comú a les tres religions), de les grans tradicions del llibre.

Ens trobem amb la següent situació actual davant del fet religiós:

- Un descrèdit de les religions
  - Una recerca del transcendent sense religió, que es pot donar amb altres formes sense passar per les grans tradicions religioses.
- Ens trobem amb aquest dilema:

- La religió tendeix a ser absoluta ja que proclama una vinculació amb l' Absolut, i tendeix a absolutitzar (perill dels integristes, fonamentalisme i fanatismes...)
- La trobada, el diàleg interreligiós (inter-espiritual i interconviccional) que treu a cada religió la seguretat que donaven, o la percepció d'identitat i de seguretat. Les deixa confuses i les fa humils. Les posa en qüestió i les ajuda ser menys pretensioses, i a canviar de registre: a passar de competir entre totalitats, a compartir plenituds.

En el món coexisteixen tres grans tipus de tradicions religioses:

1. Les Religions de la terra (ameríndies, africanes...), que són com la "pell", i la "pell" és el més profund, és el que ens apropa a l'altre i tal relació requereix molta finor.
2. Les Religions teistes, que tenen a Déu com un Tu (judaisme, cristianisme i islam, i d'al-

guna manera sijisme, i la fe bahà'í)) que ens aporten coneixement, relació, i sobre tot **comprensió**.

3. **Les Religions oceàniques** (de procedència asiàtica: hinduisme, budisme, confucionisme, taoisme...) que apunten a la **Totalitat**, al **Tot és U**.

Les tradicions religioses i espirituals aporten a la situació actual:

-- La creació de vincles (ens Re-lliga) amb:

- un mateix: el cultiu de la interioritat,

- els altres: l'alteritat, i per tant el descendentament de la persona . No ens podem entendre sense els altres. L'altre ens altera, ens obliga a re-ubicar-nos, a reconstruir-nos. Gràcies als altres, som. La mirada cap a l'altre és indispensable, per ser.

- el **cosmos**: tot existeix molt abans de nosaltres i continuarà després de nosaltres.

- **Déu, el Misteri d' Amor i de Vida** (o altres noms que se li donen) està dins nostre, i és una Font inesgotable.

-- Aquests vincles comporten:

- Una **gratitud**.

- Una **consciència que la mesura humana és una possible però no es LA mesura**.

- L'**obertura al transcendent**, als altres que ens depassa, i ens ofereix eines per créixer, aprenent a acollir (receptivitat) i a donar (lliurar-nos).

- **Sentir-se responsable dels altres**.

Implicar-nos amb els altres, amb els que pateixen: solidaritat. Som germans/es i no podem portar una vida plena sense els altres, sense els humans, sense la natura. És sentir-se unit fraternalment als altres i al cosmos. Tot és U. Així forgem fraternitat, vida comunitària, comunió. I això és un aprenentatge complex que es va fent tota la vida.

- **Descobrir la Unitat que ens uneix**, aprofundir en la unitat que ja som i no visibilitzem prou o no despleguem prou.

-- Una **gran saviesa**: som hereus i reprenem el que rebem, ho analitzem. Som iniciats i transmetem el que ens han transmès. Per això el sistema neo-liberal capitalista té una batalla a lliurar amb les religions i espiritualitats, ja que en elles podem trobar una crítica sàvia al sistema, al confort, a l'individualisme, al materialisme possessiu... El sistema percep aquests seva debilitat, mentre no guanyi la batalla a les espiritualitats i religions.

-- Un **ajut per fer el món habitable**, per veure els defectes del passat, per deixar petjada en el present i així preparar i construir futur per les noves generacions (podem fer nosa o podem ajudar).

-- La **consciència de que som pelegrins**, que estem de pas en aquest món, som provisionals...(humilitat, que ve d'humus": terra, acceptar el que som, "tocar de peus a terra").

-- La **possibilitat de pregar**, d'entrar i comunicar-nos amb nosaltres, on en el fons de nosaltres hi ha Déu, escoltar, qüestionar-nos la pròpia vida, per anar prenent consciència del bé i del mal, que fem o deixem de fer...El dejuni (de menjar, d'informacions...) també ajuda a aquesta interiorització, a sentir-se solidari amb els que pateixen, a retornar al que som de debò, a canviar el que sigui necessari, i a purificar l' ego, a fer el bé...

-- L'**interès per la vida**, per l'entrega. El contrari a evitar seria la voracitat.

-- El **Distanciamnt: la contenció**. El contrari a evitar seria la repressió.

-- El **Silenciament** de continguts, d'accions, de paraules, que ens ajuda a regenerar-nos. El contrari a evitar seria el mutisme.

3- Responsabilitat nostra, actituds i accions a tirar endavant.

La pregunta era: I amb tot el que estem parlant... ;Com es que hauríem d'afrontar la situació que vivim? ;Què s'hauria de fer? ;Quina seria la nostra responsabilitat com individus/persona a la situació actual? , i ;Quines serien les accions i actituds que et semblen més importants a fer?

NO

- No tenim resposta clara sobre les problemàtiques socials.

- No tenim massa memòria i oblidem. No aprenem. No tenim consciència profunda del que ens passa. I en tenir memòria curta tornem a caure en les mateixes actituds (després de la crisi viscuda): especulació, consumisme...

- Deshumanització.

- Nihilisme.

SI: Ens cal, ens convenen, hem d'anar vers -seguir en- les següents actituds:

- Tornar a l'essència humana.

- Cultivar l'essència espiritual, la interioritat. Ningú pot ser nosaltres en nom nostre. El que som està sempre fent-se i per fer-se, hem de prendre plena consciència responsable dels nostres actes. La vida va fent i nosaltres som dèbils i se'ns fa dura.

-Preocupar-nos per l'altre, sobre tot quan pateix. L'alteritat. Es tracta de la cura de l'altre en cada instant, de l'obertura cara enfora, d'abraçar cada cop més la realitat i els altres, sense ofegar.

-Resistir per tirar endavant, i no per dominar. Cal un esforç, cal reflexió, quietud d'esperit, autocrítica, per no acabar-me perdent del tot (per transformar-me internament), i per solidaritzar-me amb els altres (ajuda mútua, enriquiment mutu, transformació social...).

-Viure l'esperança, no es tracta d'estar a l'expectativa. L'esperança està en contra del

nihilisme, i està vinculada estretament al cultiu de la interioritat i de l'alteritat. Parteix de la interioritat per obrir-se als altres. No es tracta d'esperar ingènument que quelcom improbable acabi passant. L'esperança és més que el pur sobreviure. Es tracta de viure bé i amb dignitat, i tothom. Tenim el record del "paradís" al cor i això ens pot "motoritzar" vers l'acció bona.

Pregunta que es va fer cal al final de la conversa: Déu escolta?

I es va respondre:

- Déu està dins nostre, i si nosaltres ens escoltem (i escoltem als altres, escoltem la vida) escoltem a Déu, i Ell , dins nostre , i dins dels altres, i enmig de la vida, ens escolta.

- Déu és , no existeix, i fa possible que tot sigui.

- Déu promet que serà Tot en tots,. I ens podem preguntar si som capaços de viure de promeses, mentre s'espera que es compleixin.

- Déu desplega, ho abraça tot.

- I personalment adjunto (no ho vaig dir , però ho vaig pensar i ho comparteixo):Si confluïm les paraules de l'evangeli que l'evangelista en boca der Jesús diu: "Demaneu l' Esperit" (és l'esperit d'estimar) i que "Déu és amor" (i li podríem donar la volta i dir: "l' Amor és Déu", o "la realitat és amorosa"), considero que Deu només pot estimar, no té diners, ni poders, ni prestigis, només té-viu-és amor. A Déu només li podem demanar amor, els eu esperit, al seva essència...L'amor els sentim sempre si ens hi fixem. El rebem de la família, dels amics/gues, de la natura, dels gests, accions, i somriure que rebem cada dia, i en aquest actes d'amor, és l' Amor (Déu) que ens està contínuament escoltant i se'ns invita (si estem atents) a seguir estimant, perquè els altres escoltin l'amor de Déu (Amor), present sempre.

Barcelona, 3 i 4 d'octubre del 2019

ENTREVISTES

ABABACAR THIAKH

per Consell Editorial

Historiador i investigador en migracions, participa del treball social en diverses associacions de Catalunya. Des de fa 23 anys ha viscut en diferents països d'Europa: Anglaterra, Itàlia, Catalunya. Col·labora en diverses Universitats en temes de recerca sobre les migracions (U. de Barcelona, U. Cheikh Anta Diop de Dakar, U. Gaston Berger de Saint Louis, U. Cheikh Ahmadou Bamba de Touba). Membre fundador de l'Associació Dahira Jazbul Xulob (Atracció dels cors cap el coneixedor dels misteris) de Barcelona. En l'actualitat president de Federació Bidayatul Xitma (El que comença), cases sufís Muridiya de Catalunya. Membre de la Coordinadora d'Associacions Senegaleses de Catalunya (CASC).

* * *

PM- Quins són els principis espirituals i socio-culturals de la Muridiya?

Sobre els principis espirituals i socio-culturals de la Muridiya és important entendre què és el concepte de Muridiya. Aquest concepte significa "el que aspira cap a Déu". Per tant, tot és durà a terme dins del 5 pilars de l'Islam. El **Iman**: creure en Déu, en els seus àngels, en els seus Llibres, en els seus Profetes, com Jesús, en el dia del judici. **Ikhsan** o **Tassawuf** (sufí): és l'excel·lència en la manera de comportar-se "Adorar a Déu com si et veiessis, perquè si no el veus, Ell et veu".

Per tant, els principis espirituals i socioculturals de la Muridiya són: primer, el coneixement i l'acció, que són dues coses benivolgudes per Déu en l'home i, segon, el khidma (o servei). Molt relacionat amb aquest trobem la no violència: "Ni fer el mal ni respondre al mal". *Khidma* significa "escola de valors" o, en sentit espiritual, "estar al servei del Profeta de l'Islam i de les criatures de tot el món".

Aquest concepte va inspirar el pensament del Cheikh Ahmadou Bamba i li va valer el títol de "Servidor del Profeta" (Khadîmu-r-rasûl). Per al Cheikh, la pràctica del khidma oferia a la humanitat la possibilitat de redescobrir-se a si mateixa, de viure en harmonia en la seva essència més profunda i d'experimentar l'amor diví en tota la seva dimensió. Un servei desinteressat sense esperar recompensa econòmica o social. És el que anomenem "*l'elecció alliberadora*".

En tercer lloc, tenim l'alliberament espiritual a partir de la mística del treball. Per tant, el millor de nosaltres és allò que és més útil per als altres. D'aquí emergeix el principi de fraternitat.

Seguint la màxima "treballa com si no haguessis de morir mai, prega com si haguessis de morir demà", que segueixen els Bayfall, el treball ens permet arribar a la nostra dignitat interior, que és "la meva consciència i llibertat". L'exterior és la material, vestir, tenir una casa, etc., No ho fan per ells mateixos sinó per assegurar totalment la independència de la comunitat davant l'administració colonial o qualsevol altre poder terrenal. Cheikh Ibrahima Fall deia "no em posa-

ré de genolls per una cosa que puc aconseguir amb el meu esforç". En la Muridya la dimensió espiritual i terrenal són la mateixa. Per això la concepció de treball Muride no és weberiana relacionada amb de treball físic productiu, ens al contrari, es relaciona amb el treball que no cerca acumular riquesa material sinó mitjans per sustentar la comunitat. Tothom aporta el que pot, sense dir-ne res, i després es redistribueix en funció de les necessitats. L'important és compartir.

En quart lloc tenim el poder ser bons creients en Déu, sense cercar semblar-nos a qualsevol altre persona. Cadascú de nosaltres és particular, som la suma de les nostres identitats. Jo sóc Muride, català, musulmà, barcelonès, i no m'assimilo a ningú. I partir d'aquests principis el Cheikh obra "El camí del paradís", et guia, t'orienta pel teu camí en qualsevol situació de la vida. D'aquesta manera, la mística, a través de recitar poesies, es fa a nivell comunitari per a protegir l'espai i connectar a nivell personal amb Déu.

PM- Em podries resumir la història de l'arribada i organització de la Mouridiya a Barcelona i Catalunya?

La primera arribada dels senegalesos a Barcelona de manera significativa és cap l'any 1978. Va haver-hi pioners anteriors però no varen ser significatius. Posteriorment, hi va haver una altra arribada cap l'any 1982 que va afavorir l'organització de la Muridiya a Barcelona l'any 1984. Aquest any es funda la primera associació o dahira que pren en nom de Matlaboul Fawzeynil (La cerca dels dos mons, que és el nom d'una poesia de Cheikh Ahmadou Bamba). La dahira és una associació d'ajuda mútua, d'acollida, de pregària, de recordar el que hem après, de cultura de la pau, en definitiva, de fraternitat.

En els últims 10 anys hem notat la presència de molts senegalesos i senegaleses a Barcelona i a Catalunya. De fet, segons el Idescat, som uns 20.828 senegalesos. Seguint aquest creixement, en l'actualitat a Catalunya s'han creat espais suff per a treballar la cultura de la pau en quasi totes les províncies de Catalunya. En el cas de Barcelona, tenim la Dahira Jazbul Xulob que significa "atracció dels cors cap el coneixedor dels misteris".

Tanmateix, encara no podem establir vies iniciàtiques perquè no viu cap Marabout de manera permanent. Ara bé, rebem visites i estades de Marabouts que viatgen per Europa.

PM – Què pensa la Muridiya de l'acció política: és indispensable intervenir?

Cadascun té la seva parcel·la de responsabilitat i pot fer alguna aportació a casa seva, al seu barri, creant xarxes de relacions amb altres persones. Nosaltres estem oberts a qualsevol iniciativa per contribuir al desenvolupament d'aquest país, des de donar sang fins a netejar l'entorn. Malgrat això, no volem que se'ns etiqueti com a immigrants o víctimes. Volem parlar de política, d'economia i ajudar a canviar les coses com qualsevol altre veí o veïna.

Passar de ser subjectes passius a ser-ne actius. Defensem que quan hi ha algun problema, en comptes de criticar, has de preguntar-te quina és la teva responsabilitat i fer alguna cosa sobre aquest tema. És el que va fer el mestre Ahmadou Bamba enfront de l'Imperi francès.

Perquè sigui real l'acció política és important escoltar als altres i obrir la possibilitat d'incloure altres maneres d'acció política a partir dels seus coneixements. Ens manquen espais d'escolta per a dialogar, tenim dos orelles, dos ulls, dos mans i una sola boca. La societat d'acolliment hauria d'aprofitar aquesta realitat per incloure-la en la riquesa de la diversitat que dorm pels racons dels carrers de Barcelona i que no es veu.

PM- Quines activitats desenvolupa la Muridiya a Barcelona?

La Muridiya a Barcelona, al igual que arreu del món, està formada per persones de diferents cultures. Així doncs, a Catalunya la formen persones catalanes, europees, senegaleses i d'altres països africans. En aquest sentit, és una entitat inscrita al Ministeri de Justícia per desenvolupar les seves activitats, les quals es podrien agrupar en els següents apartats, tots realitzats des del zikh (el cor que entra en meditació):

- Donar a conèixer la cultura de la pau en l'Islam a partir de la filosofia del mestre sufí Cheikh Ahmadou Bamba (1853-1927). Per això treballem la convivència pacífica entre les cultures per a la cohesió social i el respecte mutu.
- Promoure l'intercanvi entre les cultures. Participem de comissions, projectes socials i interreligiosos amb altres comunitats a nivell de barri, a Barcelona, a Catalunya i a la resta de l'Estat Espanyol.
- Espais de debats i pràctiques que busquen la unitat, la fraternitat, la solidaritat, la racionalitat, l'espiritualitat, el respecte mutu i la justícia social.
- L'acollida i l'hospitalitat són pilars de la Muridiya. Cap africà dormirà al carrer si ho podem evitar, sigui muride o no. A més, fem suport emocional, orientació pràctica, derivació a serveis públics, i també col·lectes econòmiques per fer suport a membres de la comunitat.
- Organitzar activitats religioses com les pregàries i celebracions importants com Magal, el Gamou, Ramadà, debats i conferències sobre temes d'interès per a les diferents comunitats. Recitals de poesies sufís. Són activitats obertes a tothom. Nosaltres no fem proselitisme, qui s'acosta i coneix el missatge de Cheikh Bamba i decideix entrar en la tariqa serà benvingut/da, sempre respectant la decisió individual. Un cop entra, es segueix la via d'iniciació. Pot haver-hi persones que són espirituals però no pertanyen a cap religió, entesa com organització humana que segueix unes creences concretes, encara que els fons pot ser comú a totes. Tu pots tenir un comportament religiós terrenal: fer la pregària, l'almoïna, peregrinar a la Meca, fer Ramadà, però si el teu esperit no està connectat amb Déu, si no t'allunyes del mal, llavors no és íntegre. Per això no entenc els terroristes. Si tu em fas mal és perquè no saps, no coneixes. No he de respondre amb odi i violència els atacs. Evidentment, hi ha sectors que estan en contra nostre, per desconeixement, per racisme, però qualsevol persona que s'acosti a nosaltres veu i viu que no som ni una secta, ni una màfia.

PM- Quines relacions hi ha entre la Muridiya i la tradició africana precolonial?

No farem divisió d'aquests diferents moments perquè són lineals, interdependents, és un mateix camí, via, tariqa. El testimoniatge d'aquest administrador explica molt bé les relacions entre la Muridiya i la tradició africana precolonial. En aquest paràgraf es descriuen molt bé les qualitats de Cheikh Amadou Bamba, que són alhora de tradició africana i musulmana.

Certament, aquest Cheikh Bamba posseeix una força inaudita i amb la raó no aconseguirem trobar l'origen ni explicar la capacitat que té per atraure la simpatia. La submissió dels homes a ell és extraordinària i l'amor que mostren els torna incondicional. Sembla que té una llum profètica i un secret diví semblant al que llegim en la Història dels Profetes i els seus pobles. Aquest home (el Cheikh) es distingeix, no obstant això, per la puresa de cor, la bondat, la grandesa d'esperit i l'amor tant per l'amic com per l'enemic, qualitats totes elles que els seus predecessors haurien envejat, per grans que fossin les seves virtuts, la seva pietat i el seu prestigi.

Els més injustos dels homes i els més ignorants de les realitats humanes són aquells que ho han acusat falsament, atribuint-li l'ambició del poder temporal. Sé que els Profetes i Sants que han dut a terme una guerra santa ho han fet sense disposar de la meitat de la força de la qual disposa aquest Cheikh...

Antoine Jean Martin Arthur LASSELVES

Administrador del Cercle de Diourbel (1913-1915) (Arxius Nacionals de Senegal)

De fet, Cheikh Bamba fonamenta en al tradició africana llur posicionament,. Ell venia d'haver estat en altres tariqa com la Tidjanyia, però respecte a la relació amb el colonitzadors deia " no són culpables, perquè no saben el que fan, si ho sabessin, si fossin conscients no ho farien, jo els perdono ,vull la pau", és un dels pilars de la desobediència pacífica. Cheikh Bamba fugia del dualisme bó-dolent, cercava l'unitat des del pluralisme, deia: "Entendre abans de jutjar" Un altre principi de la cultura de la pau seria" si resto faré enemics, si sumo faré amics, perquè les armes no defensen la pau"

PM- Relacions Catalunya-Africa sudsahariana

Crec que fins ara no han estat unes relacions basades en un diàleg igualitari. Les persones d'Àfrica negra continuen sofrint en terres catalanes després de segles de conèixer-nos, no s'ha arribat al reconeixement de la participació d'Àfrica negra a la construcció de Catalunya.

Penso que la Terra és de totes les persones que l'habiten. Per això, quan anem a un altre país no és per a treballar, acumular diners i anar-nos, sinó per a participar i contribuir en la societat que ens acull, sense renunciar a les nostres diferències.

PM – Què pot aportar la Muridiya com pensament de saviesa per limitar la crisi ecològica i econòmica al món?

La Muridiya considera a tota la humanitat com una sola família, siguin creients o no. I què és el més estimat de tot? saber ser útil a aquesta família, de nou el khidman. Cheikh Ahmadou Bamba ens aconsella de considerar més aviat els nostres deures per cap els altres, sense exigir d'ells cap contrapartida. De comportar-nos amb la gent de la manera que ens agradaria que ells es comparteixen amb nosaltres. I de respectar en totes les criatures els drets de Déu, perquè són la seva creació. També la diversitat cultural i religiosa.

PM- Tu vius a Catalunya i has estat implicat en projectes sobre diversitat cultural. Quina visió tens sobre Catalunya respecte a la diversitat cultural i la relació tradicions-modernitat.

Pensem que la Terra és de tothom. Per això, quan anem a un altre país no és per a treballar, acumular diners i anar-nos, sinó per a participar i contribuir en la societat que ens acull, sense renunciar a les nostres diferències.

Crec que s'ha pogut fer un bon camí però encara ens falta treball perquè hi hagi un canvi real en la convivència. Per nosaltres l'educació és un element clau per aquest canvi. Part de la societat hauria de renunciar als seus falsos privilegis perquè hi hagi una igualtat real i les administracions públiques haurien de ser valentes per a acompanyar aquests canvis.

Barcelona, febrer 2020

SYLVIE PAYETTE

per Consell Editorial

Sylvie Payette neix a Montreal i ha viscut a Catalunya entre 1996 i 2003. Diplomada en ciències de la informació (Universitat de Montreal) i en psicociologia de la comunicació (Universitat de Quebec a Montreal), treballa actualment a Montreal a prop persones immigrants i sobre els envits interculturals, en tant que bibliotecària i per tant agent de connexió entre persones d'orígens diversos. Ha treballat al l'Institut Intercultural de Montreal (IIM), posteriorment ho va fer a la revista Caravanne, una publicació de l'Aliança per a un Món Responsable, Plural i Solidari (http://www.alliance21.org/2003/index_es.html), durant la seva estada a Catalunya. Actualment és membre del Casal Català del Quebec.

* * *

PM- En les relacions interculturals, queda rastre del que va ser l'hegemonia catòlica al món quebequès?

SP: Després de l'adopció el 2019 de la Llei 21 sobre la laïcitat de l'estat del Quebec, seria temptador respondre que s'acaben d'esborrar els darrers rastres d'hegemonia catòlica al Quebec. Però al meu parer, no ho és. L'adopció d'aquesta llei va polaritzar fortament la qüestió del lloc de la religió en l'àmbit públic del Quebec. El fet de portar símbols religiosos ara està prohibit per a persones que tinguin autoritat, que treballin en institucions governamentals, així que alguns respiren alleujats davant la presència d'altres religions percebudes com a inquietants, sobretot de l'islam. Per a d'altres, inclosa jo, aquesta llei és una il·lusió que té com a principal efecte reduir la llibertat dels quebequesos. No canvia res de substancial ja que fa temps que la religió catòlica (o qualsevol altra religió) no està associada al poder polític.

Sembla que l'omnipresència del catolicisme al Quebec, fins i tot després de més de 50 anys de distanciament crític, encara genera una gran emotivitat, especialment pel que fa a les dones musulmanes velades que es veuen sotmeses als dictats de la seva religió. Per a molts quebequesos, això els porta records dolorosos, un passat al qual ja no volen tornar. Aquesta situació té un impacte important en les relacions interculturals, ja que són viscudes massa sovint a través del prisma de patiments que encara fan mal i, a vegades, alimentat també pels immigrants que han fugit de països on hi ha formes de govern molt repressives. Dit això, afortunadament, l'aspecte invers també és cert. La nostra pròpia història i els valors cristians que tenim en patrimoni poden aportar una gran tolerància i hospitalitat.

PM- Què queda de les teoritzacions del capellà Lionel Groulx sobre catolicisme i francofonia en la identitat nacional quebequesa?

Sense conèixer molt bé l'obra monumental de Lionel Groulx que, a més de ser prevere, ha estat també escriptor, professor i historiador, penso que la seva visió de la identitat nacional quebequesa era audaç i pertinent (primera meitat del segle XX). Home de poder i intel·lectual, cap mossèn quebequès no podria avui beneficiar-se de la tribuna i de la popularitat de la qual ha gaudit, ja que la religió catòlica és ara d'àmbit privat. Crec que paradoxalment la Revolució Tranquil·la (anys 1960), que va suposar un punt d'inflexió en l'apropiació dels canadencs francesos del seu destí polític i econòmic, es va nodrir dels escrits i les paraules de Lionel Groulx. Tanmateix, com aquest passatge incloïa la fi de l'hegemonia catòlica al Quebec, la figura de Lionel Groulx es manté ambivalent i fins i tot desacreditada. Segons el meu parer, el temps jugarà a favor seu i el reconeixerem com havent fet una contribució important al despertar nacional", com va dir l'antic primer ministre del Quebec, René Lévesque.

PM- Com veus la situació de les tradicions al Quebec (indígena, europea, africana, asiàtica,..) i la relació entre elles?

Les tradicions al Quebec tenen certa popularitat actualment. Hi ha molta confusió entre tradicions i folklore, alguna cosa entre "els bons vells temps" i el record que els quebequesos eren un poble sotmès i conquerit, on només teníem la tradició per sobreviure. Fins a cert punt, "vam llençar el bebè amb l'aigua del bany!" Però no ens alliberem de les nostres tradicions, sinó que formen part de la nostra genealogia col·lectiva. De fet, actualment hi ha un interès que emergeix sobretot cap a les tradicions de les Primeres Nacions. Arran de la descolonització i dels reptes mediambientals als que hem de fer front, la saviesa tradicional dels nadius interpel·la cada cop més els quebequesos.

Pel que fa a tradicions diferents de les europees i indígenes, vull destacar el caràcter especial de Montreal, on la diversitat etnocultural és molt important en comparació amb la resta del Quebec. Malgrat la realitat de la Llei 21, que he esmentat anteriorment, Montreal és una metròpoli que mostra una gran obertura on s'expressen lliurement diverses religions (llocs de culte, pràctiques religioses) i tradicions, totes marcades per una gran tolerància i curiositat per conèixer els altres.

PM- I al Canadà? En un context de modernitat neoliberal.

Comentar les tradicions al Canadà gairebé sembla una pregunta trampa. Ni tan sols puc definir una identitat cultural canadenca. La proximitat històrica i geogràfica dels Estats Units ho explica en part. Destaco també el model de societat basat en la multiculturalitat, un mosaic cultural que encaixa bé amb un model de modernitat neoliberal on tot sembla possible per a tots en una convivència tolerant on, a més, la folklorització cultural troba un terreny fèrtil. Des d'aquesta perspectiva, el Canadà és una terra de migrants on les tradicions acompanyen les maletes.

Dit això, destacaria que la nordicitat és una realitat que compartim, que ha configurat qui som, i que porta tradicions i coneixements.

PM- Es diu que al Quebec, el model de relació entre persones de diferents orígens culturals és l'intercultural. Recordem el paper de l'Institut Interculturel de Montréal des dels anys 60. Quina és la situació actual?

Institut Interculturel de Montreal (IIM) ha estat fundat l'any 1963 sota el nom de Centre Monchanin pel prevere Jacques Langlais. Més endavant ha estat dirigit pel prevere Robert Vachon d'origen franco-americà i posteriorment per Kalpana Das, educadora d'origen indi i de tradició hindú. Als anys 90, adopta el nom d'Institut Interculturel de Montreal per tal de reflectir millor l'esperit dels seus objectius, accions, i el seu punt de partida. Autèntic pioner en matèria d'interculturalitat, aquesta paraula era desconeguda en el moment en el que l'institut ha començat a organitzar seminaris, activitats interculturals i interreligioses. El IIM ha cessat les seves activitats l'any 2012 però la seva empremta al Quebec (i fins i tot en àmbits internacionals) és important i guia contínuament a diversos agents i actors d'aquest camp. 1

La noció d'interculturalitat està marcada per la intenció de la trobada que va molt més enllà de la de la multiculturalitat. També implica compartir i fins i tot transformar-se. Al lloc web de l'IIM, <https://iimarchives.org/> es diu: "Les relacions interètniques harmòniques i la diversitat cultural són generalment reconegudes com desitjables. Tanmateix, el potencial transformador segons el qual això pot portar a un món plural continua essent molt poc entès". De fet, hi ha consens per a relacions harmòniques on es condemni el racisme i la xenofòbia, però rarament es planteja la qüestió del potencial transformador. No obstant, això és un principi més que interessant que suggereix canvi, descobriment, i trobada amb l'altre. Jacques Langlais va parlar molt de temps de la "festa de les nacions". Aquesta expressió pot ser filla del seu temps, però expressa bé la idea de transformació feliç.

PM- També deia, però, el desaparegut Agustí Nicolau que, en el fons, la veritable acceptació dels altres, l'autèntica interculturalitat només és possible des de les tradicions, des del sentit transcendent de l'existència. Com ho veus tu des de la teva experiència?

Crec que l'experiència intercultural, que passa per la veritable acceptació dels altres, també passa per la veritable acceptació d'un mateix! L'intercultural és un camí inquietant i fins i tot amenaçador per a alguns, instructiu i fascinant per a d'altres. Per la meua banda, vull dir essencial. Col·lectivament, aquest procés pot ser espantós, potser és el que impulsa l'actual govern del Quebec a actuar amb molta prudència, un retrocés que dona la il·lusió de protegir-nos com a nació. La identitat nacional, la llengua francesa, les onades migratòries, l'acollida de refugiats són preocupacions que encara són molt sensibles. Si examinem amb més detall per exemple la qüestió de la llengua francesa, més del 80% dels quebequesos la parlen (estadístiques de 2016), o uns 6,5 milions de persones. Tot i això, això només representa l'1,12% de la població d'Amèrica del Nord (incloent Mèxic).

En definitiva, per estar "connectats" en el sentit transcendent de l'existència que permeti, entre d'altres coses, una autenticitat intercultural, hem d'estar ben ancorats a les nostres tradicions i confiar per avançar. Aquest desplaçament encara em sembla laboriós al Quebec i crec que serà així durant molt de temps.

PM- Tu has viscut a Catalunya i has estat implicada en projectes sobre diversitat cultural. Quina visió tens sobre Catalunya respecte a la diversitat cultural i la relació tradicions-modernitat.

La diversitat cultural crec que és un fenomen més recent a Catalunya respecte al Quebec. Faig referència aquí al pluralisme molt present al Quebec, sobretot a Montreal, una ciutat que ha estat literalment construïda sobre la base d'una llarga continuació d'onades migratòries de diverses procedències, al principi d'Europa i després de poblacions dels quatre racons del món.

Catalunya, evidentment, té un passat llarg que ha vist molts moviments, conflictes, conquestes, etc. i això marca la seva història. Dit això, durant els anys que vaig viure a Catalunya (cap als anys 2000), la presència d'una diversitat cultural, tot i que present, semblava molt lluny de la del Quebec. Tot i estar al voltant de persones molt preocupades per qüestions interculturals, en aquell moment no ho vaig percebre com una preocupació d'interès nacional. Malgrat tot, crec que la situació ha canviat ràpidament i que Catalunya ara s'ha convertit en un país acollidor amb immigrants d'origens molt diversos tal com és el Quebec i que n'és molt conscient.

La relació entre tradicions i modernitat amb la diversitat cultural, em sembla una via necessària per explorar a Catalunya, per viure aquesta realitat de la manera més harmònica i adequada des de la perspectiva d'acollir i integrar noves arribades. No parlo aquí d'assimilació, sinó d'un procés d'acompanyament i fins i tot de transformació. Crec que la majoria dels nouvinguts tenen el desig de descobrir una cultura, fites, tradicions, per comprendre una visió precisa, arrelada i rica del món.

PM- Des de Catalunya hi ha un cert emmirallament respecte al Quebec, pel moviment independentista, inclús pel suposat model intercultural. Quins lligams, vincles, similituds i diferències veus entre el poble quebequès i el català?

Creo que Catalunya ha observat des de fa temps la situació política, econòmica i demogràfica del Quebec com a model d'inspiració. Malgrat les diferències històriques evidents, els punts de convergència entre aquestes dues nacions continuen sent nombrosos, i fins i tot diria que d'aquesta observació va sorgir una certa empatia i complicitat, en benefici de les nostres dues nacions. I malgrat que Catalunya travessa un període molt problemàtic en la seva història, mentre que al Quebec el moviment independentista és més aviat latent, crec que els vincles de col·laboració i transferència de coneixement, especialment en la qüestió de l'interculturalisme, s'han reforçat, per exemple en la definició de ciutats interculturals (Barcelona i Montreal).

Per últim, afegiria que les dificultats i la gran incertesa respecte al seu futur que viu actualment Catalunya, mostren també l'expressió d'una força tranquil·la, una determinació que no pot ser possible sense aprofitar la font de la seva força vital que insuflen les tradicions; un exemple que les tradicions i la modernitat no són oposades, sinó molt complementàries.

Montreal-Barcelona, gener del 2020

BIOGRAFIES

Ababacar Thiakh

Senegalès. Historiador i investigador en migracions, participa del treball social amb diverses associacions de Catalunya. Des de fa 23 anys ha viscut en diferents països d'Europa: Anglaterra, Itàlia, Catalunya. Col·labora amb diverses Universitats en temes de recerca sobre les migracions (Universitat de Barcelona, Universitat Cheikh Anta Diop de Dakar, Universitat Gaston Berger de Saint Louis, Universitat Cheikh Ahmadou Bamba de Touba).

És membre fundador de l'Associació Dahira Jazbul Xulob (Atracció dels cors cap el coneedor dels misteris) de Barcelona. En l'actualitat presideix la Federació Bidayatul Xitma (El que comença), cases sufís de la Muridiya a Catalunya. Membre de la Coordinadora d'Associacions Senegaleses de Catalunya (CASC)

Alain Roger Pegha

Alain Roger Pegha és historiador, Doctor en egiptologia. Enseña a la Universitat de Douala (Camerun). És membre actiu del moviment diopista -panafricanisme cultural- on en el passat havia col·laborat amb el ja desaparegut mestre Mbombog Nkoth Bisseeck.

Les seves recerques es centren en l'Egipte faraònic i en la problemàtica del Renaixement Africà. Membre de la societat tradicional dels basaa de sud Camerun, investiga el Mbog, orde tradicional sagrat dels basaa.

Bamut Baso

És un Mbombog, un alt iniciat en la tradició basaa (poble del bosc camerunès) del Mbog. Nascut el 1958, va fer estudis de secundària a Camerun i universitaris -inclòs el Doctorat- a França. Viu i treballa al propi país. De llarg trajecte iniciàtic, Mbombog Bamut Baso és un reconegut guia de la tradició espiritual basaa, el Mbog.

És impulsor destacat de Pelle Maha -la Gran Casa o Llar dels Fonaments- i de la idea compartida d'anar teixint una Aliança de l'Esperit en aquesta època complexa.

Isabel Osorio

Psicòloga, antropòloga mèdica, experta en polítiques migratòries, membre del Centre d'Estudis Africans I Interculturals de Barcelona. És cofundadora i directora de l'Association Beneen Yoon Sénégal, on es fa recerca en l'àmbit de medicines tradicionals locals africanes.

Jacqueline Ekollo-Nkoth- Bisseeck

Neix a mitjans dels anys seixanta a la Sanaga Maritime (sud de Camerun), segueix formació universitària a França i torna a les ciutats d'Edea i Douala, on desplega la seva activitat professional.

A la ciutat portuària de Douala es diploma en gestió econòmica a la MBA ESSEC, de la Universitat La Verne (Califòrnia). A París, obté un master en economia per l'ENA (École Nationale d'Administration).

En l'àmbit tradicional, formada simultàniament en el cristianisme i en el culte antic del Mbog, entra en àmbit iniciàtic, primer al seu país i més tard a Europa. Funda i presideix UBUNTU PME SANS FRONTIÈRES.

Jean-Philippe Trottier

Montreal. Músic, assagista i periodista. Ha publicat *Le grand mensonge du féminisme ou la triple castration de l'homme québécois* (2007), *Lettres au fils. Testament spirituel* (2013), *La profundidad divina de la existencia* (2018). Poliglota, considera que el llenguatge és el mitjà privilegiat per conèixer una cultura des de dins. La música també perquè ofereix una imatge immediata de la realitat.

El llenguatge abstracte de la música li permet comprendre els arquetips formals comuns a qualsevol esdeveniment musical i, més enllà, ens dona una idea del que pot ser la Tradició, per sota de conceptes massa reductors i marcats culturalment. Sovint fem guerra pel significat de les paraules, però molt més rarament pel valor dels elements musicals, marcats per la vibració de l'ésser.

Jesús Artiola i Ruhí

Nascut a Breda (Baix Montseny) la tardor del 1972. Filòsof i professor de Filosofia a secundària. Centrat en els camps de l'educació, la filosofia i la política (des de l'esquerra independentista). Apassionat per tots aquells àmbits on aquests tres aspectes s'entrecruen.

En pensament i filosofia ha pogut en les arrels i la tradició del que en puguem dir el pensament "català" (Ramon Llull). Molt centrat en la comprensió i la crítica de la modernitat com a colonialitat des de l'escolta del pensament amerindi.

Impulsa amb altres persones el Seminari "Randa" de Pensament Polític i participa a l'associació Pelle Maha. És també membre de la comunitat cristiana de base "Sant Marc".

Josep Maria Gràcia

Nascut el 1958, viu a La Selva de Mar (Empordà). És Doctor Arquitecte (ETSAB-UPC). Autor de *Simbòlica arquitectònica* (2004), és coautor, amb Iniesta i Nicolau, de *Tradició i Llibertat. Antics fonaments per una nova Catalunya* (2014).

Ha publicat diversos articles sobre simbolisme tradicional, art i arquitectura en revistes especialitzades (*Cahiers Villard d'Honnecourt*, *Symbolos*, *Vers la Tradition*). Ponent als cicles "Ciència i Tradició" (Universitat de Barcelona, 2010) i "Tradició i Modernitat" (Ateneu Barcelonès, 2013)

Laia Martorell i Camps

Després dels estudis de Ciències Ambientals s'ha anat formant en altres àrees. Desenvolupa paral·lelament tres vessants professionals: guiatge i educació ambiental en diversos espais naturals, dinamització per a gent gran, massatges i consciència corporal i energètica.

Diferents experiències personals a través de formacions d'origens xinès i japonès i la convivència amb comunitats musulmanes i cristianes al nord d'Àfrica la van conduir de l'ateisme a un respecte profund cap a l'*Orígen de tota creació*. Més que una recerca conscient, la simple acció d'obertura ha fet que un procés de transformació vagi esdevenint, de forma natural, des de l'interior.

Mbombog Nguidjol Soho

Nascut a la regió basaa de la Sanaga Marítima (sud Camerun), format a la Universitat de Yaoundé en els àmbits científics -física i matemàtica- és professor de ciències i, actualment, director d'un institut de secundària de l'esmentada regió.

De tendència teòrica i política diopista -seguint el panafricanisme cultural del senegalès Cheikh Anta Diop- a inicis dels anys 2000 va entrar en l'antiga orde iniciàtica basaa, el Mbog o Mbok. En el present és un reconegut Mbombog -servidor de la Unitat o rei sacerdot- del país Basaa, a les regions meridionals sudcameruneses.

Pierre Oum Ndigi

Nascut a sud Camerun, dins el poble basaa, es va formar com egiptòleg a la Universitat francesa de Lyon II. Treballà durant anys al centre d'egiptologia que dirigia el professor Goyon i sota la seva direcció va obtenir el doctorat.

Autor de molts articles científics en lingüística comparada a revistes especialitzades com Ankh, Studia Africana, Cahiers Caribbéans d'Égyptologie, Tyanaba, Annales de la Facultat de Lletres de Yaoundé I destaca per la seva obra més coneguda Les basa du cameroun et l'antiquite pharaonique egypto-nubienne (Lille, 1998).

De confessió luterana és un defensor reconegut de les tradicions espirituals africanes i molt particularment la dels basaa, bantú sudcamerunesos. Oum Ndigi considera que l'estructura fonamental del pensament i l'organització africana te un parentiu clar amb les cultures de l'antiga vall del Nil.

Quim Cervera Duran

Barcelona, 1950, Llicenciat en teologia per la Facultat de Teologia de Catalunya (1976), diplomad en sociologia per l'Institut Catòlic de Paris, (1978), llicenciat en sociologia pel Lleó XIII a Madrid (Universitat Pontifícia de Salamanca, 1992).

Professor de Sociologia i Sociologia de la religió a la Facultat de Filosofia (Universitat Ramon Llull) i en el Centre Teològic Salesià Martí Codolar, del 1992 al 2005. Membre i Professor del Centre d'Estudis Pastorals de les diòcesis catalanes (1998 al 2012).

Actualment porta la Fundació d'acció social La Vinya de Bellvitge-Gornal i participa activament en l'Associació de la Unesco de Diàleg Interreligiós (AUDIR), a Justícia i Pau, en el Fòrum de l'Hospitalet-Espai de confiança, i en el Col·lectiu de Dones a l'Eslésia.

Sylvie Payette

Nascuda a Montreal, ha viscut a Catalunya entre 1996 i 2003. Diplomada en ciències de la informació (Universitat de Montreal) i en psicociologia de la comunicació (Universitat de Quebec a Montreal), treballa actualment a Montreal prop persones migrades i sobre els envits interculturals, en tant que bibliotecària i per tant agent de connexió entre persones d'origens diversos.

Va treballar al l'Institut Interculturel de Montreal (IIM), i posteriorment a la revista Caravanne, una publicació de *l'Aliança per a un Món Responsable, Plural i Solidari*, durant la seva estada a Catalunya (http://www.alliance21.org/2003/index_es.html). Actualment és membre del Casal Català del Quebec.

Valentí Gómez-Oliver

Nascut a Barcelona el 1947 és poeta, traductor i crític literari. Viu a Roma des de 1969, on va ensenyar literatura comparada a la Universitat de Roma III. La seva obra ha estat traduïda a diverses llengües.

Dels seus llibres destaquen *Roma, paseos por la eternidad* (2001), *El ojo del faraón* (reed. 2009), *Retaule de Nova York* (2017), aquest darrer també en versió biligüe català-castellà. Amb Ferran Iniesta ha reeditat l'obra de Rachewiltz *Eros Negro*. *Costumbres sexuales en Àfrica* (2017) i amb Benítez-Riera ha publicat *Confesiones de Jesuitas* (2018).

